

Х. АВШАЛУМОВ

ШИМИ
ДЕРБЕНДИ

Х. АВШАЛУМОВ

**Шими
Дербенди**

Дагестанское
книжное издательство
Махачкала 1978

Авшалумов Хъизъил

А22 Шими Дербенди. Новеллагъо.
Махачкала, Даг. кн. изд-во, 1978.
144 с.

Шими Дербенди. Новеллы.

с (Тат)

Э и книга дешенде омори новеллагъо эз товун Шими Дербенди эн лауреат республикански премия э нум Сулейман Стальски, гӀуьзетлуье корсох эн культури РСФСР писатель Хъизгъил Авшалумов. Э куьнди гъемей эни новеллагъо дофус зере омори э зугъун уруси. Е бахш энугъо ведиромори э московский журнал «Наш современник», кими энугъо чарунде омори э зугъун немци, англии, испании, поляки, дефус зере омори э журнал «Советская литература» ве гъемчун э кими зугъунгъой хэлгъгъой республикайму.

И новеллагъо нуьвуьсде оморет э гъэд эни песини дегъ-дуйваздегъ салгъо. Шими Дербенди гъисди жэгӀмлуье образ. Э чигърет эн Шими писатель бирмундени зиндегунни хэлгъэ пушоте ве гъейсэгӀэт, эгъуьлменди ве фегъм, жофодусди ве дуйруьсди, дуйлшори ве данандеи энуре, гъемчун э зиндегунни гъисдуьтгъо кемсуьгигъореш.

И суьфдеи жейлее сборник новеллагъои э товун Шими Дербенди.

«МОДНИ ГІЭРУЫС»

Е гиле Шими Дербенди э хуне недерики эри чуюклей кук энү е жогыле, эзи е «модни» духдере хосдебируйт. Келе мерд Шими гьеле е гилеш глэруьс хуьшдере неди-ребу, унегуьре у э кук хуьшде гэдэгээ зе е руз екшобот Шими э хуне деригьо вэхд гую э глэруьс биев гуфдире э хунешу.

Кук Шими гье у руз расунд и хэбер бебешуре э одох-луй хуьшде. Гьемин себэхьимуьн руз екишобот бу. Се-бэхьмунде глэруьс омо раси э хьзет эн Шими. Оммо глэруьс тэхьно неоморебу. Уре эри рэхь сохде э хуней Шими оморебу э уревоз бирор не кукглэмлей энү. Угьош глэруьсе хуно лап жовоне одомигьо бируйт. Шими гьетте шиновусде глэруьс омори, у э хьзэти, шори-шори вэхуьшд эз жигей хуьшде. У эри глэруьс восдоребугьо бэхше — энгуьшдери суьрхире вегирде, зури-зури ве-дерафд э пушорэхьи эн глэруьс сер-сифет энуре эри ди-ре, бэхш энуре эри доре, омборекбу сохде, песде э ху-не эри э мигьмуни огол зере дирувунде.

Оммо келе мерд Шими гьетте угьоре дире э жигей хуьшде перт-гьогъ бисдо мунд. Э сер-тен энугьо дени-шире, Шими недануьсд, нешинохд, комини энугьо глэ-руьсиге, комини бирорюниге, комини — кукглэмлей глэруьсиге. Муйгьой эн гьерсей энугьо дим-дураз бу. Э тен энугьо гье ежире дуразе шоволгьо вебируйт, э тен

ишу ежире ранги-берангие шеи, э герден гьерсешу — зенжил э медальоневоз. Эз сер-сифетиш угьо лап дуй э еки ухшеш зерембируйт.

Шими хэйли поисд э пушой энугьо, хуб э тигьэтевоз денишире э сифет ишу эри дануьсде, комини энугьо глэруьсиге уре эри омборекбу сохде, бэхш юре доре, мигьровуни сохде. Шими килэхьэ песово доре, чешмекгьоре эз куьф хуьше ведешенде вено э чумгьой хуьшгьо делиней хэйлогьиниге, комини энугьо мерд хэйлогьиниге. Шими эз пушош, эз песош хуб э тигьэтевоз, э мэхьтели, э хуьше домунде-домунде фегьм сохд угьоре, оммо гене нешинохд коминиге эзуьго глэруьс энугьо. Глэруьс не кукгьо диренге э чуй думит, четини офдориге Шими, эзи биглоре одомигьоре хуно эз зир лов эдембируйт хэндуйсде э келе мерд. Шими бирден глосидвари бире, эз гьэгр дуьл хуьше энгуьшдерире э куьф пэхьни сохде, э лой хуне чаруьсде, гье эз минжи хьэет э келе хээрэй дешенд э сер кук хуьше:

— Эй, хэлеф ме! Туь э беберевоз мирош! Э чуй блогь, серегижи туь дешендей мере?! Ме эз же дануьсденуьм эзи се одоми энигьо — нумневеригьо, комини энигьо ализе одохлуйтуьниге, комини бирорюниге, комини гьовумюниге. Эхи эн гьерсей эни гьэретиконгьо муйгьой сер ишу луйжугьой эн глэсбе хуно дим-дурази, э тен эн гьерсе е жире шеи не ежире шовол ве, э герден эн гьерсе е жире зенжил де, гьерсей энугьо глэйб недануьсде, э сифет ме денишире эдете шихьне зере хэндуйсденуьт. Ме неки, э жун бебейме, садан-гьэлифош угьоре шинохде, дуй эз еки сечмиш сохде нидануь: комини энугьо наринеиге, комини — делинеиге!..

ЭРИ ГИРИСДЕШ ОДОМИРЕ БИЕ ДУЪЛ БУ

Зенхуьсуьр эн Шими Дербенди, дуразруй зенхуьсуьргьошму, офдоре муьрдебу. Зен Шими, косиб, эз дерд, эз хьэйф дедешу муьрди гуфдире, эдембу дердежер бире, зере-куьшде хуьшдере. У э хуьшде муй-гьутине невегьшдебу, зар доноре гирисдембу. Оммо эн Шими гуйге гьич э хэпер юш небу. У гьич е доне глэрслеш эз чум хуьшде тигьи несохд, гуйге у э сер митой зенхуьсуьр хуьшде нэгл, эн кес омориге. Зен Шими э ижире хьол бугеш вини и коре. У эри хуьшде гьелебуле гуьрд эри Шими, гьэгр сохде э у: егьни, туь пой егиле, ме хуб дивунтуьре мидуьм. Унегуьре гьетте ёс верасде, зен Шими мугу эзу:

— Эй мерд, туь чуь биглоре одомини? Гьечиш кор бирени? Фэгьире дедейму муьрденге туь гьич е дерд некешири, эз чумлейтуь е глэрслеш нерихд эри фэгьир. Чуьш бисдогеш эхи у зенхуьсуьртуь бири, дедей эн зентуь, дедейхолуй эн глэйлгьойтуьни. Неки эз одомигьойме, эз куьнде шинохгьо-дусдгьойму, гьунши-мэхьэлеймуш мере глэйб-хижолети оморе эз дестуь. Чорейме буге хорире пара мисохум э зир хори мидарам — ингьэде эриме гурунд, хуьрди оморени и кортуь.

Шими гуш вено, песеде хоши-хоши мугу эз зен хуьшде:

— Ой зен, э жун гьоврехуней бебейтуь, туь мере глэйб месох. Одомире эри гирисдеш бие дуьл бу. Ме гуфдиренуьмгьо: одоми гирисдени увэхди уре е келе дерд биренге, енебуге лап келе шори. Оммо у фагьире дедешму монухьо биребугьо руз э дуьлме не келе дерд дебу, не келе шори. Ве дуьимуьнжи, зен, мере, э туь гуюм, не вэхд-можолеш небу эри гирисде. Ме гье видов-видов, терэтэгьди э песой эн эхироти восдоре, тешд-гьэжгьу оворде, зури-зури дедешмуре берде э жигею динж сохде бируьм.

Гофгьой Шими эри зен энусук, руьхшендире хуно омо. Зен Шими гье эзу рузевоз сер гирд сер гуш энуре

берде, визор-гуьзор юре овурде. Шими дие эз дес зен не хурдей хушдере, не нуьшдей хуьшдере нисе дануьсдембу, сер-гуш Шимире эдембу хурде. У э бологьдуьлесди домундебу, нисе дануьсдембу чуь фенд, чуь чоре офуге сер хуьшдере эз лэгълэгьи, гьуьд-гьуьди эн зен хуьшде эри хилос сохде, гуш ю динж бире.

Эхириш Шими е чоре офд эри эни кор. Е сал giroшде бэгьдо эз зенхуьсуьр энү муьрде, Шими эри зен хуьшде е келе суьглюьдо сохд, егӀни, эз деде биригьо руз энүни гуфдире. Сер зен хуьшдере эри пучунде, руьгьэ зере, Шими эри энү хубе бэхшгьош восдо. Э суьглюьдой эн зен хуьшде у огол зе гьеме одомигьой зен хуьшдере, куьнде гьулум-гьуншире э сер митой эн зенхуьсуьр ю оморебируьтгьоре.

Э взхд хурде, кейф сохде вэгӀдо, Шими бирден гьебо эз нукуми э пой взхуьшд, э килэхэвоз сифет хуьшдере сэхд сохде, келе-келе зар доно гиризд. Гьуногьгьо — э мужлуьс нуьшдегоре одомигьо гьечу дануьсдуьт, ки Шими эз шори, эз пури дуьл хуьшде эдее гиризде, егӀни э ижире шоре руз зенюре гьеме эдее омборекбу сохде, э согьию хурде, тэгрифигьоюре доре. Шими негируьсуь гуфдире, мердгьо сер гирдуьт эри зарифет сохде, оммо зенгьоре омбар хьэз омо эз ижире хосиет эн Шими, егӀни, у гьечи зен хуьшдере хуб, сэхд хосдени, гьечи нерме дуьли, сер гирдуьт уре лап эри тэгриф доре. Шими гофгьой энугьоре шиновусде, вегирд килэхэ эз сифет хуьшде, песде гьирке сохде-сохде мугу эз угьо:

— НэгӀ, дусдгьойме, хэгьергьойме, ме эз товун ишму думит сохденитгьо гофгьо, коргьо нисе гиристенуьм. Ме эдее гиристенуьм фэгьире зенхуьсуьрме, э жигей хуьшде динж гердо, муьрди гуфдире...

Э сер суфре вебирегоргьо шиновусде и гофгьой Шими перт-мэхьтел бисдорут мунд, дуь э еки денишире, егӀни, белки Шими эз нукуми гьеебо чешмиш бири: эхи зенхуьсуьр энү е сал пушо муьрди, оммо у гьейсэгӀэт эдее гиризде эри энү?! Песде уш эже — э сер шори-

ники. Оммо Шими э мэхьтели энугьо неденишире, э килэхэвоз глэрсгьой чум хуьшдере покурде-покурде, гирисде-гирисде мугу:

— Мере глэйб месохит, гьемешму инжо нуьшдегоргьо шогьодит, дануьсденит, ки эзи е сал пушо фэгьире хуьсуьрме, ченд хокгьою глумуьр гердо ишмуре, муьрденге ме негирисдебируьм. У руз мере не вэхд-можол бу, не дуьл бу эри гирисде. Имбуруз, худорешуькуьр, мере можолиш гьисди, дуьлиш гьисди эри энугь фэгьире зен хуьсуьрме эри гирисде, и тэхсире эз серме эри ве-гирисде... Унегуьре эде-е-е гирисденуьм!..

ЧУЪТАМ ШИМИ ШОВОЛЕ ВИР СОХДЕБУГЕ

Е гиле гьовой шохьонгум Шими е хэйли пул вегуьрде э трудоденгьой хуьшде эз кантор колхоз эдембу э хуне вогошде. У э куче, эз ён духон гирошдеки, дуь-се жогьиле одомигьо, лутигьо-путигьо, ичкухургьо оморут гуьрдуьт пушой энуре.

— Эй лелей Шими, — мугу угьо эзу, эз гьул Шими гуьрде,— бие дарайм э духон е-дуьпейле хурим э согьитуь.

Шими эдембу тэгди сохде эри э хуне рафде, оммо эз нерми хуьшде у руй шенде недануьсд э угьо, дерафд э угьоревоз э духон. Угьош те куьфгьой Шими-ре темиз несохдуьт, уре рэхьо недорут.

Эз духон Шими ведиромо е кепик э куьф недерики, лул-пиен, э поиш поисде нисе дануьсдембу. Шев нима бу, иловлеш гьеме торик. Сер эн Шими ингэде гиж бу эз пиени, у рэхь хунере вир сохдебу, нисе дануьсдембу э комило буравге. Чорей энугь небисдо у э сер куче э биней эн е дор дегешд, э жигей болуш э зир хуьшде килэхэ доноре, гье у сэглэт пих зере, хиси.

Хэбер бисдо Шими энжэгь сер-себэхь эз гьэнчул бире, лерзире-лерзире. Шими гьетте чум вокурде, миде-нишуь мивинуь ю тенбирэхьней, э тен ю партал, шеи-

шовол невери. У мадан, шев инжо э зир дор э пиёни хисиренки, дуьздгьо-хулигангьо расд оmore э у, векенде бердебируьт сер-тен энуре, энжэгь килэхь энуре гьишдебируьт э бонилей эну.

Шими възхуьшд э пой, э килэхьэвоз сэхд сохд глэйбине жигей хуьшдере, глэйбе-глэйб дениши, чуме-чару сохде э иловле, дануь-винуь белки е шинохдегор э ю расд омоге, фуьрсуь уре э хуне э кин зен хуьшде, партал биеру эри эну. Гьемин э гьисмет Шими гье и възгдо гьунши эну, гьэрзинке э дес дери эдембу зури-зури э базар верафде керг-вече эри восдоре.

— Ой гьунши! — гьетте уре дире эз дурине хьэррой сохд Шими. — Туь мунош е инжимиш бош, вогорд песово, бура э ки земме, гу: коми нолоиггэ инсофсуьзе одомгьонге мере суймиш сохдет, сер-тен мере векендет, бирэхьне гьишдет эз деде оморере хуно. Бигьил парталгьой мере зури-зури вегуьрде биеву.

Оmmo Шими негуфди зен э же биёвге.

Шими юре хэлгь гьечи тенбирэхьне невинуь гуфдире, эз елойге эз хиники довом недоре, килхьэ деш сэхд шишире э глэйбине жигегьой хуьшде, видовусде дерафд э хьомум, комики суьфделе вокурде оmoreбу. Хьомум лап куьнд бу, э раче-берачей Шими поисдебугьо куче бу.

Согь руз Шими битоби кешире, нуьшде поисдебу э хьомум, чум ю э рэхь эн зен дери. Руз омо пишней бисдо, оммо зен Шими веди небисдо. Дуьл Шими эз битоби, чумерэхьи эдембу пара бире.

Эзилойге зен Шими, бугьче э парталгьой Шимиревоз э дес дери куче бе куче эдембу гешде Шимире, чуме-чару сохде э иловле, пуьрсире уре эз гьер дире-шинох-догор. Оммо Шими э е жигеш веди небу.

Е гилейге шохьонгум гьэрэнлугь биренге Шими ю хуьшдению омо ведиромо э хуне. Э тен эну куьгьне сипре хэлет, э пой эну добон недерие дарбигьо вебируьт. И чигьоре у эз зен-хьомумчи вегирдебу.

Шими эз зен хуьшде шиновусденге, ки у согь руз куче-
гьо, мейдугьо, базаргьой шегьере гешди уре эри офде,
эз гьер дирегор пуьрсири эз товун энү, оммо уре эз
ежигеш неофде, вогошди э хуне омори, Шими лап
гъэргри-глоси бире, хьэрой вегуьрд э сер зен хуьшде:

— Ой зен, бебейтуь су гиро! Гьич э сертуь эгъуь!
вери?! Туь эже дирей, эже шиновусдей тенбирэхнее
одомире, э мейдугьо, э базаргьо гешдуь? Ингъэде сал
э глүьлом зигьисдей, те имогьоиш неверасирей: пиениске-
ре э духон мофи, тен бирэхьнере — э хьомум?! Э жун
худо, туь зен нисди, бологьи э серме!..

Зен Шими эз гофгьой энү глоси бире, мугу эзу:

— Ой мерд, шуьгъэм энү туьре э серме бологь зен-
дигьо зен пара гердо! Ингъэде сал э глүьлом зигьисдей,
те имогьоиш неверасирей: «Э ичку омбар сер денуьгьо
сер хуьшдере вир мисоху». Ки тэхсири зйтуь: туь ингъэ-
де сер туьре э ичку донорей, неки сер туьре, шовол
туьреш вир сохдей гуфдире?!..

ГИРЬЕЙ ШИМИ ЭРИ ХЭР ХУЬШДЕ

Хэр эн Шими эз нокуми офдоре муьрдебу. Муьрдеи
эн хэр хуьшдере диренге дуьл энү омбар буланмиш,
догъуногь бисдо, чор зани зере нуьшде э ён мегьит эн
хэр хуьшде. Тегьер эн зенгьойму э есхуне гирье вокур-
денигьоре хуно, Шими сер гуьрд зани куфде, сине куф-
де, домо вокурде гирисде эри хэр хуьшде.

Сес гирьей эн Шимири шиновусде зен-зоре, мерд-
мулей эн гъунши-мэхъэле дуьлпесо бире, гьечу дануьс-
дуьт эн Шими, худо мееро, е зен ю, енебуге гьерки
бисдо эз кифлет ю муьрди. Унегуьре угьо гьемееки кор-
бор ишуре шенде, зури-зури оморут э хъэет Шими. Ши-
ми угьоре диренге, э угьо денишире, зани, сине куфде-
куфде, диеш сэхдте домо вокурде, гирисд.

— Шуьвер муьрде глэруьсу, бирор муьрде хэгерло-

ву, гуш венит, гээдой гуш веноре гушгьошму, рихунде глэрсгьошму биево э синей Шими,—гирисде-гирисде гуфди Шими. — Э дуьл ишму муьгьр венгенит, гирисит э меревоз эри е эзини жейроне марал... Кире ижире муй суьрхи, гьутиной суьрхи, э руз-метлеб нерасире, хьэсрот э дуьл дери муьрде, руруй дедее догь сохде марал муьрдиге, эри энү ме гьурбунум э-э-й-й-й!..

Гьунши-мэхьэле диренге эн Шими, худорешуькуьр, екиш немуйрди, Шими эри эн хэр хуьшде вокурди и заре, угьо эз зир лов сер гирдуьт эри хэндуйсде, эз дуьл руьхшенд сохде э Шими. Е мерд гьунши, Шими эри хэр негирисуь, хуьшдере э пушой хэлгь руьхшенди несоху гуфдире, куьнд оморе эз Шими, сер гирд уре эри дэглино зере:

— Эй Шими, туь дуьргердо глэил недан бирей, чешмиш бирей. Эри хэриш беге одоми гьечи зар доноре гирисдени? Эн ме и пушогьо, монухьоту ковут, фагьире зенхуьсуьрме муьрдебу, оммо ме домо вокурде негирисдебируьм, туь эри е хэр муьрдеи зар донорей э гьеме мэхьэле эдее гирисде? Гьечи кор глэмел ниев...

Шими, гьемин зенхуьсуьр хуьшдере э чум дире нисе хосдембу, чуьнки у Шимире сук, делхэк, е тэхдейю глов берде одоми хьисоб сохдембу. Унегуьре зенхуьсуьр Шими гьемише духдер хуьшдере вомухде э у хьэлово сохдембу. Оммо у гьейсэглэт и гофгьой гьуншире шиновудки, диеш сэхдте зар доно гирисд.

— Меш дердежер, пара биренуьмгьо гье эзу кори дие, жон гьунши,—э килэхьэвоз глэрсгьой чуме покурдепокруде мугу Шими,—эн туьчуьни мозоллуь-бэхдевер зенхуьсуьр муьрде, эн чуьмени бедмозол, гьэребэхд — хэр офдоре муьрде...

КОСИБ КЕЙ КЕРГ ВОСДОРЕ

Косибе вэгдогьой Шими бу. Уре, коргьой гуюгьоре хуно, ⁴не гьур бу не кефе. Е гиле у эз базар э дес керге гуьрде лап шори-шори эдембу э лой хуне фураморе. Хэйли вэгдо не у, не кифлет энү гушд чуйге недиребу, дэглэм эн керге гириге дануьсдеш нисе дануьсдембу. Унегуьре шори эн Шимире гээдер небу у э хуне эдее керг берде гуфдире. Е шинох эн Шими, комики уш Шимире хуно косиб-гIONI бу, э дес Шими керге диренге, поюнд уре э минжи куче, пуьрси:

— Ой Шими, чум мерасо, э хьисобевоз э дестуь пул диромори, небуге туь керг нивосдори?..

— Нэгл, — мугу Шими, лов хэнде, — э десме пул недиромори. И керг нечогъэ керги. Сэхьиб эни керг терсире, ки керг гьечиш-гьечуш эдее муьрде гуфдире уре э ме лап ужуж, э гьовои фурухд рафд.

Е ченд мегь гирошде бэгдо гье у шинохэ косибе мерд гене вини Шимире эз базар э кергевоз э фурамореки. Оммо и дес Шими сер-гьуз бу, эдембу суьгьруьсде, ох-ноле зере, э гужевоз рэхь рафде.

— Ой Шими, туь гене э шори-никиревоз керг восдорей, — мугу э бэхили, руьхшенди ве серкуширевоз шинохэ косибе мерд.—Ведини, эз гушд керги э лэглэй-туь лап зурбо лезет офдори, небуге туь песини пуллей туьре доре керг нивосдори.

— Нэгл, мере гушд керги хьээ оморе гуфдире невосдорем и керге, — э гьолоке сесевоз гуфди Шими.— Мере хьол нисди, сэхд нечогъ бирем, э пой поисдеш нисе дануьсденуьм. Е кем ме э хуьшде диром гуфдире, духдир гуфдири ме е ченд руз пес-песоеки глов-нухорух эн керги хурум.

Шинохэ мерд э гофгьой Шими бовор несохде, шэггъэ зере хэндуьсд.

— Мэхьтеле кори! — мугу у, сере жумунде-жумунде. — Суьфдеи гиле туь керг восдоренге мугу, керг не-

чоґъ бу, лап ужуз бу, унегуьре восдоребири. ГьейсэгІэт туь эдее гуфдире туь хуьшденитуь нечоґьи, унегуьре восдорей туь и керге. Серме нисе ведарафде эз гофґьо-корґьойтуь.

Шими сере тик гуьрде э могьбули ве серкуширевоз дениши э шинох.

— Чуьни инжо беге эри сертуь неведарафде? Енебуге туь гьечи хьэр-хьэр зере хэндуйсде гІэсбе хуно? Бегем туь нисе дануьсде метелере: «Косиб керг восдоренге, дан: е керг нечоґьи, е небуге косиб нечоґьи»?..

ЛОВОЙ ЭН ШИМИ ДЕРБЕНДИ

Косибе вэгІдоґьой Шими бу. Е гиле у омо э нимаз эз худо эри лово хосде юре худо е кем пул дуь гуфдире.

— Эй худо! — мугу Шими, чумґьоре э серґьови нимаз доноре. — Эз себэхьэвоз э лэгІэйме е мисґьол чиш недерафди, шуьгьэмме э кемер ме вогосири. Ди мере е дуь аббаси семе эри е нун, е тике пени, е пейле ширине чой эри восдоре хурде.

Э ён Шими е гІошир поисдебу, шуьгьэм ю омбар келе бу, ченд е дегь бедиреи хуьм. У ловой эн Шимири шиновусде, шефд, хуни-хуни дениши э Шими, гІоси бире.

— Эде, туь гье э и бинебузме оmore ижире лово эричуть хосде эз худо?! Меш оmoreм эз худо эри лово хосде, эйме пул фирсуь гуфдире. Оммо мере пул омбар гереки: тозе богьґьо эри дешенде, коньяк сохдениґьо завод эри вокурде, тозе хоригьо эри восдоре, чоримуьн зен эри хосде. Худо шиновусдге ловойтуьре сэгьэти сохде, мере э туь гуьре унґьэде пул нидуь.

— Туь мунош, — мугу Шими хоши-хоши эз гІошир,— ме энжэгь эз хотуртуь эз худо омбаре пул нехосдем.

— Чуьтам эз хотурме? — мэхьтел бире, пуьрси гІошир.

— Гуш вени, гуюм эритуь, — мугу Шими. — Ме

эдее диренуым, худо мебуро, туьре чуй шуьгъэм вериге. Денишируым э шуьгъэммеш э шуьгъэмтуьш, эриме веровурд сохдуым, ки э ен туьчини гъолинде шуьгъэм поисде э ме лоигъ нисди эз худо эри пул омбар хосде. Унегуьре ме эриме фикир сохдум: туьчуьни шуьгъэме эри пур сохде омбаре пул гереки; эгенер худо ловойтуьре бегъем сохдге, божэхъэт уре дие пул мумуну мере эри доре эри е нун, е тике пени не е пейле ширине чой восдоре бэгъэй.

ЧУЪТАМ ШИМИ ГЭРУЪСЕ ТЕРБИЕ ДОРБУГЕ

Шими Дербенди э шори-никиревоз гъеме духдергъой хуьшдере гэрьюс сохде, кукгъой хуьшдере домор сохде, э метлеб расунде, эз хуьшде жейле сохдебу. Э вэхд келе мерди хуьшде у гъишдебу э ки хуьшде э хуне домор бире чуйклеи кук хуьшдере не жогъиле зен энуре. Оммо Шими не зен ю эз гэрьюс омбар бирази бируьт, чуйнки гэрьюс десе э дес зере э хуне-хъэт е корлеш нисе сохдембу, гъеме коргъой хуне-боже э сер келе зен — эн зен Шими вомундебу. Уьсделуьге гэрьюс э сер энугъо наз-сикеш сохдембу.

Е руз себэхъмунде Шими э хъэт ведироморенге эри э говду дерафде, эри э овхур хэр жуьгъ-суьмер декуьрде, миденишуь мивинуь зен ю эзи есиргъо-езугъгъоре хуно э минжи хъэт э сер эн бирэхъне сенгъ, десе э чуне веноре нуьшди. Шими уре гъечи диренге, куьнд омо э ки энугу, мугу:

— Ой зен, гемигъойтуь э сер дерьегъ батмиш бири беге, туь гъечи могъбул нуьшдей себэхъ-себэхъ?

— Ой мерд, — мугу зен Шими, эз кон дуьл хуьшде е лугъонде ох вокошире, — чуьтам могъбул-сергерде хуьрде хуно небошум ме? Меш и бэхдевергъоре хуно э хуне гэрьюс овурдем, мугум у э пире рузме эриме кумек мибу, е кем динжи мегируьм. Оммо туь эдее дире,

худо нифри сохде глэруьс иму эслогь дес хуьшдере э кор нисе зере: не гъоб-гъужоб шушде, не партал, не чи сохде, не хъэет-боже вечире, хурдени э хъозури, хисирени, диндина вешенде гешдени эри хуьшде. Гъеме коргьо э серме вери, сенгъ-дасдар расо уре э серме зендегор. Ини, хэйли взхд хъэет вечире неомори, оммо гьич э хэпер юш нисди. Чуть сохумге нисе дануьсденуьм...

Шими и гофгьой зен хуьшдере шиновусде, юш могьбул бире, э хуьшде домунд. Уре э зен хуьшде езугь омо. Песде э дуьл энун хубе гоф оморере хуно, лове э хэнде веберде, шори-шори мугу эз зен:

— Ой зен, э жун бебейтуь, гьич фикир мекеш! Ме е хубе фенд-глэмел офдем глэруьс имуре эри э номус венгесде, кор хуне-божере соху гуфдире, э иму — келе мердгьор рэхьм биев гуфдире.

— Чуть фенд, чуть глэмел? — э мэхьтелиревоз пуьрси зен.

— Гуш вени зен, гьейсэглэт гуюм эритуь, — сер гирд Шими эри гьондурмиш сохде э зен хуьшде. — Гьетте глэруьс эз хов хуьшде хэбер бире, э хъэет ведироморе, туь гье у сэглэт веги э дестуь жаруре, сер ги э вогьнеки хоригьой хъэете эри жару зере. Ме гье у туьтем видовусде миём э китуь, мигируьм эз дуьм жару, мугуюм эз туь э вогьнеки: «Ой зен, ди жаруре э ме, ме жару зенуьм хъэете. Туь келе зени, хэсде-мендее одомини, белле-филони, ди жаруре ме зенуьм э жигейтуь!..» Оммо туь деш жаруре сэхд гирде, гу эз ме: «Ой мерд, туь — мерди, э сертуь килэхь вери, эриме глэйб-номуси туьре гьишде жару зере...» Глэруьс и хуьжет, гофе-гоф имуре дире-шиновусденге, уре увэхди глэйб миев эз хуьшде, миев эз сери хуьшде мегируь эз иму жаруре, сер мигируь э жигейтуь хъэете эри жару зере. Гьечи оморё-оморё иму уре э шори-никиревоз, э кумеки худоревоз э кор хуне-жиге сохде вердиш мисохим.

Зен Шимире омбар хъэз омо эз гофгьой глемелдане шуьвер хуьшде. Уре гуйге эз шори паргьо веромо. У э

Шимиревоз э биней пенжере поисде, сер гирд эри гъзреул сохде, кей глэруьс эз хов хэбер бире, э хъзет медировге.

Гьетте глэруьс чум вокурде, э хъзет ведироморе, зен Шими гье у сэглэг жаруре э дес вегирде, сер мигируь э вогънеки хъзете эри жару зере. Шими гье у туьтем видовусде оморени э ки зен хуьшде, гуьрдени сэхд эз дуьм жару, келе-келе гуьфдирени:

— Ой зен, туь жун бебейтуь, ди жаруре э ме, хъзете жару зенуьм э жигейтуь! Туь — келе зени, хэсде-мендее одомини, э туь хьол невери. Гьеме коргьой хуне, езугь, э сертуь вери. Офдоре домундиге, чуь хуби эриму: гьемейму эз дес мирайм, муьрдеимуш муьрдали. Ди жаруре!

Зен Шими деш жаруре сэхд гуьрде, мугу:

— Нэгл, нэгл, мерд, худо могуе!.. Туь чуьш гуьфдириге ме жаруре э туь нидуьм. Э сертуь килэхь вери, муй руштуь сипини, эз гьуншигьо-мэхьэлегьош глэйби, номуси, сенгь мидуьт нохогь имуре сенгьэсор мисохут. Деске, рэхьо ди жаруре!..

— Ой зен,— мугу гене Шими, — нэхьс мебош, кире чуь воисдге гуюгу эри хуьшде. Туь ебо жаруре ди э ме!

Эхирки Шими э дуь десевоз эз елой жаруь гуьрде, эн ю эз елойге, сер гирденуьт гьерки э лой хуьшде эри кешире уре. Глэруьс десгьоре э бел веноре суьфде э хэнде-руьхшендиревоз эдембу томоше сохде угьоре. Песде визор оморе эз хуьжет гофе-гоф энугьо, куьнд омо эзугьо, э е зарбевоз кеши восдо жаруре эз дес энугьо. Шими не зен ю гье у сэглэт шор бисдорут, лове э хэнде веберде, денишируьт дуь э еки, егъни, гуьфдире гоф ишу э сер-бегьем омо. Оммо глэруьс жаруре э дес тик гуьрде, гогь э Шими эдембу денишире, гогь э зенхуьсуьр хуьшде, чуиге э дуьл хуьшде фикир-мэхьшево сохде. Песде у бирден чаруьсде э лой Шими, сере жумунде, мугу, уре буйругь-несиглэт дорере хуно:

— Эй пахан, э жун сертуь, туь лап дуз гуфдире: кире чуй воисдеге гуюгу поюгу эри хуьшде. Ги жаруре, жару зе хьэътгьорел..

ОВИЛИ НЕБУГЕ ГІЭРУЬСИНИ

Ме имогьой и ченд салгьои эдее э келе мерд, Шими Дербендиревоз шинохи-дусди гердунденуьм. Те имогьой у гьич е гилеш эриме когьоз-чи нунуьвьусдебу. Гьечи юре воисде възго э дес гьерки бисдо шолум, согьи-саламати мидо эриме. Оммо и пушогьо Шими е келе когьоз фирсореву эриме. Ини чуй нунуьвсдиге у э и когьоз:

«Шолум-дугло эз ме эритуь куьгне дусдме!

Ме согь саламатуьм, туьш согь саламат гердош. Расдире гуюм э туь: эз согьи е бобот гьисдуьмгеш, оммо эз саламати дурум. Э серме е кор омори, гьич э сер дуьшмеш меьво. Мере глэйб-хижолетиш оморени э туь эри гуфдире, оммо негуфдиреш дуьлме тоб нисе доре, мере эз туь пэхьникие гоф-сур нисди. Мере воисдени гуюм эритуь, чуйтам ме э ёсхуне пиён бире, эз эгьуьл ведерафде келе-келе мэгнигьо хундемге эз товун муьгьбет, чуйтам песде эз серботи эни кор рушгьоймере эз бине неведешенде жиге мундиге. Гуш вени ебо чуйтам бириге и кор.

Эзи е ченд руз пушо ме рафдебириуьм сифрой овили эн куьгне дусд мере э дореки (нум ю э ники гирде биёво). Ме э уревоз э жогьиле възгогьойму э фэхьлеи кор сохдембириуьм э богьгьо, ветэгьэгьой эн глоширгьой Дербенд, песде хэйли салгьо колхозчи бирим э е колхоз.

Дуразруй сифрогьошму, ме оморенге сифрой овили дешенде омореву. Ме е кем эглен биребириуьм. Э сер сифро, эз туь нэхуш, худо мебуро, гьеме чи эри хурде бул-булинде вебу, гуйге э глэруьси хунере хуно. Э овил-

хуне оmore одомигьо, хуш-хьэллол ишу, эдембируьт е рач э ишдогьовоз чигьо-нухорушгьо хурде, закуске сохде, эрэгьи-коньяк ведоре. Ме оморумки, угьо екем хуьшдере песово-пушово доре, эриме жиге сохде, мереш жиге дорут э ён ишу.

Э сер сифор э ёнме нуьшдебугьо одоми гьэреулчи эн винзавод бу. Эз сер-партал энущ эз куьгьне челег шоробире хуно эдембу буй-легьбет шороб оmore. Песде уре гьемей шегьер дануьсдени, ки у гьеми пиёнискеи, гьеми лэгь-лэгьи, гьеми эгьуьлбуше одомини, кутэхьи гоф — хэре одомини. Ме инжо э уревоз э сер е сифро расд оморумки (гьэлифо расд биёво э у шэхьиту) э ёрме омо э метелегьойму гуфдиренигьо гоф: «Э эгьуьлмендевоз эри сенгь бурраш бура, оммо э хэревоз эри глoш руьгьэни хурдеш мара»...

Эри, гьетте ме э жигейме нуьшде, гьуншиме декирд эриме е келе пура пейлей эн эрэгьире, но э пушойме. Песде э бухуьлуье чумгьой хуьшдеревоз дуь чуме э сифетме бухуь сохде доноре, глэйб-глор недануьсде, зугьун ю пичире-пичире, мугу эз ме: «Эй лелей Шими, эз товун туь э сер сифрой овили дир оmoreи и пура пейлей эрэгьи эритуь «иштрофнеи».

Гуфдирени эхи: эз хэре одоми — е хэре кор мивини, е хэре гоф мишинови. Мере э у гуфдире воисдембу: «Инжо бега глэруьсихунеи, енебуге суьгьуьдои эри одомире э гужевоз «иштрофной» доре?»... Оммо ме и гофе э у негуфдируьм, чуьнки эз гьовогьой энущ эдембируьм дир: ме гуфдире э гуш энущ нидерав. У эз ме дес кенуь, э ме, э сер эни сифро, э пушой эн хэлгь вепичире немуну гуфдире, ме ведорум и пура пейлей эрэгьире. Гьетте ме и пейлере хурде, серме сер эн шох расире вечере хуно лойлум хурд. Белки ме эзи пура пейле бэгьэй гене е ченд пура пейлейгеш хурдемге — у дие э ёрме нисд.

Гьечи серме гиж, кефме куьк гьисдики, бирден мивинуьм... эз дер омо диromo келе зен Шунемит гуфди-

ренигъо. У э у жогъилигъо соймишиме бу. Гьетте чумгъойму эеки вохурде, дуълме билбул бисдо, серме эз мунде жигеш гиж, чешмиш бисдо. Ме э и туьтем фурмуш сохдум, ки ме не у гьердуьйму келе мерд, келе зеним, муй сер иму эз зуревоз сипини, невегъойму худо мебуро взхд эн домор-гъэруьс сохдеи, иму эз зуревоз дуь эри еки кесим. Ме уре э жогъили гьечу хосдембуриуьм — эз жунмеш зиёд. Оммо бебей энугъо, э жигей хуьшде динж мегердо, Шунемите э ме недо, чуьнки мере увэгъдоигъо, коргъой гуюгъоре хуно: «Не гур бу, не кефе», неки рэхъ-пули эри доре эри духдер.

Эхирки, гъэззиме, ме гьетте Шунемите, куьгъне севгилимере дире, эз пиёниме, сергъэришиме ме гьечу дануьсдуьм ме, дуразруй хунегъошму, э овилхуне нисдуьм исэгъэт, э гъэруьсихунеюм, ме гуйге гене жогъилуьм, буьлбуьл весалире хуно э гуьл не офто гьечу ошугуьм э Шунемит. Ме дуь чум мере деноре гъишде э сифет Шунемит, дуь гъулмере гъэнетгъой гъуше хуно лов сохде, келе-келе эз дуьли-жуниме э е эшгъ-хъэвесевоз сер гирдуьм эри хунде эри энэ эз мэгънигъой «Шир-гъе-ширим» эн падшогъ Шелмуь, комиреки ме э жогъилигъо чендбогъо хундебируьм эри энэ:

«Эй-й!.. Широь-широгъо уки эри Шелмуь... Моч ди мере эзу мочгъой лэгъэйтуй, ки хуби дусдитуй эз шороб... Дениширемун чумгъойтуй дуьлмере э есир берди... Эз муьгъбет э ме хьол невомунди... Чуьн гъэжел гужлуьни муьгъбет... Тиркомугъой энэ тиркомугъой гъэтошини...» Гъич, туй мунош, э ализе ёрме нисди, омбар хундемге ме эзи мэгъни, небуге кем хундемге, оммо лап хуб э ёрмени, ме э мэгъни хундеки, киниге е доми, мере хуно сипре рушгъо, э е зарбевоз, э е хуьршевоз шилолире хуно гъов кенд омо э серме, э дуьдесиревоз сэхд гирд эз рушгъойме.

— Гъи и зугъунтуй хуьшг, кут бире э лэгъэйтуй домуно, рэшогъ! — хъэрой вегирд у э серме, рушгъой мере лап сэхд кешире, за вожей (дуразруйме) эн э лухъме

дэмунде хэре кешугьоре хуно.— Туь келе мерд, сипре рушгьо утанмиш нисе бире ижире мзгнигьо хундени э овилхуне, худо зено туьре эз келлей сер?!..

Ме медан и келе мерд шуьвер эн Шунемит бире-бебей. Гижере хуно у э рушме вепичире, гьеле-меле эз ме дес нисе кендембу, эдембу эз бине кешире ведешенде. Э жун туь, е дорд мере дорембу, мугум: гьейсэглэт жунме медарав. Бовор сох, ме жогьил гьисдики полисмейстер эн Дербенд (нум ю э ники гирде меево) худозере Николае нифри сохдебивоум гуфдире эз кефелме сад шомпул зеренге (туь эриме оморенигьо нуьвуьсдебири эз товун эни кор?), бовор сох, е доне хээрй, е доне ноле эз лэглэйме неведироморобу. Оммо гьейсэглэт, мере глэйбиш сохдиге, е божэхь ме дешендуьм. кечи э зир кордей гьэсобчи мзгл зенуьгьоре хуно. Гене худо ники сохо э Шунемит, у э възд ю оmore э песойме э кумек неведиромоге, руш мере эз дес шуьвер хуьшде ведешенде хилос нисохдге. ме эзи гуьлом мирафдуьм, эз ме туьре дусд нибисдо, дие эз товун Шими Дербенди тозе ихдилотгьош нуьвуьсде нидануьсди. Эгенер согь мимундумгеш, шуьвер эн Шунемит э сифет ме руш нивегьишд...

Ини гьеме гьозие гьэдер э серме омориго кор, эз товун комики мере воисдембу эритуь ихдидот сохде.

Метлеб и когьозе ме эритуь нуьвуьсдеи уни, ки тэхсири эни э серме омориго кор е ме тэхьно нисдуьм, у одомигьойгеш гьисди, комигьоки усале мудгьо, усале глэдотгьо ведешендетгьо: егни, э овилхуне, э глэруьсихунере хуно э сер эн сифро биё бул-булинде хурекгьо, закускегьо, эрэгьи, коньяк биё бу гуфдире. Эгенер туьре дануьсде воисдениге нум эн «каньяк» нен «эрэгьи» эслогь не э туро, не э гоморе невери. Эз ижире тозе усале глэдот омбаре кифлетгьо, дес ишу тенг гьисдуьтгьо, э келе хэржигьо, дуьлесдигьо, гьэрдгьо офдоренуьт. Эз ёло одоми муьрди

рафди эз елойге и ализе муд ведешендогоре одомигъо сэхьибгъой муърдегоре э келе середерди догъуногъи венгесденуът. Эгенер туьре ёгъин нуьвьусде воисдениге ме чьутам пиён бире, эз хуьшде хэбер небире э овилхуне мэгни хундемге, нуьвьус эз товун энудодомигъош ижире не э туройму, не э гэдотгъой бебегъо-келебебегъойму недеруьтгъо коргъоре ведешендетгъоре, овил хунере э гэрьюси хуне чарундетгъоре.

Дие согъ-саламат боши.

ДУ Ъ Л

Е гиле зен эн Шими Дербенди эдембу э базар рафде эри гушд восдоре. Пушой у э базар рафде, у э мерд хуьшде пуьрси, чуй гушд восдонуге: эн гови небуге эн гусбенди.

— Эриме дуьл восдо, — мугу Шими эз зен хуьшде, — е дуьл эн гови, енебуге эн гусбенди гъэйгъу нисди, гъэрез дуьл бугу, дуьл...

Зен Шими омбар мэхьтел мунд, чуйнки песини вэхдгъо у сер ёбо э базар рафде, Шими гьемише э у гъэдэгъэ зерембу у дуьл восдону биёру гуфдире.

— Эй мерд!—мугу зен.—Туь эзи гушд дуьлире хурде визор неоморей бегем? Туьре ингъэде э дуьл темэхъ эручуьни эхи?

— Темэхълугъ инжо кор нисди,— мугу Шими эз зен хуьшде, эзи езугъгъоре хуно. — Туь э гофгъо, гъудгъудигъойтуьревоз ингъэде дуьлмере хурдей, э ме дие дуьл недомунди. Ме у гушд дуьлире хурденуьм екем семе дуьлмере гируьм, э сер эни гэллегъойме гьоим мунум, гуфдире.

БЭХШ ЭН ШИМИ ЭРИ ЗЕН ХУЪШДЕ

Хосиетгьой зен Шими Дербенди оmore-оморе эдембу зобу бире. У келе зен биреки лап зобу, лэгълэгь, гъуьд-гъуьд биребу. Сер-гушэн косибешуьвер хуьшдере гье эдембу берде. Лэглэй энэ эн керг гъуьртире хуно гьич сокит небу. Шими визор-гизор бу эз лэгь-лэгьи, муьр-муьри сохдей эн зен хуьшде.

Е гиле Шими согь орине э дуре богьгьой эн колхози кор сохдебу, унегуьре рэхь дури гуфдире шевгьош гье унжо хисирембу. Бэгьдовой е оринейге Шими э ху-не вогошденге, у гьетте эз дер дироморе, зен энэ э жигей шуьвер хуьшдере диренге шори сохде, сер гирд гене эри хьэлово бире э жун энэ.

— Эй зен, чуь бири гене туьре, комини глэнг, эбрэгь гезири туьре? Ме гьеле бегьем эз дер недироморем, туь гене э эхэнме хьэлово бирей, лэглэ вокурдей э сер ме?! Чуь воисде туьре эз ме?!

— Эй мерд, гьич туьре глэйб-номус гьисди, фикир-гьэйгуй эн зен гирди туьре? Туь ижире мерди, ме себэхь офдоре муьрдуьмге, глэйбиш бу гуфдире, эз туь е ворле рафдере хунош ниев эритуь.

— Эй зен, туь жун-бебе-дедейтуь сер-гуш мере мебер! — хьэрой вегирд Шими, глоси бире.— Негуи чуьниге, чуь воисдеге туьре?!

— Чуьни, чуь воисде мере? Себэхь си сали ме, и гьэребэхде серме, офдорем э зенжилтуь, э туь э шуьвер оmoreм. Де мердиге, зен хуьшдере хоюгьо, хуьрмет юре гируьгьо эзини руз эри энэ е хубе бэхш мосдону. Оммо гьич э ергьо-хээлгьойтуьш нисди себэхь и си сали гуфдире и сенгьэсере, муйбура серме зентуь бирей, э дес туьчини биинсоф, гьэдурьнедан офдореи.

Шими гье усэглэт хэндуйсде, хоши гуьрде зен хуьшдере, гуфди:

— Эй зен, туьре воюгьо бэхш э сер дуь чум ме. Э жун бебейтуь, ме гьейсэглэт мирам гьеме тукугьо-мага-

зингьой Дербенде мигердуым, те ме эз дуьлиме не-
бугьо бэхше неофум, ме э и хуне нивогордум.

Зен омбар шор бисдо. Уре имид бу Шими эри энэ
лап хубе, энтигъэе, бугьолуье бэхш мосдону. Шимире
зури-зури чем-чи доре, тимор сохде, ведекуьрд э куче
эри бэхш оворде.

Шими э хуне вогошд лап шохьонгум, вомунде, не-
фес ю гирде, гьемей ю эрэгъ. Э расди дес энэ е дегь-
гирвенкеи келе парс гирде килит дебу. Оммо у вомун-
дебугеш, ловгьой энэ э шоре хэнде вебу.

— Э мерд, туь мунош, и чьуни туь овордей,?—пуьр-
си эз Шими зен ю.

— Чутьам чьуни? — мугу Шими. — Ме эз туь не-
гуддиребируьм, ме гьейсэглэт мирам е лап эз дуьлиме
гьисдигьо бэхш мосдонум миерум эритуь? Инией, овор-
дем эритуь ужире бэхше, — килите вежегьунде э би-
ней буз зен келе-келе, шори-шори гудди Шими. —
Оммо, э жун туь зен, бовор сох, э келе гужгьо, зэхьмет-
гьоревоз офдем и килите. Гьеме тукугьо-магазингьой
шегьере гешдуьм, оммо э е жигеш ижире мере воисде
килит неофдум. Песде неденишире э хэсдеи, келе мер-
диме, э хотур туь, вэхшдуьм верафдуьм е сер э гьэле,
эз келе гьопуй эн гьэле э гужевоз и килите векенде
овордум эритуь.

— Эй мерд, муьгьуьжуьз дараво э чум туь, делуь
бирей, небуге э ме руьхшенд сохде туь? Мере и килит
эричьуни?

— Эричьуни? Пой гьейсэглэт гуьм эритуь, — мугу
Шими. —Туь жун энэ бебе-дедейтуь э рузию е-дуь сэ-
глэтле семе вени и килите э у зугьунлейтуь, лэглэлейтуь-
ре ги, и гушгьоймере динж бигьил...

ЧУЪТАМ ШИМИ ЭРИ ПАДШОГЬ ЧОУЧ БИРЕБУГЕ

Е гиле э девр Никалай э гуш Шими хэбер дерафд, ки полицмейстр эн Дербенд эдее одоми гешде эз гээд эн хэлгъ эри э фэхъле-базари чоуч поюнде. Шими и хэбере шиновусденки, омбар шор бисдо: белки полицмейстер уре э кор вегирд. И шеш мегъ бу Шими корсуьз бу, кифлет энугисне-тешне бу. Шими, килэхъэ э зир гьултугъ доноре, глэсбе хуно видовусд э ки полицмейстр.

Фэхъле-базари э Дербенд соките жиге небу. Инжо согъ руз кура бире оморембириуьт косиб-кусуб эри кор гешде, э кор поисде эри глосиргьо э богъгьо э ветэгъэгьо. Оммо э фэхъле-базари кимигьо оморембириуьт эри ебонжэгъишу, тозе гоф, тозе хэбер эри шиновусде, хьол-овхьол дуь екире эри пуьрсире-дануьсде, енебуге овосунегьо, ихдилотгьо эри шиновусде. Оммо женг, хьэрой-хьэройш омбар бирембу инжо.

...Шими э ён полицмейстр оморенге, у э денуьшдее буй-балай Шими ве тже, жуьрглэтлуье чумгьой энугденишире, омбар уре эзу хош омо.

— Ме эдее диренуьм, — мугу полицмейстр эз Шими, десе э кемер ю зере, — туь мере лап герек гьисдигьо одомини. Ги туьре тухмох эн полицей не фит. Хуб дениш э фэхъле-базари. Е доне одоми, е доне угьреш очугъ, енебуге э эйгьомевоз э падшогъ расиренигьо гофе эз лэглэ ведешендге, э песой эн хуькуьмет усоле гоф сохдегор бисдоге, женг, хьэрой-хьэрой вэхизундегор бисдоге, у одомире зури-зури кеш биёр э киме уре эри жозе доре. Эгенер туь эз дуьли-жунитуй пашдогье гьуллугъ сохдиге, э кор туь зирек-дилбош ведиромориге, гьеми хубе пулиш мидуьм туьре, гьеми бэхшиш.

Шими тухмох не фит э дес дери омо э фэхъле-базари. Уре воисд гье имбуруз эри бирмунде э полицмейстр у чуьтам сэхд э «гьуллугъ падшогьи» поисдиге, дуьл энуре эри эз хуьшде «шор», «рази» сохде.

Э фэхьле-базари оморенге, Шими мидениши-мивини э е жиге э базар хэйли одоми кура бири. У гьеусэглэт гуыз-гьулогь бире, э е дес тухмохэ, э е дес фите шишире, рафд унжо, шиши дешенд хуьшдере э глэрей эн кура биригьо хэлгь эри дануьсде угьо инжо эри чуй кура биретге, чуй ихдилот-гоф сохденуьтге. Шими мидениши-мивини и одомигьо э иловлей эн е келе мерд—овосунечи, сипре рушгьо кура бирет. И келе мерд эдее эри энугьо овосуне хунде.

— Хэбер эз ки дуьм ишмуре, хэбер эз е падшогь,— сер гирд келе мерд гьечи овосуней хуьшдере.—Вилеет эни падшогь лап келе бугеш, хэзинею лап пур бугеш, оммо хуьшдени эн падшогь женевере хуно бед бу, эз хэриш хэр бу, хэрегуше хуно терсенгогь бу...

— Пой! Дие посоюре негуфдиригеш иму туьре лап хуб верасирим,— ихдилот эн келе мерде бурра, хэрой сохдере хуно мугу Шими.—Имогьойле е инжимиш бош, вэхиз бурайм э меревоз э ки полицмейстер.

— Эйчуь, чуй сохдем ме бега эри э ки полицмейстер рафде? — пуьрси э мэхьтелиревоз келе мерд-овосунечи.

— Унжо э ки полицмейстер оморенге мидани! — буйругь дорере хуно гуфди Шими.

Шими денишире диренге, ки келе мерд эз жигей хуьшде нисе жуьмуьсде, тухмохэ тик гуьрде, э звер сер энужежунде, мугу:

— Э жун синей эн падшогь, гьэдо мерасо, эгенер туь гьейсэглэт вэхуьшде э меревоз неомориге э ки полицмейстер, ме и сертуьре э и тухмохэвоз гьэрпузе хуно лов-чэх мисохум, — гуфди Шими, гьелебуле доре келе мерде.

Зэхьлей эн келе мерд рафд, суьпуьл ю жэгьуьсд. Чо рей энуже небисдо вэхуьшд рафд э Шимиревоз. Оммо э фэхьле-базари бугьо одомигьо, глоси бире эзи кор Шими, угьош рафдуьт э песой келе мерд.

Хэлгь-жэглмет гьеме эдембу э е лэглэ нифри сохде,

вешмерде Шимире, оммо эн Шими гуйге гьич э гуш юш недебу. Гьетте Шими э ён полицмейстер оморе расире, эз гьул эн келе мерд гуърде, кеши деберд уре э хуьш-деревоз э ки энү.

— Туь е гиле э сер-сенбол эни дениш ёбо! — келе мерде эз душ шувунде, гуфди Шими э полицмейстер. — И э иловлей хуьшде одомигьоре кура сохде э Фэхь-ле-базари э песой падшогь иму усоле, бишерке гофгьо гуфдире.

— Чув гофгьо гуфдирембу у эз товун падшогь? — пуърси эз Шими полицмейстр гье усэглэт гуьзгьулогь бире.

Шими домунд э хуьшде, песде мугу:

Зугьунме нисе рафде у гофгьой энуре инжо гьей-сэглэт эри вогогьруш сохде.

— Гу, метерс, — буйругь до полицмейстр.— Мере дануьсде гереки у чув жире гофгьо гуфдиребуге э песой эн падшогь иму, э гофгьой энү гуьре жозей энуре эри доре.

— Бошгу гьечуниге,— жогьоб до Шими. — И келе мерд эдембу гуфдире эз хэлгь, ки падшогь иму эз хэриш хэри, женевере хуно беди, хэрегуше хуно терсен-гогьи...

И гофе шиновусде мунде полицмейстр эз хуьрш дуьл хуьшде чугьундуре хуно гьип-гьирмизи бисдо, гуьрд эз сипре рушгьой эн келе мерд, сер гирд э сер энү хьэрой сохде:

— Зугьунтуь чутьам рафди, нелоигь, ижире элчэгьэ гофгьоре эри гуфдире э песой падшогь иму?!..

Те келе мерд лэглэ вокурде, Шими гуйге дуьл доре полицмейстре мугу эзу:

— Ишму, огьо полицмейстер, гьэгьр кешире, дуьл ишмуре хэреб месохит. Падшогь иму хэр гьисдигеш (ишму дануьсденит, ки эри гьеме дерму гьисди эри хэр нэгл), оммо ме не туьни, худоре шуькуьр, хэр нисдим...

Гуфдиренуьт, и гофе полицмейстр эз лэглэй Шими

шиновусденге, у суьфде гьогъ-перт бире мунд э жигей хуьшде, э сер ю тоёгьи расире одомире хуно, песде хурузе хуно гьирмизи, хьуршлуь бире, буйругъ до сад доне шомпул эри зере эз бирэхъне кефел эн Шими, песде берде уре э дуьсдогьи дешенде.

ЧУЪТАМ ШИМИ Э ЖИГЕЙ ХУДО БИРЕБУГЕ

Е руз Шими Дербенди э зен хуьшдеревоз женг гурде, эз зен глоси-гъэгъри бире, ведарафде рафдебу эз хуне. Гьово омо торик-шохьонгум бисдо, оммо э дуьл Шими э хуне вогошде недебу. Э куче-мэхьэлей эн шегьер е доне одоми веде небу. Шими гьечи эзи куче э и куче, эзи мэхьэле э и мэхьэле гешде-гешде омо э гьирогъ шегьер ведиромо. Инжо е куьгъне нимаз бу. Бун эню сар, гьир зере бу. Шими верафд э бун нимаз, килэхьэ э зир сер хуьшде доноре, дегешд эри хисире. Суьфделе чумгьой эн Шими э хов верафдебу, у бирден хэбер бисдогьо, сес эн кинигере шиновусде. Шими дениши э иловле, песде э сер офдоки и сес эз гъэд нимази. Э бун эн нимаз, э звер сер эн гьихэл е келе сула вебу. Шими куьнд бисдо эзу сула, дениши э зофру, мивиниуь е мерд поисди э сер эн гьихэл. Эзу бэгъэй э нимаз е доне нешумо недери. Э пушой эню э сер гьихэл эдее е чукле шэглмлей муми сухде. Сифет эн мерд лап лэгъэри, чумгьою дерафди, рангиюш хоке хуно зерди. Э тен эню е жундура чухо вери, э пой ю дурра тирохгьо, э сер ю муйрафде килэхь — пуьзере хуно. Мерд сере тик гирде, э зезер денишире эдембу гуфдире:

— Эй худойме!.. Эй худойме!..

Шими э сер-сенбол, сер-сифет эню денишики, гье у сэглэт вераси, ки у е юхсуле, косибе одомини, э хьисобевоз уре е дердию гьисди, унегуьре омори инжо эри э худо минет сохде. Косиб гье эдее худоре огол зере, оммо уре жогьоб дорегор нисди. Шимири э у омбар

ёзугъ омо. Шими э дуьл хуьшде фикир сохд, ю хуьшде-ре э у э жигей худо гуо, дерд дуьл энуре дануь, песде эз дес ю веромоге е chore соху эри эну.

— Эй бендейме, гу чуй воисдеге туьре эз ме, эз худойтуь, туь дануьсдени, ки ме гьем лап гужлюьнуьм, гьем лап рахьмедуьлуьм!..

— Эй худойме, шуькуьр э нум туь, эхир и сесме э гуштуь дерафд,—шори сохде, гуфди косиб.—Ме ченд гилегьо туьре эзинжо огол зерем, оммо туь, офирегор, мере е гилелеш жоьгоб недоребири. Ме гьечу дануьс-дебируьм туь, дуьр гердо, селт эз гушгьо кар бирей, чумгьойтуь дие чи нисе дире, мувэхь туьш дие унгьэде чи нисе бурра. Ме хуьшдениме недан нисдуьм, верасиренуьм: гьелбет, зарифете кор нисди, салгьойтуь, худо мебуро, лап омбари. Е чи туь эзи гьуьломе офирейло кеми-кури нэгл, э куьнди шеш гьозор сал гирошди... Гуфдиренуьт, дуразруйгьойтуь: «Асланиш пир биренге уре ебу гуфдиренуьт». Оммо ме эдее диренуьм, туь, худоре шуькуьр, лап пир гьисдигеш, гуш туь гьеле гоф шиновусдени, чумтуь гьеле чи дирени... Оммо, гьэьри мебош, э и туь офирейгьо гьуьлом е дузи, е хьисоби, паратке нисди. Кимигьо гисне-тешнеи, эз жун хуьшде визори, кимигьойге эз пул-девлет гьизмиш-гьудурмиши, дуьньёг э хэпер ишуш нисди, эри кимигьо зиндегуни кефи-хьэзи, эри кимигьо — ёси-шивени...

Шими гоф косибе бурра, мугу:

— Эй бендейме, туь нешиновусдей беге: «Расе дураз хуби, гоф-кутэхь». Гу эриме чуй воисдеге туьре эз ме?

— Бэхшлемиш сох, ой худойме, — э ёзугьиревоз мугу косиб. — Туь дануьсдени: дерд омбар бугьо одоми омбар гоф мисоху... Зиёди гоф-чи гуфдиремге э ме бэхшлемиш сох.. Товогьэйме ини эз туь: ме е косиб, глонинуьм, мере е шеле гьэили, гьеме гисне тешне, сер бирэхьне-кун бирэхьнеют эдете эз дес рафде. Э кулмеш е шеле гьэрд вери. Сэхьиб гьэрдгьош эдете гушд мере хурденуьт. Гьэилгьойме эдете эри е лугьэ нун дур

зеренуът. Чум эн зенме гье глэрсини. Меш эз ижире дердгьо-дуьлесдигьо, нэхурдегьо-небердегьо хэсде-мендеюм. Хосденуьм эз туь, жон худойме, пул ди мере, эз гъэрдгьо-фердгьо хилос бошум, гисне глэилгьоймере сурои сохум, глэрс чум эн зенмере поюнум.

Шими и товогъэй эн косибе шиновусдки лап э хуьшде домунд, чуьнки у хуьшдению у вэглдогьо косиб-юхсул бу, э куьф эн у е гъэре шогьи недобу. Унегуьре Шими фурмуш сохд ю гьейсэглэт э жигей «худои» гуфдире, мугу келе-келе эз косиб, хижолети кеширере хуно:

— Мере пул нисди туьре эй доре. Ме хуьшдениме косибуьм...

Косиб, гьелбет, бовор несохд э гофгьой эн «худои». У гьечу дануьсд, худо гьечи эдее эри хъээ гуфдире, зарифет сохде. Эгенер у гьечи мэхсере-зарифет сохдениге, ведини, гьовой эн у хуби, у дуьлшори. У егьин уре пул мидуь.

— Мидани, мидани! — хэнде-хэнде мугу косиб. — Туьре воисдге, чуьш сохде мидани, гьеме э дестуь дери.

Шими домунд э хуьшде. Уре нисе воисдембу пуш-пушоки хуьшдере очугь соху э косиб. Шими э глэилигьо е ченд салгьо э нубо-хунде хундебу, унегуьре е кем турореш дануьсдембу, нимазгьореш. Эри «гьондурмиш» сохде э косиб у уре гьейсэглэт пул доре нидануь гуфдире, Шими мугу эзу:

— Эй бендейме, э миглид эн «Руш-гьешоне» э нимаз оморейге, белки нешиновусде нибоши раби э сер гьихэл э тефило хундеки, эжеки гуфдире оморени, ки, ме, худойтуь, э руз «Руш-гьешоне» нувуьсденуьм, э руз «Кипур» теслих сохденуьм..., ки имисал глошир мибуге, ки косиб мибуге, ки маравге, ки мофдонуге...» «Руш-гьешоне» гирошди, унегуьре те салиге ме туьре эз ксиби глошир сохде нидануьм, чуьнки эри эни сали э гьисмет туь пул недери, ме эри эн у кор гьул некеширем.

Косиб гье у сэглэт сергерде хуурде хуно бисдо, сере дуллу гуурде, поисд. Песде у сере тик гуурде, мугу:

— Гьечу буге, эй худо, фуьрс глээрйле, нешумоймере беруь. Мере э и глүүлөм зигьисде нисе воисде!

— Нэгл, ме туьре имисал глэжелиш доре нидануьм,— мугу Шими эз бун нимаз. — Туь ние дануьсде беге: гье э у нимаз эри «Руш-гьешоне» хунденигьо вери ижире гофгьо: «Худо буррани, ки имисал пуч мибуге, ки зенде миевге, ки мимуьруьге, ки мимунуге...» Э дефдерме невери туь имисал биё мири гифдире. Унегуьре ме туьре имисал глэжел доре нидануьм.

Косиб гене сердуллу мунд, недануьсде чуй сохуге.

— Гьечу буге, эй худо, е рэхьм бер э ме, гьелелуьге те салиге туь мере пул-девлет доре вебер мере э китуь э хьофдимуьн тебэгьэй асму. Мере э хуне эри вогошде рэхь-руй нисди.

Шими векенд эз кишд хуьшде е дуразе расере, у гьемише у расере э кишд хуьшде бесде гешдембу, шеле-чи бисдоге эри берде, е-дуй шогьи эри гьэзенмиш сохде. Е сер расере у э дес хуьшде гирде, е серигере фушенд э гьэд эн нимаз э сер эн гьихэл.

— Эй бендейме, — мугу эз звер Шими, — эхир эни расере сэхд бесд э кишд туь, ме гьейсэглэт веровунум туьре э сер эн бун... эн бун нэгл, э хьофдимуьн тебэгьэй эн асму... Садан э ён ме поисди эдее мере чешмиш сохде. Ме туьре мидекинуьм э генгидин, инжо ченгьэде воисд михури, кейф мисохи эритуь. Ме туьре ингьэде зен мидуьм, ченгьэде дебириге э хьэрем эн Шелми гьемилх — хьофсад зен, сесад ошне.

Косиб зурй-зурй сер расере эз хори вегирде, сэхд бесд э кишди хуьшде. Шими, гуж зере-зере сер гирд косибе, пура бедирей глове эз кун чол вокошугьоре хуно, эй вокошире зверо. Косиб э фикиргьой хуьшде гьейсэглэт э хьофдимуьн тебэгьэй асму вебу. Оммо бирден сер энэ э килэхь пуьрзеиревоз э сергьови расиремунде, расе эз некуми бурри, косиб э е хьэроевоз кунбологьо-

во офдо э зарбевоз э хори. Шими ю хуьшдениюш лап терси, фэгъире косиб э офдореки немируь, енебуге шуькэсд-чулох небу гуфдире.

— Эй бендейме, мере эз дуьли воисденбу туьре э киме веберуьм, гене и ализе садан, э ме мешет бисдо, негъишд... Гъери гу винуьм, туь согъ саламатиге, е жигейтуь, худо меёро, хуьрд-шуькэсд небиригег?

Косиб гоф несохде, вэхишд эз жигей хуьшде, иловлей хуьшдере эз туз туьр-туьр, темиз сохд, расире жигей хуьшдере ченд бо э десевоз совусд, песеде сере тик гирде э руьхшенди не охмуриревоз мугу:

— Жампулоим туьчуьни худоре! Чуь гужлюь-гъинорменди туь э е тэхное садан вероморе недануьсденге, чуь жире рэхъмедуьли туь чуьмени езугъэ косибге эз дуьмбел э песой кефел ю бэгъэй гъичиш доре недануьсденге?!.. Бура эзинжо!..

ЧУЪТАМ ШИМИ Э ОВ РАФЕДЕБУГЕ

Е руз эз кор колхози хэвлет гъисдигъо вэгдо Шимире воисд бурав э више эри гешде, ов зере. Гъемин э мэхъэлей Шимигоь е мерд овчи дебу. Шими омо э ки энуге, «руз э хэйрбу» до уре, хосд эзу эри е рузи туьфенг, патронго, песеде туьфенге э душ веноре, э кул хэр венуьшде рафд э више.

Э више оmore расиренки, Шими эз кул хэр фурамо-ре, бесд хэре э биней дор, э гъирогъ више, ю туьфенге э дес гирде, дерафд э више эри ов зере. Согоь руз гешд Шими э гъэд више эу е ов расд неомо. Пушой шохъонгум бире, Шими вогошд э ён энуге дор, эжеки хэре бесдебу. Шими мивинуь, э жигей эн хэр остгъугоь бэгъэй немунди: те Шими э вишегоь-дерегоь э песой хъэйву-женевер гешде, гуьрггоь оmore хэр энуре хурдебируьт.

Шими туьфенге э душ веноре, пееде, сер дуллу вогошд э шегьер. У ебо дерафд э ки эн овчи, «согъбоши»,

«худорази» гуфдире эзу, вогордунд э у туьфенг не патронгьой энуре. Овчи — мэхъэлей эн Шими диренге, ки у эз ов дес тигьи омори, е доне патрониш хэржи сохде неомори, суьпле хэнде сохде, мугу эз Шими:

— Туь, лелей Шими, гьичиш незерей э ов?

Пуьрсуьш эн овчи эри Шими руьхшендире хуно омо. Шими э номус офдоре, сере тик гирде, э уьткемиревоз мугу:

— Зерем, эйчуь незерем! Негьогь ме беге согь руз овчиети сохдем, вишегьо-дерегьоре сейл зерем!

— Гэмел миёвге пуьрсире, гу гьери, лелей Шими, чуь зерей, кире зерей?

— Кире? Хэр мере зерем!— Мугу Шими, бигьгьоре бурмиш сохде.—Гьечу зерем, куьшдем, синейтуь муно, гьич гьэлез негуьрдеки, е доне гуниле нешендеки. Ненге ишмуре хуно мибу, — э руьхшендиревоз гуфди Шими. — Пес-песоеки парте-парт туьфенг шенденит э песой эн ов, оммо гьич е гунлешмуш э у нисе расире. У э ю е локолеш нерасиреки, вор ведешенде-ведешенде эришму согь-саламет вирихдени эй хуьшде рафде.

Гуфдире и гофгьоре, Шими сере э уьткемиревоз тик гуьрде, ведироморени эз хуней гьунши. Оммо Шими э куьнди хуней хуьшде оморе расиренки, зен хуьшдере э лэглэй гьопуй хьэёт диренки, гьовой энугье усэглэт хэреб бирени. Шими эри хуьшде фикир сохдени: эгенер зен дануьсдге, ки у эз гушесури хуьшде хэре э бэхд дори гуфдире, уре эз дес эн зен э хунегьо жиге нисди. Унегуьре Шими гьетте зен хуьшдере дире, сер гуьрдени э вогьнеки эри сэхд ленгуьсде, э десевоз эз гьэбуьргьэй хуьшде гирде, келе-келе ноле зерени.

Зен Шими диренге шуьвер ю э чуь хьолиге, терсире, зури-зури омо э пушой энугу, мугу эзу:

— Эй мерд, вой эриме, туьре чуь бири? Туь эз хуне хуб-хос, согь-саламат рафдебири, туь эдее ленгуьсде, эз гьэбуьргьэйтуй гирде эдее уьгь-ноле зере? Хэртуь эжи?

— Эй зен, туь жун энү бебе-дедейтуь, нум энү хэре меги гьейсэглэт э киме. Гье у хэри э серме и коре овордигьо.

— Чутьам?

— У е шиллогь эз пойме зери, пой мере хуьрд сохди, э дуимуьн шиллогьэвоз се дендеймере хэхэ сохди, эз немурде жиге мундем. Гене худо рэхьм берди э сер эни глэйлгьойме гьечи шуькестиш биремге, гене согь семе мундем.

Зен Шими и гофгьоре шиновусденге, келе глоси бире эз дес хэр, мугу:

— Гье у туь уре доре жуьггьо, суьмергьо эз чумгьой энү ведирово, гуьрггьо хуро сер энуре!..

Шимиреш гьемин гье и воисдембу.

— Эй зен,— мугу Шими эз зен хуьшде,—э жун бейтуь, ловой туьре худо шиновусди. Гуьрггьо сер энуреш хурдет, леш энуреш, гьич е дуьмиш эзу негьишдет. Дие негьогь гьэгьр кешире эз дес энү, дуьл туьре хареб месох...

СЕГ ЭН ШИМИ

Е гиле Шими Дербенди эз базар е буд гусбэнд восдоре овордебу э хуне. Уре воисд эзи буд е хубе кобоб соху. Шими э хьэйт венорени менгээле, эз хуне ведировундени кордере, сер гирдени гушде жизле-жизле эри бурра. У суьфделе сер гирдебу буде эри бурра, бирден чум энү э елойге гьисдики, сег эн Шими э нэхэбереки гье эз бине буз энү, буде глэнж гуьрде, чопгьуне хуно вирихде рафдени. Шими э сер сег хуьрш сохде, чубуггэ вегирде, видовусдени э песой сег. Сег диренге, ки сэхьиб эдее э чубуггэвоз э песой ю видовусде, гушде деш сэхд гирде э дендугьоревоз, деш э зарбевоз видовусдени. Шими вогошдени э хьэет дес тигьи, шуш-нефес гирде, гьемей ю глов-эрэгь. У э ён гьопуй хьэет хуьшде

оморе расиренки, мивини е сие сег поисди, сег юре ху-
но. Шими шуше гьово гирде, сер гирдени и сеге эри
куфде, гъгър хуьшдере эзу эри ведешенде. Зен Шими
диренге и коре, дес эн Шимире, гирде, гуфдирени эзу:

— Эй мерд, туь чуь сохде? И фэгъире сег чуь тэх-
сиркори? У гушде небердики, туь уре э нэгьогъи эричуь
куфде?

— Эй зен, кортуь нисди! — хьэрой вегирдени э сер
эну Шими. — Туь нисе дире беге и сегиш сег имуре ху-
но сиегъи?

НИМЕЙ Ю ГОВ, НИМЕЙ Ю СУЪРКЕ

Шими Дербендире е гъунши бу. У сер ёбо Шимире
дире мугуфди эзу:

— Эй Шими, ме не туьни и ченд салгьо, чум мерасо,
э еки гъуншигьоим. Э метелегьо гуфдирени: «Эз дуре
бирор-хэгьер, куьнде гъунши хуби».

Е гиле гов эн гъунши эз гов эн Шими пушоте зенде-
бу. Шими мугу эз гъунши хуьшде:

— Туь мунош, гъунши, е бедире шир фуьрс эри
гъилгьойму, ме э жигей эну е бедире хубе шороб ми-
дуьм туьре эз челегме.

Эз хуней гъунши шир оморенге, Шими миденишуь
мивинуь э шир гъич лезет недери, нимей эну Гови. Ши-
ми гъич гоф несохде, вегирдени бедирей эн гъуншире,
те ние э у шороб декуьрде, эз ние звер — туьнде
суьрке. Шими бедирере дорени э дес гъил хуьшде, бе-
руь э гъунши дуь гуфдире.

Себэхьимуьн, гъунши э куче диренге Шимире, эз
шуьгъэм хуьшде гирде, сер гуьрдени уре серкуш зере.

— Эй Шими, туь гуфдиребири мере е пура бедирей
хубе шороб миди гуфдире. Туь э жигей шороб суьрке
декуьрдей дорей имуре, гьемейму эз шуьгъэм эдее
пар-пар сохденим. Гьечиш дусд, гъунши бирени?

Шими е ох вокошире, мугу:

— Те иму екире э гофовоз нэгл, эз дуэли эз расди нэхогым, дусдиму гьемише гьечи мибу: нимей ю э гловезов, нимей ю — суркеревоз.

БИРОР ЭН ХЭР ШИМИ

Э вэхд эн довглой Николай, кейки гьер руз э довгло эдембу э садгьоревоз солдатгьо пуч бире, падшогь Николай эри дуэльвероморе, кейф хуьшде э кифлет, ённуьшигьой хуьшдеревоз эдембу эз Петроград э дуре шегьер Тифлис рафде. Пушой мошин эн падшогь э ён вогзол эн Дербенд оморе, хьокимгьой Дербенд гьишдебурьут хоригьой возоле гьемере э ранги-берангие келе бугьолье холинчегьоревоз вераюнде, гуэльгьогьуэзуьргуэльгьо шенде э сер энугьо. Э диворгьой вогзол угьо веноребиурьут келе сиротгьой падшогье, эн зенгьо-гэзилгьой энуре, бейдогьгьоре. Э пушой вогзол падшогье эри вохурде ве рэхь сохде оморебиурьут келегьой эн шегьер, офицергьой эн гарнизон ве полицейски чингьо, беггьо, келе глоширгьой эн Дербенд.

Гьемин гье и вэхди пушой мошин падшогь э вогзол Дербенд оморе батрак Шими э кул хэр хуьшде вери эдембу эз ён вогзол рафде. У дануьсд ки келэгьо, глоширгьой шегьер падшогье эри дуре, рэхь сохде омори гуфдире, хэр хуьшдере э дури поюнд юш поисд э томоше. У падшогье е гилеш э чум хуьшде недиребу, энжэгь шиновусдебу чужьире одоминиге у. Эз шиновусдегьо Шими дануьсдембу, ки падшогь бирэхьме дуьшмен эн косибгьои, келе дусд ве гээлхэндчи эн глоширгьо. Оммо ю хуьшдению е хэре когьиле одомини, э зиргьопоз эн зен хуьшде дери. Э хуне, кифлет эну хээине хуно буйругь доре, зигьисдени ошней зен эну е лутипутие пиёнискее мерд Распутин гуфдиренигьо. Сер зиё-

ди падшогь э пойгьой энущ офдорени, э у сер зерени, чуйн э е молохэ-хьосиде одоми.

Мошин падшогь оmore э вогзол расиренки, у гьетте поисде е десде офицергьо, беггьо, келе глоширгьой Дербенд шори-шори дуй екире гьул додоре дерафдуьт э падшогь дебугьо вогун, уре э сер дес гизизигизизиди ведировундуьт. Падшогь гьечи е саре одоми бу, зерде, кутэхэ рушгьо. Э душгьой ю погонгьой эн полковник гвардия вебу. Уре гьетте э сер дес эз мошин ведировунде, кура бирегоре одомигьо сер гирдуьт э е келе хьзвесевоз, шориревоз эри «Ура!» хьэрой сохде э гьузет эз шори падшогье диреи. Те и вэхди хэр эн Шими саре гьуз гирде динж поисдебу. Бирден и келе сесгьой «Ура!» э гушгьой энущ дарафденки, уш лэглэре пара сохде, саре тик гирде, сер гирд эри глэринэ зере. Песде гьеэбо гьечи у келе-келе глэринэ зере видовусд э ки беггьо, глоширгьо кура биретгьо жиге. Хэр Шими диндина вешенде-вешенде, угьоре гьул додоре-додоре видовусд дерафд э глэрелугь энугьо. Кидан песой эни кор чуй мибисдоге, гене чуйжире уин медешендге хэр э Шими, эгенер зэхьлележэгь бире полицейскигьо э вэхд ю шилолире хуно гьов кенде оmore э сер Шими нен хэр ю, нигирдуьтге хэр энуре эз жилов ю. Угьо хэр Шимире э е гужевоз песово чарунде, сер гирдуьт Шимире э кул хэр вери эри куфде, эз гьержою раси додоре. Шимиш гьэгер хуьшдере эз хэр хуьшде ведешенде, э муьшдевоз куфде уре, эдембу гуфдире:

— Эй хэр кук сег, э хори дерафде!.. Ченд бо ме беге э туь негуфдирем, туьре дэглино не зерем: сер ёбо бирор туьре енебуге хэгер туьре дире, диндина вешенде мевидов э ки энугьо?!.. Эй куксег!..

Б Э Х Д

Е гиле э керггьо-вечегьой эн Шими глэзор офдоре, гьемей энугьо офдоре муърдебируйт. Э кергелуый эн Шими эз е кергле бэгъэй де керг недомундебу. Песде у мундебугьо кергиш лап чуькклеле бу, ченд е вече. У сохдембугьо хое ингъэде чуьккле бу, уре эз келе-чуькклеи эз хоей ковтер тефиглэт сохде нибисдо. Уьсделуьге и керг гьетте хое сохде мерафд э сер эн чапар согъ е сэглэт шогъгьо мизе, сере тик гирде, егни и хое сохди. Керг ю лап чуьклеш буге, оммо сес ю лап келе бу.

Е руз Шими ведиромо э хъэет, мивини гомиш эн гъунши энугьо бала зенди. Бодогъле гьемей ю тар, тозоле э пой вэхуьшде, лойлум хурде-хурде, эдее эз пушдун дедешу хурде. Гомиш э бала зендеки гъич екиш сес энуре нешиновусдебу. Оммо гье и вэхди керг эн Шими хое сохде, верафдебу э сер эн чапар эри шогъгьо зере гьемишеиней хуьшдере хуно.

Шими эз гъэгър дуьл хуьшде вегуьрд эз хъэет е чубугъ э е зарбевоз шенд э сер керг хуьшде.

— Э и нелоигъ дениш туь ебо! — мугу Шими э сер энугь э чубугъ шендеки. — Гомиш эн гъунши е келе бала ченд е кечи зенди, сес-сумуьг энуре екиш нешиновусди, и эрме е синдила хое зенди э гьеме куче-мэхъэле жив дешенди, эдее хъэрой сохде. Ижиреш бэхд бирени?!..

ЧУЪТАМ ШИМИ Э ХУНЕЙ ДОМОР ХУЪШДЕ РАФДЕБУГЕ

Духдер эн шими Дербенди э е колхозник э шуьвер бу. У э дигъ зигъисдембу. Е гиле Шими не зен ю бэхшгьо, ширинигьо восдоре, э туморе деноре, рафденуьт э дигъ, эри э домор-духдер хуьшде сер кешире, невегьоре дире. Э куьндигьой эн дигъ е туьнде чой бу. Шо-волгьой ю тар небу гуьфдире, Шими Дербенди шоволе

векенде эз пой денорени э зир гьултугъ хуьшде, пезде дерафдени э гьэд эн глов. Оммо, гьэдой нэхьс, Шими э минжи чой дироморенге, пой энунехэбереки суьртшумол рафде, Шими офдорени. У э офдореки, Шоволиш офдорени эз зир гьултугъ Шими, глов бердени уре. Шими мундени шоволбирэхьне. У гьечи эз чой ведироморенге, домундени э думит, чуй сохуге. Бирден э ёр энунеморени, ки э туморе, э кул зен веригьо, тозе пожей эн зен ю дери.

— Эй зен,—мугу Шими эз зен хуьшде, — ме чуйкле гьиллере хуно э и рушевоз шоволбирэхьне э дигъ кес, э пушой эни хэлгъ веди бире нидануьм. Ведеше эз туморе пожей туьре, вокунум э жигей эн шоволме.

— Эй мерд, — мугу зен эз Шими. — Туь пожей зенунере вокурдиге гьеме э туь михэндуьт. Туь э урехоз нимелите мерд не нимелите зене хуно веди мибоши.

— Дие чуй биё сохум ме э гуфдирейтуьревоз? — э хуьшде домунде, пуьрси Шими.

— Чуй биё сохи? Воку э туморе деригьо булшимереш, деги э сертуь сефгимере, э жигей килэхь, увэхди туьре дирегор гьечу мидануь туьш зени мере хуно, екиш э туь нихэндуь. Э хуней домор оморимки, е куьгьне шовол энуре мегири мокуни э пойтуь.

Шими и гоф эн зене шиновусденки лап глоси бисдо, чуйнки у келегеди сохдембу у зен нисди, мерди гуфдире, э сер энунесефги невери, килэхь вери.

— Эй зен, э жун гьовре хуней бебейтуь!—мугу Шими, хьэрой вегирде э сер энуне. — Бигьил ме нимелите мерд-нимелите зен бошум, оммо томом туьре хуно зен биреинжон!..

ШОРИ ЭН ШИМИ

Е гиле хуней Шими Дербендире шудгьо, кекгьо шиширебу вечире. Гьетте э хуне шев товуш куьшде оморе, угьо гье у сэгьэт э хуне лов бирембируьт. Зен Шими уре

ченд бо э шев ю хэбер сохдембу, вэхизуь шудгьо-кекгьоре куьшуь гуфдире. Эз серботи энугьо Шими шев бегьем хисире нисе дануьсдембу, ховолу, хэсде, вомунде рафдембу гьер себэхь э кор хуьшде. Оммо зен Шими рафде е дерму восдоре, е эз санинспекция одоми овурде шудгьо-кекгьоре эри пуч сохде эслогь фикир нисе кеширембу.

Е гиле гьовой шохьонгум, чуьшме батмиш бире-небире, Шими бил э душ вери эдембу эз боггьой колхози вогошде э хуне. Зен энугь видов-видов, шуш нефес гирде, рангию зерд, омо э минжи рэхь пушой энуре гирд.

— Эй мерд, — мугу зен, божэхь зере гирисде, — хунейму дегесири сухде, мундейм хунесуьз, жигесуьз э сер тиегье хори. Имогьойле чуь мисохим иму?!..

И гофе шиновусдемунде Шими юш э жигей дерд кешире, дуьлпесо бире, гье у сэглэт биле эз душ хуьшде шенде, гьулгьоре вокошире, сер гирд э минжи куче эри шори сохде, диг-диги зере вежегьисде, «охош!» «охош!» гуфдире-гуфдире.

Зен диренге, ки Шими эдее эз шори диг-диги зере вежегьисде, мугу:

— Эй, мерд! Муьгужуьз дераво э чумтуь! Хунейму сухди, э сер иму бун невери, э жигей дерд-дуьлесди кешире, туь инжо глэруьси вокурдей, эдее диг-диги, бешпингьоли зере вежегьисде?!..

— Эй зен, туь мунош,—мугу Шими хэнде-хэнде,—ме чуьтам шори несохум? Эгенер хуне нисухдгэ, ме гьич эзу шудгьо-кекгьо тегьиемет хилос нибисдорум.

ПУЛ НЕ ЭГЬУЬЛ

Шими косиб-батрак бугьо вэгдо у е руз эн поэзи, э хиники, э кулок поисдебу э фэхьлебазари, денишире, белки еки уре э кор гуьрдегор бисдоге. Э тен энугь жун-

дуре чухо вебу, э сер ю муй рафде кечеле килэхь, э пойгьой ю кундура тирохгьо. Шими эз хиники эдембу лерзире. Гье и възгдои е гюшир эн Дербенд, гюлинде шуйгъэм вемасире гьирмизине гьутинегьо, пусди хэз э тен ю вери эдембу эз фэхъле-базари гирошде. У Шимире виники, э руьхшендиревоз денишире э у, хэнде-хэнде омо э ки эню.

— Эй Шими, — хэре хуно шихъине зере, э сер-сенбол Шими денишире, мугу у.—Туй хуьшдере е эгъуьлменде одоми дануьсде, э иму, э гюширгьо-девлетмендгьо хэндуьсде, э песойму гофгьо сохде. Эгенер туй эз расдиш эгъуьлмендиге, дие туй гьечи лап косиб эйчуьни, э пойтуй е бегъеме тирохиш невери?

Шими дениши э гьобоне шуйгъэм эн гюшир не э гьирмизине биглоре сифет эню, песде е ох вокошире, мугу эзу:

— Туй дузи, ме лап косибуьм, э пойме е бегъеме тирохиш невери. Оммо и косиб ме гьечи бирей э эгъуьлменд бирей-небирейме кор невери, чуьнки эгъуьл не пул гьемише э е жиге расд нисе оморенуьт. Ини вегирим ме не туйнире. Мере эгъуьл гьисди, оммо пул нисди, туйре пул гьисди, оммо эгъуьл нисди.

ШИМИ Э ГІЭРУЬСИ

Шими Дербендире е одоми э глэруьси огол зеребу. Шими шохьонгум, пушой э глэруьси рафде, сер-тен хуьшдере вокурде, рушгьо-биггьой хуьшдере э пушой гузги шуне зере, тимор сохде рафдени э глэруьси. Э хъзет столгьо вераюнде бируьт, гьеме оmore гьуноггьо нуьшдебируьт жерге-жерге. Зерегоргьо эдембируьт зере вежегьисденигьо гьовогьо. Шими гирошд нуьшд э ён э глэруьси оmore одомигьо. Э мейду эдембу е мерд вежегьисде. У эз плуьмуьр жогьил бугеш, шуйгъэм ю вемасиребу, э буз ю вероморебу, сифет эню тупе хуно

гиргине бу, дендугьой ю гьеме суърхи бу, э энгүшд ю энгүшдери бирлианти дебу. И мерд э жеиге заготовитель кор сохдембу. Пушой эз мейду ведироморе гьобоне заготовитель э е фурс э е келегедиревоз вемасире пенжей хушдере э куьф хушде доноре, ведешенд дуь биспенжмонетире, э сер хушде чарунд, гьеме винуь гүфдире, пезде берд дешенд э келе бишбогъ э пушой зерегоргьо бугьо, шомош доре угьоре. Эри гьеме и кор энү глэжойби, хижолетире хуно омо, гуйге у э и коревоз э глэруьси нуьшдегоргьоре э номус, э хижолети дешенд, чуьнки э глэруьси бирегоре одомигьо омбардекишуш фэхьлее корсохе одомигьо бируьт Шимире хуно. Угьо э вежегьисдеки эз е монет, дуь монет зиьдте пул нисе дешендембируьт э пушой зерегоргьо, гьувот ишу рафдере хуно. Оммо зерегоргьо лап шор бисдорут гьобоне заготовитель ишуре ижире келе шомош дори гүфдире. Угьо сер гирдуьт э е хьэвесевоз эри зереэри энү. Тэфдчи эз шориэни кор э жигей хушде тоб недоре, э заготовитель хьуьрмет сохде, вэхуьшд э пой, гьечу э пой-пой, дуь чуме э у доноре, сер гирд э е эшгьэвоз эри энү эри зере.

Гьобоне заготовитель ведерафдки эз мейду дие екиреш хьэвес небисдо эри дерафде вежегьисде, гьеме лос бире э жигешу нуьшдебируьт. Гьечи е ченд минут гирошде бзгьдо, Шими огол зе серопоире гьишд эри хушде вежегьисденигьо гьово «Харц» заказ доре. Зерегоргьо сер гирдуьтки эри зере, Шими рушгьо-бигьгьой хушдере тимор сохде, гьулгьоре гьэнете хуно лов сохде, лов хэнде-хэнде дерафд эри вежегьисде. Э Шимиревоз е жогьиле раче зене дирувундуьтки эри вежегьисде, Шими гуйге пири хушдереш фурмуш сохд, у эзи дилбоше жогьилгьоре хуно сер гирд эри вежегьисде. Гьеме э глэруьси кура бирегоргьо сер гирдуьт эри энугьо эри чек зере, хьэвес доре угьоре. Пушой эз мейду ведерафде, Шимиш доно десе э куьф, ведешенд е сипре аббасире, вежегьисде-вежегьисде

омо э пушой зерегоргъо. Шими аббасире э туфевоз тар сохде, э келе энгуьшдевоз шишире вено уре э пушони эн тефдчи, чуйтам пушотегъо, э жогъиле вэгдогъой эн Шими кими вежегъисдегоргъо сохдембуге. Шими диренге, ки гъошгъобогъ эн тефдчи эз шомош энэ не эзи кор энэ лап дулла бисдо, у гъуз бире э биней гуш эн тефдчи, гуфди э у келе-келе, э энгуьшдевоз э лой гъобоне заготовитель бирмунде.

— Туь э ме «михъило» сох, ме туьре унгъэде келе пул-шомош недорем гуфдире у гъобоне заготовителя хуно. Оммо э жун худо, ме туьре доремгъо аббаси э жофоймеревоз гъэзенж сохде оморе пули, энэ гъурум-согъэ хуно дуьздире пулгъо нисди...

«ИМПОРТНЫЙ» ХЭР

Хэр эн Шими Дербенди лап нэхъсе, жингире хэр бу. Шими эз дес хэр визор-гизор хэсде-менде бу, кими-вэгдо эз дес энэ у е ние гирисдембу. Гьетте е пой хэр энэ э лухъхъме-малад дарафде у хэр энэ гъуьломиш миомоге дие эзунжо ниведиромо. Туь веги сер энуре э дегенегиревоз чэх сох, гъэйбиш бу гуфдире, э кун ю биз вогъун — гъич э хэпер хуьшдеш нисе гирдембу. Шалбуз-догъэ эз жигей хуьшде жумунде мибисдо, хэр энуре эз жиге жумунда нибисдо. Увэхди чорей косибе Шими нисе бирембу, э сугъразани гъуз бире мидарафд э зир хэр, э кул хуьшде кешире медировунд уре эз лухъхъме. Енебуге имогъой Шими хуб-хос, гъэйле э лэгъэ дери, нуьшди э кул хэр эдее рафде. Гье и вэгдо хэр энэ эз дур виниге де хэригере, иллогъки дуьшие хэре, жингир-серсуре хуно бирембу рафде. У эз шори е келе гъэринэ зере, чопгъуне хуно мивидовусд, шиллогъ вешенде-вешенде, Шими эз кул хуьшде пертово доре э минжи рэхъ енебуге э минжи куче.

Эхирки, хэр хэр нисди, е худо нифри сохде нэгълете

чини. Шими виники, эзи хэр юре чи нибу, гьергой гириш и хэр юре э бохд мидуь э жингире хосиетгой хуьшдеревоз, теслих сохд эри хуьшде эри берде шенде уре э чул-пелесе.

Гьемин у руз себэхьмунде, кейки Шими эдембу берде хэр хуьшдере эри ведеберде эз шегьер, ибуд-оворе сохде уре эз сер хуьшде, киниге мугу эзу, гьунши энуре, эн Шимире, э базай емиши кор сохденигьоре воисдени эри хуьшде е хэр восдону. Шими гье усэглэт хэре песово вогорунде, деберд э ки гьунши. Оммо гьетте Шими гоф дешиновунде э гьунши эз товней хэр юре эри восдоре, у терсире, зэхьлележэгь бирере хуно мугу эз Шими:

— Худо мегуе, ме у жингире хэртуьре пул доре э серме бологь восдонум. Мере герек нисди!

Шими дануьсденбу эз ки буге, ки гьунши энуре эз гьержире бисдо импортни чигьо омбар хьэз оmore, нешумой энэ импортни чигьо дери, эз ужире чигьо у шори, келегеди сохде. Хэре эз сер хуьшде эри гьуьл додоре, Шими мугу эзу, хэр энэ эзи жанее-манее хэргьо нисди, импортни хэри, у и хэре эз е турист э Дербенд эри гьэдимие боругьой шегьере фегьм сохде оmoreбугьо восдори. И гофе шиновусде, гьунши Шими гьич е гофе дуь гофиш несохде, до гьэгь эн хэр Шимире, восдо хэр энуре эри хуьшде.

Имогьой эзу вэхдевоз, кейки Шими Дербенди э фурмундеиревоз сер гьуншире пучунде, хэр хуьшдере э у фурухдебу, гьемей эни мугуьжуьзгьо, комигьореки Шими пушоте эз жингире хэр хуьшде дирембу, имогьой у томошегьо, муьгуьжуьзгьоре дирембу гьунши энэ.

Гьунши Шими гье пушотеш эз эгьуьл унгьэде зирек, сэхд небу, оммо эз «импортни хэр» Шимире восдоре эйлоревоз гуйге эгьуьл ю лап рафдебу, чешмише, э хуьшде недерие одомире хуно бу. Юш лап лэгьэр, ранг-руюш зим-зерд биребу. Дире-шинох эн гьунши Шими томошегьой эн «импортни» хэр энуре дирe, мэхьтел мунде,

мипуърсуъруьтге эзу, эйчуь восдориге у и нэхьсе-жингире хэре бологь э сер хуьшде, гьунши Шими лове э шоре хэнде веберде, э десевоз е рач тимор сохде гьутинегьой хэре, э дуьлхоширевоз мугуфди:

— Гьи-гьи!.. И хэрме нэхьс-жингириш гьисдиге, эзи жанае-манае хэргьо нисди, импортни хэри...

ХУРУЗ Э ЖИГЕЙ СЭГІЭТ

Пушой э богьгьой колхоз онгур чире, Шими ю себэхь зу-сери эри эз хов хэбер бире, зу э кор рафде, восдоребу е сэглэт э зингилеревоз. Оммо е оринеш негирошд эз сэглэте восдоре эйло тозе сэглэт Шими хэреб бисдо, кор несохд. Шими унгэде дуьлпесо небисдо, чуьнки у эз магазин сэглэт восдоренге, уре э сэглэтевоз эеки гарантийни когьозиш доребу, егӀни, э гьэд эн е сал чендбо сэглэт хэреб бисдогеш, гьергиле сэглэтчигьо э мастерской уре э гьовои биё гьуьч сохут. Шими берд сэглэте до э сэглэтчигьо эри гьуьч сохде. Сэглэте гьуьч сохде оворде бэгьдо е оринеш гене некеши сэглэт сер гирд эри «шулухи сохде»: у гогь лап пушо рафдембу, юргэе туьнде гӀэсбе хуно, унегуьре эз вэхд пушо зингиле зере, шев-нимешев Шимире эз ширине хов хэбер сохде взхизундембу, гогь лап пес мунде, е сер руз пишней зингиле зере, Шимире хэбер сохдембу, колхозчигьо эз зуревоз э кор гьисди. Шими эз ижире сэглэт визор оmore, нифри-офри сохде завод нуьвувьсдигьо гарантийни когьозеш, хьилле сэглэтчигьореш, комигьоки гьерчутьтам гири бисдо гьуьч сохдебируьт сэглэт энуре, е руз шохьонгум эз кор вогошденге эз зен хуьшде пул вегуьрде рафд тозе сэглэт эри восдоре. Гьечи е кем гӀэре доре, Шими вогошд э хуне е келе гьирмизине гӀуьре хуруз э зир гьултугь ю дери. Зен Шими диренге хурузе, омбар мэхьтел мунд, мугу эз шуьвер хуьшде:

— Эй мерд, эй муьгӀуьжуьз дире мундем эз дестуь:

туь эри сэглэт э зингилеревоз восдоре рафдебири, ом-мо туь э жигей сэглэт хуруз восдорей овурде?

Шими кекуьл хурузе тимор сохде мугу эз зен хуьш-де:

— Эй зен, э жун бебейтуь, эгенер туьре дануьсде воисдениге эз хуруз хубте сэглэт э глутьлом гьеле нисди.

— Туь чуь гуфдире, мерд? Туь чешмиш бирей? Хуруз эже, сэглэт эже? — э мэхтелиривоз мугу зен Шими.

— Гуш вени зен, гуюм эритуь, — э тегьнимиривоз жоьоб до Шими. — Хуруз ужире сэглэти: у не гьич хэ-реб бире, не уре гарантийни когьоз гереки, не уре э ки энэ хьиллее сэглэтчигьэ эри «гьуьч» сохде берде герек нисди. Уре имогьой иму шев э хуне э ён бонилейму, пойгьой юре бесде, норимге, туь хуьшденитуь мивини, чуьтам у лап дуз э вэхд ю суьфде нимешев, пезде лап пушойсебэхь, пезде себэхь вокурде оморенге глутьлуь зерениге гьич еглэлмиш небире. Унегуьре эзи сэглэт дуьлме имогьой лап олхогьини...

НЕДОВО

Е руз мэглутьмей эн Кипур, гьовой шохьонгум Шими Дербенди эз кор, эз богьгьой колхози э хуне вогошденге, те ебо у дес-пой хуьшдере векенде, зен хьэлово бисдо э у, мугу.

— Ой мерд, те базар егиле сэхд бире, бура эри недово е керг эриме восдо, е хуруз эритуь, э сер иму черх дим, гловунгьоймуре эз сер иму вегирим.

Шимире э базар эри рафде когьли гуьрдебу. У эз богь оморебу хэсде, вомунде. Сэхд гиснеш бу Шимире. Э сер эн кинлеш эдембу гьингьэр эн гушди дуьшире, е хубе дэглэмлuye буй лов сохде э хуне.

— Эй зен, э жун гьовре хуней бебейтуь,—мугу Шими эз зен хуьшде, — мере е гловуниш нисди э пушой эн худо, не э пушой бенде. Ме гьемише жофо кеширем,

нун мере э хьэлолиревоз хурде. Ме, меселен, гьич э глүьмуьрме ужире коргьо несохдем глээизе бирор туйре хуно. У и ченд салгьо э гушд туку кор сохде, гьемише гушд кечиире э жигей гушд гусбэнди фурухде, сеимуьн сорт гуше — э жигей екимуьн сорт, хэлгээ фурмунде, гьэзенже э куьф хуьше дешенде. Говункор гьисдиге еки уни. Ве дуьимуьнжи, эри Говунгьой инсонгьо хуруз чуй тэхсиркори э пушой худо? Гьелбет, эгенер хурузе нифри-нэглети сохдени, песде бугьоз юре бурра шэхьидо сохдени гьисдиге эз товун энү кор, ки хуруз глэй-би-Глори нисе дануьсде, уре ченд зенгьои—у бешгээ меселе. Оммо эз елойге денишире дириримге Шелмуь гьемилихэ хьофдсад зен сесад ошнегьо бу. Е доне хурузеш э глүьмуьр хуьше унгээде зен не бири...

Шимирие воисдембу гене гую е ченд гофигеш эз товун эни негьогъие глэдот эн недово, оммо зен Шимирие хьээ неомо гофгьой энү. У е женг, е шивен вокурд э хуне, Шими гьеми хуьрдигьой бирор юре, гьеми эз песоь дин-доглот гоф сохди гуфдире. Косибе Шими эз терс лэглэй хуьшдере гуьрд поисд. Шими эз пушой туп, гуниле-барут вирихуьгьоре хуно, гьэрзинкере вегирде, видов-видов рафд э базар. Восдоре е кергиш, е хурузиш эри недово, Шими теретэглди вогошд э хуне.

Гьетте э хуне оmore. Шими эз гьэрзинке э жигей хуруз керге вегирде чорзани зере, нуьшд э минжи хуне. Песде у эз дуь пой эн керг гирде, сер гирд уре эри чэрх доре э сер хуьше, «зи хьэлипоти...» хунде-хунде. Зен диренге, ки Шими э жигей эн хуруз эдее э сер хуьше керг юре черх доре, гье у сэлгэт э сер энү оmore гирд сэхд эз дес энү.

— Эй мерд, — келе-келе хьэрой сохде, мугу зеч эз Шими. — Туь эдее э худо логгь нисдигьо бидэлгэтиэ коре сохде: э жигей туь э сертуь хурузе черх доре, туь эдее керге черх доре?.. Туь гьерчуьш гьисди, мерди эхи, ализе зен нисдики?!..

Шими эз ело, зен Шими эз елойге эз пой керг сэхд

гирденки, хээрэй сохденки, керг эз терс шогъгъо зере эз гьемей гъувот хуьшде хээркет сохдени эри вирихде эз дес энугъо, пардуш куфде, пар лов сохде-сохде. Оммо Шими керге деш сэхд гирде эз пойгъой ю, хээрэй вегирде э сер зен хуьшде, мугу:

— Эй зен, туь жун бебе-дедейтуь деске эз серме. Ме мерд эзже оморем! Эгенер ме, ализе серме, мерд мибисдоге, э гоф туьчуьни хэре, муьвэхьсуьзе зеневоз э вор ниверафдуьм, эри недова восдоре шуьгъэм гисне, вомунде, хэсде-менде э базар нивидовусдуьм.

ШИМИ Э ЖИГЕЙ ЭН ЗЕН ХУЬШДЕ

Нисе дануьсденуьм расди и кор, небуге дербенди-гъо-шинохгъо, тонишгъой эн Шими ишу ведешендетге и ихдилоте. Гуфдиренуьт, е руз гъовой эн шохьонгум Шими бил э душ ю вери, эдембу эз онгурбогъгъой колхози э хуне вогшде, э ю омо расд омо куьгъне хьовир ю. Шими уре виники, омбар шор бисдо, жогъиле вэхдгъой ю омо э ёр ю. Шими сер гирд уре э хуне эри э гъуногълугъи огол зере.

— Туь мунош, — мугу Шими эз дусд хуьшде, — ме э зенме гуфдирем эри имшиеви е хубе гьингъэр керги соху гуфдире. Бие бурайм э хунейму, нуьшим э тэгъни-миревоз, гьингъэр хурим э сир-суьркеревоз не шоробевоз, гирошде рузгъо, жогъиле вэхдгъоймуре э ёр биерим.

Дусд Шими хотур энуре эри негъишде рази бисдо.

Шими гьетте эз дер хуне дироморе, шори-шори мугу эз зен:

— Эй зен, шоре хэбер дараво э гуштуь: глэзизе гъуногъ, куьгъне дусдме омори. Эриму гьейсэглэт хуб ебо гьингъэр деки, эз челег е гирфинке шоробиш веги биёр.

Оммо гъовой Шими гье у сэглэт хэреб бисдо, эз зен хуьшде шиновусдки, у гьингъэр несохди, э песой ху-

не-жиге вечире мунде, эз кор хунеире сохде уре взхд-
можол небири. Эри Шими уьзуьгээрeirе хуно омо
э пушой дусд хуьшде, эз глэйб-хижолети у сере дулли
гирд поисд.

Шими гьетте дусд хуьшдере эз лэглэй гьопу рэхь
сохде, эзу бэхшлемиши хосде глоси-диври зури-зури
вогошде диromo э хуне, сер гирд эри э сер зен хуьшде
хээрэй сохде, вешмерде, серкуш зере уре:

— Эй зен, бебейтуь су гиро! Туь мере э пушой гьу-
ногь биебур сохди! Согь руз э хуне нуьшдей, эдее
рэхьэти вегирде, туьре эри е гьингээр сохдеш тембели
гирдебу?! Ме эдее эз себэхь те шохьонгум жофо кеши-
ренуьм, эрэгь тигьи сохденуьм, оммо эн туь гьич э хэ-
пертуьш нисди!..

— Меш десе э сер зани веноре, нуьшде непоисдем,
— мугу зен эз Шими. — Эн меш эз себэхь те шохьон-
гум и дуь десме э кори, меш вомундем эз коргьо-бор-
гьой хуне-хьэете сохде.

Шими суьпле хэнде сохде, э руьхшендиревоз мугу
эз зен хуьшде:

— Лап бовор сохдум рафд э гофтуь, туь мунош гье
эзу расди! Гьич эз кор-бор эн хуне одоми вомунде,
хэсде мибу?! Гьемей эню коргьой хунеире, зенунере эй
хьэз фит зере-зере сохде мибу. Расди эн ишму четини
— е глэйл зендеи. Уш, кидан, лап гьечи четин-зэхьмет
нисди ишму — зенгьо гуфдиренитгьоре хуно. Негьогь
нисе гуфдиреки э метелегьо: «Хьиллеигьо, глэмелдани-
гьой зене глэребеш нивотову»...

Эри зен Шими лап гурунд, хуьрди омо ижире лоигь-
суьзе гофгьоре у эз шуьвер хуьшде шиновусдки.

— Гьелбет, туь мере хуно миьсди зенде, песде ми-
дануьсди, иму, зенгьо, дерд-зэхьмет хурденимге э зен-
деки, небуге э вогьнеки ноле кеширенимге, божэхь де-
шенденимге, — ох вокошире, мугу зен Шими. — Э дес-
ме недери и кор, туьре ебо семе бигьилуьм зенде,
«дэглэм» зендеире дануьсде. Оммо э жигейтуь кор чу-

ли, кор мердире ме белки эз туьш хубте сохдумге. Гьери туь миданиге сох кор хунеи, эн зенире э жигейме. У взхди виним туь чуй мифугьуниге.

— Бошгу, ме хьозурум! — шори сохдере хуно, мугу Шими.—Гье эз себэхъэвоз веги бил-лапаткере бура э жигейме э кор, ме поюм э хуне кор хунере эри сохде. Песде мивинуьм туь хуьшденитуй чуй мифугьуниге.

Себэхьимуьн зу-сери зен хэбер сохд Шимире эз ширине хов.

— Вэхиз, — мугу зен эз Шими. — Ебо эн суьфде гове дуьш, э нэхир ведеки, небуге нэхир мурав, гов мимуну эз нэхир. Э глзил хуб дениш, мугьоег бош негируйсуь. Э взхд ю глзиле чи ди, э гуфере хисун. Хунегьожигегьоре вечи, жару зе. Гьобоигьой глзиле шу веше э хьзет. Масде деки э нигьере, те ме оморенигьере зе, эри шохьонгуми гьингьэр хьозур сох...

Зен Шими гуфди гьемере гьэдэгьэ зе чуй сохуге у э хуне те ю эз кор колхози вогошде э хуне. Песде зен деноре эри хуьшде нун, гьофун, венуьшд э кул хэр. У гьетте э домой дер гьопу расире, э ёр эн зен чуйниге оморере хуно, гье у сэглэт хэре поюнде, песово чаруьсде э лой хуне, мугу келе-келе Шими шинову гуфдире:

— Эй мерд! Эз ерме формуш бири э туь гуфдире: э север э сер хоегьо керг гьуьрти нуьшди. Небу бигьили уре эз сер хоегьо взхуьшде. У гьетте гьут-гьут сохде, бер э пушой энун дон не глов ни. Эгенер у эз сер хоегьо взхуьшдге, туь дануьсдени, хоегьо хиник мибошут, вецегьо ниведировт.

Зен гьетте эз хьзёт ведарафде, Шими эз хьэлов взхуьшд, зури-зури сер-тен хуьшдере вокурде, говдуше вегирде, дерафд гье у сэглэт э говду гове эри дуьшире. Оммо гьетте у сер гирденге гове эри дуьшире, глзил э гуфере хэбер бире, гирисд. Шими терси, те глзиле ёбо хоши гирде, хисунде, песде гове дуьшире, нэхирчи нэхире мибериуь, гов эз нэхир мимуну гуфдире унегуьре Шими е лепуьк зере эз гьабуьргьэй гов, ведекуьрд уре.

Гзиле жумунде, хисунде, бэгъдо, Шими сер гирд де коргьойгей хунере эри сохде. Эн суьфде у ёбо сер гирд хьозури гьингъэре эри дире: глорде зе э глэрдевужовоз, хэми сохд эри гьингъэр. Э ён кинле пой бесде оморегубгьо керге куьшде, пар юре темиз сохд, керге жуьх до э сер глэтош. Песде нигьрере овурде но э минжи хуне, э ён гуферей эн глзил. Э гъэд нигьре чор-пенж говдуш масд декуьрд, унгъэдейге гловиш, песде нуьшд э хори, сер гирд э дуь десевоз эри нигьрере шувунде. Э нигьре зереки, глзил гене э гуфере гирисд. Увэхди Шими, эз ело нигьре биёв гуфдире, эз елойге глзил э гуфере жумунде биёв гуфдире, нигьрере бесд э кемер хуьшде, гуферере доно э герден хуьшде, э гьечи сер гирд хунегьо-жигегьоре эри вечире. У суьфделе сер гирдебу хунере эри жару зере, керг гъурти э кергелуь сер гирд эри гъурт-гъурт сохде. Шими гье у сэглэт жаруре шенде, рафд э сарай э пушой керг гъурти эри глов не дон норе. Эз сарай э вогошдеки, Шими миденишуь мивинуь сег хъэет у эри гьингъэр темиз сохде жуьх доре керге э лэглэ сэхд гирде, э иловле чумечару сохде-сохде ведерафд эз хуне. Чумгьой Шими ченд е пейле бисдо. Шими эз гъэгьр-хуььрш дуьл хуьшде фурмуш сохд э и туьтем э кемер ю нигьре вери, э герден ю гуфере дери гуфдире, э е хуььршевоз шенд хуьшдере э сер сег уре эри гирде, керге векенде эз лэглэй энугу. Оммо бирден пой Шими чемуьсде, у э зарбевоз шугьомо офдо э сер сиро, э ён эн дер. Совуй эн нигьре э хори расире, тупе хуно лов бисдо, хуьрде-хуьрд, гуферей эн глзил офдо, кунбологьово чаруьсд. Глзил э гуфере хэбер бире, эз терс эз хъэлезигери е келе божэхь дешенд, дие у нэхиси. Шими дениши виники глзил хомуш нисе бире, оммо уре э хуне филонгъэддер кор мунди, э гирисдеигьой глзил неденишире, гуферере дебезд но э хуне, ю ведиромо э хъэет эри эз э хъэет гешдембириуьтгьо кергьо гирде куьшде эри гьингъэр сохде. Оммо у гьетте шилолире хуно э сер керггьо шив кенде рафде, керггьо

терсире, шогъгъо зере, пар куфде-куфде вируьхдуьт гьерки э ёло. Шими дениши виники, керг гирде эз дес ю ниворов, гъэгъри-гъоси бире, диромо э сарай, вегирд эз сер герме хоегъо хисиреbugъо керг гъуьртире, сер юре бурри, эри э жигей сег бердигъо керг эри темиз сохде. Бирден э ёр эню омоки, ки керг гъуьртисуьз хоегъо хиник бире, пуч мибошут, эзугъо песде вече ниведиров не ю те зен оморе гъечиш-гъечуш коргъой хунере сохде верасде нидануь, шовол хуьшдере векенде, э жигей эн керг гъуьрти нуьшд э сер хоегъо угъо хиник небошут гуфдире.

Шохъонгум чуьшме дерафденге, зен Шими э кул хэр вери вогшд эз кор, дуьлшор, ловхэнде. Оммо у э хъэет дироморенки, перт-мэхьтел бисдо мунд. Гов эз нэхир оморебу, оммо уре дуьширегор небу, гуселе эдембу хурде шир энуре. Э ён эн домой дер э сер сиро лугъгъой эн хуьрд бире совуй нигъре лов-тум бируьт. Хори эн сиро э дугъ не руьгъэревоз билесумол бу. Э гуфере гъил эдембу божэхъ зере, сес юш эз гирисде гирдебу. Э гъэд эн хуне иловлей тешт эн хэмиире ведабурра, керггъо не хуруз эдембируьт хэмире хурде. Хуьшдени Шими э е жигеш небу. Зен офд уре э сарай. У шоволе те нимелит векенде, нуьшдебу э сер север, э сер хоегъо э жигей керг гъуьрти, гъэйле э лэгъэ дери, эз хэсдеи-вемундеи эдембу миже куфде.

— Эй мерд, и чуй муьгъуьжуьзи ме диренуьм, и чуй дер-бедогъунини э и хуне дери? Туь э сер хоегъо э жигей керг гъуьрти эричуй нуьшдей?...—э келе мэхьтели ве гъосииревоз пуьрси зен.

Шими чумгъоре э гужевоз вокурде, э зен хуьшде денишире, эз сер хоегъо невэхуьшде, мугу эзу э хоши-мэхъэнефиревоз:

— Туь мунош зен, туь гъэгъри-гъоси мебош, ме гъейсэгъэт гъемере э туь гъондурмиш мисохум. Ме эри гъингъэр хъозур сохдебируьмгъо керге сег берди. Унегъуре ме э хэёл недерие одомире хуно, керг гъуьртире

нэхбереки вегирдуым куышд эжигей энү. Песде э ёрме омоки, керг гъуьртисуьз хоегьо пуч мибу гуфдире, ме де коргьойгере шенде, нвьшдуьм э сер эни хоегьо угьо пуч-хэреб небшут гуфдире.

— Текей туь гъечи нуьшденини э сер эни хоегьо? — гъэгьр э дуьл дери пуьрси зен эз Шими.

— Чоре чуьни. минишуьм дие сабур сохде те вечегьо ведироморе, дуь орине, се орине — ченгъэде герек гъисдиге, — жугьоб до Шими. — Оммо зен, туь олхогьин бош, ме э хуьшде гуж мегируьм, э жун бебейтуь, те вечегьо ведироморе гъич эз жигеймеш нижуьмуьм. Энжэгь туь хъэрекет сох те вечегьо ведироморе кор ху-не-жигереш сох, э жигеймеш кор сох э колхоз.

ГЪЕР РАСДЕ ГОФЕ Э ЗЕН ГУФДИРЕ ГЭМЕЛ НИЭВ

Зен Шими э жогъилигьош е рач небу, хуьшг бу, гъош-гъобогъуль бу, уьсделуьге глов-гъэтош бу. У э косибе Шими е рузиш нисе бирмундембу. Шимире кими вэгъдо эз дес энү, эз хосиетгьой энү э хуне омореш нисе воисдембу. Шими коргьой гуьгьоре хуно: э кес денишире шор бу, э хуьшде денишире — пешму. Э Шими бэхили недебу, оммо кимивэгъдо э раче, хъэменде зенгьой кес денишире уре э шуьвергьой энугьо бэхили оморембу.

Е гиле Шими э гларуьси хуне гъисдики хуб хурде, кефлуь биреки, ведироморембу эри вежегъисде э мейду. Гье и вэхди е раче жогъиле бие зен эз сери хуьшде диромо э Шимиревоз эри вежегъисде. Шимире омбар хуш омо эз буй-бала, сер-сифет, чум-гъош эни зен, эз антигъэ вежегъисдеи энү. Чум Шими лап домунд э и раче зен.

Шими вогошде э жигей хуьшде нуьшденге, песде э хуне вогошденге, э хъэлов эри хисире дегешденге, чигьрет эни раче зен эз пушой чум энү нисе рафдембу. Гье

и зен э дуьл-мэхьшовой Шими дерики, эхириш чум энэ э хов верафдени.

Пушой себэхь Шими э хов миденишуь мивинуь и э уревоз э глэруьсихуне вежегьисдембугьо раче зен, кес нисди, сигьд-хьэллол зен энунь. Угьо гуйге гьердуйшу эз глэруьси оморет, дуьлшор, хэндеруй, имогьой сергьошуре э сер е боли веноре, дегешдет э хьэлов ишу, эдете э еки ширине гофгьо, ширине ихдилотгьо сохденуьт. Оммо Шимири эз куьгьне зен ю, у гьич э глутьлом бири гуфдире, уре эслогь хэбер нисди.

Бирден э гьэд сэхде хов дерики, зен Шими эз некуми хэбер мибу, мивинуь Шими уре лап сэхд гьэл гирди, эдее э эшгь-темэхьэвоз моч сохде, гуфдире:

— Эй туй, бикейме, маралме, жун-жигерме. Э тувревоз руз-гутьмуьр гировунде эз молгьо-хэзинегьой гутьлом зиэди...

Зен Шими омбар мэхьтел мимуну, чуйнки Шими гьейсэглэт неки гьич э у жогьиле вэхдгьой хуьшдеш уре гьечи э шориревоз гьэл гирде, э у ижире ширине гофгьо негуфдири. Унегуьре э дуьл энэ шек-гумон оморере хуно, у хисире Шимири эз хуьшде гутьл додоре, хэбер сохде, гуфдирени:

— Эй мерд, э дуьлтуь меркиже офдори?! Туй э ме глэнг глэселире хуно вогосири мунд! Ме туйре э гужевоз эз хуьшде той сохдуьм! Туй эрме ижире гофгьо эдембири гуфдире, ме эз э туй э шуьвер оморем гьеле е гилелеш эз туй ижире гофгьо нешиновусдем. Чуй оморэ э дуьлтуь?..

Шими денишире диренге, ки э ён ю э жигей энэ раче марале зен бишерке зен ю дегешди, омбар могьбул, дуьлхуьрде хуно мибу, песде лове э суьпле хэнде веберде, мугу эз зен хуьшде:

— Эгенер расдире гуфдируьмге гьэгьри нибоши?

— Нэгл,—мугу зен. — Гьэгьри эричуь биренуьм ме! Хови дие!..

Шими бовор сохде э гоф зен хуьшде, ихдилот сохд

эри энү хов хуьшдере, чуйтам гьисдиге. Бирден зен Шими глэтош-гургури гирдере хуно, сер гирд эри хьэрой сохде, величире э ехэн Шими.

— Эй мерд, туй э у зеневоз э гьул еки веравошит! Ингээде и векенде чумгьо-гуьлегойтуь э зенгой кес домунди, гисне керг э хов эрзуь винуьгьоре хуно, э хо-виш раче зенгьо-глэруьсгой хэлгь оmore э пушой чумгойтуь!..

Шими э е гужгьо-болегьоревоз эз дес зен хилос бире, вирихде ведироморени э буру, омбар пешму бире эри гуфдире гоф хуьшде. Шими э дуьл хуьшде мугу:

— Гьечи хуби эриме! Одомиш мере хуно ингээде хэр мибу, гьер расде гофе мугую эри зен хуьшде?!..

ТОЗЕ НИФРИ

Корсохгой эн жилуправлением эн шегьер е гиле э хуней Шими капитальный ремонт сохдебируьт. Тейте уго хуней Шимире капитальный ремонт сохде верасде, дуразруй, жун Шимире ведешенбируьт. Ремонт сохдей хуней энү ингээде дураз кеширебу, ки э гьэд эни вэхд э гуж-гьувот эни ингээде одомигьоревоз, кор сохдем-бируьтгьо э хуней эн Шими, е келе тозе хуне э хьзетевоз вокурде мибисдо, чуйнки корсохгой эн горжилуправление унгээде кор нисе сохдембируьт, ченгээде эришу рэхьэти вегирдембируьтге, рузе кечмиш сохдембируьт. Песде у сохде коргьореш гьерчуьтар гири, перти-питов, юхуле-будуле сохдембируьт рэхьо доре, сер зиьди угьо эз Шими энжэгь пул векендембируьт эри закуска-эрэгь хурде, пиьнискеи сохдешу.

Эз хуней Шими капитальный ремонт сер гирде эйло, гьовой Шими лап дегиш биребу, хосиетгьо-дивэглгой энү ежирейге биребу. У имогьой гьош-гьобогьлу гешдембу, э кесевоз уре эри гоф сохдеш дуьл небу. Гьич у пошотеине Шимини гуфдирере хунош небу: дуьлшоре

одоми, зарифатчи, меслэхъэтчи. Пушоте Шими эз дес зен хуьшде е глоси-чи мибисдоге, уре нифри сохде, му-гфди эзу, келе-келе э сер зну хъэрой дешенде:

— Эй зен! Э хуней бебейтуь глэтош дераво!..

Имогъой эз корсохгъой эн горжилуправление э хуней зну «капитальный ремонт» сохде эйло, у е жирейге нифри сохдембу зен хуьшдере:

— Эй зен, хуней бебейтуьре корсохгъой эн горжилуправление капитальный ремонт сохо!..

ЧУЪТАМ ШИМИ ЭРИ ГІЭРУЪС ХУЪШДЕ «ЧОРЕ» СОХДЕБУГЕ

Зен эн келеи кук Шими е гъолинде чоьгъ делине бу. Зен Шимире эз шори глэруьс жиге небу, эдембу пел-пелуьре хуно э иловлей зну вечаруьсде-вежегъисде. Уре гъич гъимиш эн глэруьс небу, хотур энуре эри е кориси нисе гъишдембу, чуьнки глэруьс духдер кес небу, суьгъде хэьгерзорей эн зен Шими бу. Чорей эн зен Шими мибисдоге глэруьсе эз ширини, глэзиси миберд э гъугъ мазалей хуьшде мено. У глэруьсе е чубугълеш эзинжо э унжо вегирде норе нигъишд. Песде глэруьсеш, хуш-хъэлол ю, чум мерасо, ченд е гомиш ишдогъ бу. Лугъ-мей зну донлугъ эн есиево хуно гъе э кор бу, гъе эдембу хурде. Эз хурде хъвлет бирембугъо възд у керг гъуьрти э сер герме хоегъо нуьшде, миже куфденигъоре хуно, гъе у нуьшде жиге пих зере михиси. Уне гуьре глэруьс Шими, эз беде чум дур гердо, эз мунде жигеш чоьгъ-бисембе биребу, тулугъ-пупфдедире хуно вемасиребу, сзгъри, кефел норебу, кемер ю, худо мебуро, ченд е дивор, шуьгъэм ю ченд е гъэтгъэ биребу. Сердуьл зну гъечи лет гирдебу, ки уре глэилиш нисе бирембу, эз гурунди жендек хуьшде гешде нисе дануьсдембу.

Оммо Шими хуьшдению омбар бирази бу эз глэруьс хуьшде, гъемише э у шефд дениширембу тембел, небу-

ди гуфдире. Сер зиёди зен Шими гьишдембу уре э гужевоз-хушевоз берде глэруьсе э ки духдиргьо-жерэжьгьо эри зну е chore сохут, пигь сер-дуьл энуре е кем хьэл сохут, у глэил зенде дануь гуфдире. Шими визор-гизор оморебу эзи коргьой энугьо. Эз серботи эн глэруьс угьоре э хуне гье гофе-гоф, дуьлмундеи бирембу.

Е гиле Шими гене глэруьсе э ки эн духдир берде, эз ки зну вогошденге, глэруьсе э хуне декуьрде, огол зе ди ровунд э жейлее утогь зен не келеи кук хуьшдере э ки хуьшде э угьоревоз эри пэхьникие меслэхьэт сохде. Угьо гьетте э ки Шими ди роморе, Шими дер-пенжерере хуб сэхд сохде, нуьшд э пушой энугьо. Песде те ебо сер гофе веровунде, Шими килэхьэ эз сер хуьшде ве-гирде, сифете э килэхьэвоз сэхд сохде, синере куфде-куфде, сер гирдени эри гирисде. Ранг эн зен Шими нен кук ю гье усэглэт дегиш бисдо.

— Ой мерд, дуьлме э сер гьирмизине оноргьо, глэ-тоше гьэрпузгьо лов-лэхьче бисдо рафд-о, гу бура ебо чуьниге?!—шивен дешендере хуно гуфди зен Шими.

— Chore нисд негуфдире, гьейсэглэт мигуюм,—килэхьэ дуборе э сер хуьшде веноре, гьирке сохде-сохде мугу Шими. — Ме елэглэзойге глэруьсе э ки духдир бердеки, у глэруьсе фегьм сохде, песде уре ведекуьрде, эз ме мугу: «Кор глэруьс ишму омбар четини, усоли. Жун-согьэ одоми уре хуно гьечи ние вемасире. Э гьэд шуь-гьэм зну, мугу, лап келе глэзор дери. Эри глэзор зну эслогь не дермуни, не chore. У се мегь зиёдте глэре никешуь. Оммо, мугу, ишмуре гьеле дерд глэил гирди... Кор-гьой гуюгьоре хуно: «Кечире дерд жун гирди, гьэсобе дорд пигь...» Имогьой, жонум, биригьо бири,—мугу Шими, глэрсгьой чум хуьшдере покурде-покурде,—глэруьсе э е жигеш берде герек нисди. Бигьил эри хуьшде хуру, хисуь гьич э кеф ю дегмиш небире. Оммо ме э ишму гуфдире сура эзиму бэгьэй е доне одоми медануьгу...

Коргьой э метелегьо гуюгьоре хуно «Се одоми дануьгьо гоф — сур нисди». Е оринеш негирошд хэбер эз

товун Шими э зен хуьшде э пэхьники гуфдире гоф-сур раси э гушгьой эн глэруьс. Зэхьлей эн глэруьс рафд, суьпуьл ю жэгъ зе. У эз терс, эз хьэлежигери э пушой ижире chore небирение зэхьмет, глэзор дери гуфдире, руз бе руз эз жендек, эз сер-сифет эдембу лэгъэр бире, хьэл бире дегесире шэглм мумире хуно. Э гъэд эн се мегъ у эз терс, хьэлежигери эзи назуке шивитие духдергьо-глэруьсгьоре хуно бирени. Шими денишире диренге, ки глэруьс гъэдерсуьз лэгъэр бири, е муй, е мерез, увэхди у гене огол зере овурдени э жейлее утогъ зен не келеи кук хуьшдере эри пэхьникие меслэхьэт сохде э угьоревоз.

Угьо гьемеeki нуьшденге, Шими э угьо денишире, лове э шоре хэнде веберде, мугу эзугьо:

— Гьич фикир мекешит, глэруьсе «борух гьешим» не е глэзориш нисди, не е чиш. Ме ишмуре фурмундем, эз хуьшде ведешендем и гофе.

И гофе шиновусденге зен Шими суьфде перт-лол бисдо мунд э жигей хуьшде, песде лап хьуьршлуь бире, глэтош гирдере хуно, мугу эзу:

— Эле! Туьре гьечубуге гуюмге: руш бебейтуь, муй дедейтуь бурра биево! Ижире гофеш одоми эз хуьшде медешенуь, е хунере гьечи зэхьлевежэгъ мисоху!? Глэруьсме эз терс немуьрдегьо рэхь гьишди... Мере э туьчуьни одоми гьисмет ки сохдиге гьич э зир сие хокгьош у динж мегердо!..

— Эй зен, мере те бинебугьоз меверовун! — гуфди Шими глоси бире.— Туь небири сер гушмере бердембригьо: эри глэруьс е chore сохум, у лэгъэр бу, э герден ю глэил верав гуфдире?!

— Гьери, гуфдиребируьм! Ме беге э туь гуфдиребируьм ижире уин, ижире томоше, беде муьгьуьжувъ вэхизун гуфдире э сер иму?!..

Шими э зен хуьшде тиж денишире, мугу:

— Гуш вени ёбо! Ме денишире диренге, ки духдиргьо эри глэруьстуь е chore сохде, е дерму офде нисе да-

нуьсде, меш увэхди эз хуьшде ижире гоф-гӀэмел ведешендуьм, гӀэруьс терсуь, дуьлпесо бу, эз мунде жигеш невемасуь, лэгӀэр бу. ИмогӀой у дуборе гомише хуно эри небире, туь недоворе хуно э иловлей энэу вечаруьсде мепой, бигӀил кор хуне-жигере соху, и гӀэруьсгӀо-духдергӀой эни хэлгӀэ хуно е э колхоз, енебуге э фабри́к дерав кор соху. Эз кор хубте дерму, чоре эри энэу де дермуьге, де чорейге нисди.

ЗИМИЛЕРЗ

Эзи е ченд сал пушо э Дербенд зимилерз биренге, е дусд-шинох эн Шими э шегӀер ГӀуьбе зигӀисдембугӀо, терсире э сер дусд энэу, худо мееро, е кор неӀв, нуьвуьсд эри Шими когӀоз биӀв пою гуфдире э ГӀуьбе э хуней энэу те зимилерз э Дербенд поисде, сокит бире. Шими нерафд, оммо эри дусд хуьшде э ГӀуьбе нуьвуьсд ижире когӀоз:

«...дерд э и рузгӀо э Дербенд биренигӀо зимилерз нисди. У имбуруз себӀхь мипою, песде гӀич э ёр имуш нибу э инжо зимилерз бири гуфдире. Дерд эн шев-руз э хунейме деригӀо зимилерзи. Э ме е зен офдори, сер ебо э меревоз женг сохде хори-гӀоворе эдее лерзунде. Эз дес э Дербенд биренигӀо зимилерз вирихде, хилос бире мибу, оммо эз дес э хунейме биренигӀо зимилерз мере, фӀэгӀире сермере, не эри вирихде жигеи, не эри хилос бире — чоре, минкини...»

СИНЕМИШИ

Е гиле зен Шими Дербенди эз некуми офдоре э хӀэлов дегешдебугӀо. Э у келе гӀэтош вебу. Шими эз куче оморэ диренге, ки зен ю дегешди, мугу эз зен:

— Ой зен, туь дегешдей, туьре чуь бири. Ме се-

бэхьмунде э куче ведарафдеки, туь хуб хос бири, хоме-
мейруре хуно эдембири гешде?

Зен Шими ох, ноле зере-зере мугу:

— Мере эз некуми фетге вегирди. Э ме глэтош ве-
ри, кутук шоботире хуно эдее сүхденуьм. Эз ме дие дес
веги, эдее муьрденуьм.

— Эй зен, гьемей эни э хьэлов дегешдегоргьо, не-
чогь бирегоргьо мимуьрдге, худо мееро, э глүьлом
одомиш нимунд. Хуб мибоши мэхизи. Вэхиз е лэгэз чи
ху, дуьл туь эжиге биёв, енебуге гу чүь чи сохумге
эриту.

— Дуьлме гьичиш нисе хосде, — мугу зен. — Ми-
даниге буга э базар, е гьэрпузле восдо, белки эз глов
эну гьэрпуз е кем глэтош эни дуьлме серин бисдо.

Шими зури-зури рафд э базар. Е сэглэт гиросше
бэгьдо дуь келе гьэрпузе э зир гьултугь доноре вогошд
диromo э хьзет. Э ён домой дер хуне оморе расиренки
у бирден э фикир ю е гоф оморере хуно поисд, думит
сохд эри хуьше, мугу:

— Э метелегьо гүфдирени: «Дуь муьгьбете э е
дуьл, дуь гьэрпузе э е дес гирде нибу». Гьелбет, дуь
муьгьбете э е дуьл мидоруге нидоруге эриме гьейсэглэт
э и келе мердиме не лоигьиш нисди, не эз сер рафде-
нигьо кориш нисди, оммо дуь гьэрпузе э е дес гирде
мибуге нибуге, ме гьейсэглэт и коре синемиш мисохум.

Шими гьетте синемиш сохде и коре гьэрпузгьо гье
үсэглэт эз дес эну офдоре э хори лов-парче бисдорут,
э хокевоз билесумол бире. Шими сергьуз, гьэрпуз
э дес не дери диromo э хуне. Зен эну диренге Шими эз
базар вогошди, оммо э дес ю гьэрпуз недери, мугу эзу
үгь зере-зере:

— Ой мерд, оморей? Эжи туь овурдейгьо гьэрпуз?

Шими ихдилот сохдки эри зен, чуьтам гьэрпузгьо эз
дес эну офдоре хуьрд бириге у синемиш сохдеки дуь
гьэрпузе э е дес гирде мибуге небуге нэгл, зен эну
э тэхьлиревоз гирисде-гирисде, мугу эзу:

— Эй мерд, одомигьой туь дердежер бире миро мере хуно эз гловунгьойме. Келе мерд бирей, руш сипи сохдей, руш бебейтуь бурра биёво, гьеле тэ имогьоиш хэр, сук, уюнчи, е тэхде глов берде одоми мундей рафде.

Шимире эз гофгьо-серкушигьой зен хуьшде омбар хьэз неомо. Уш эз зен хуьшде гьэргьри бире, мугу эзу:

— Бошгу, ме туь гуфдирере хуно хэруьм, сукум, уюнчинуьм, е тэхде глов берде одоминуьм, оммо туьш е чи нисди, е нэхьсе-тэхьсе одомини. Туь гуюм нечогь-хэсде бирей-бирей, эри глов гьэрпуз хьэсрот-темаруз бирей, ёгьин имбуруз, гье и э дуьлме ижире томошее фикир оморигоь вэгидо эричуй бирей?!..

ШИМИ НЕ АПОЛЛОН

Лап косибе вэгидогьой Шими бу. У ингэзде косибуюсул бу, э гьэрд-ферд дебу, коргьой гуфдиренигьоре хуно: «Сегеш е ниме нун гьэрдхунд бу». Шимире пул небу гьэрдигьой хуьшдере эри доре, хилос бире. Сер ебо э у пул э гьэрд доре одомигьо оморе э ки энугьэрд хуьшдере эри хосде, Шими эз терс энугьо гье усэглэт пэхьни бирембу рафде. Диё чорей энугьо нисе бирембу, дес тигьы, Шимире э дуьл ишу нифри-офри сохде-сохде могошдуьт мирафд рэхь ишуре.

Оммо е гиле дуь мерд э Шими гьэрд, а фойдеи пул доре одомигьо эхириш эришу верасируьт, ки эз мар пешм чире мибу, оммо эз Шими гьэрде восдоре нибу. Унегуьре угьо эришу меслэхьэт сохдуьт Шимире хуб, беле-испогьы эри доноре куфде, хьэл-хьовут сохде, гьэргьр пул ишу пуч биреире эри ведешенде эзу. Оммо Шими э дес энугьо нисе вохурдембу. Е гиле е хинике руз зимисду, э хори-куче верф гьисди, Шими э пэхьники-пэхьники эз дес энугьо э куче ведироморенге, угьо нэхэбереки э сер Шими гьов кенде оморут. Угьо Шимире

э гужевоз кешируът бердуът э далдай эн е диш, э жеки е доне инсон небу увэхди, венгесдуът э хори, э сер верф, те Шими лап пергол бире уре куфде, хэхэ-хэхэ сохдут. Песде угьо парталгьой Шимире векенде, э тен эню шеи-шовол невегышде, тенбирэхьне гышде уре, парталгьой энуре вегирде вирихдуът.

Шими уьгь-ноле зере-зере взхишд эз жигей хуьшде, гьемей ю кову, эз хиники велг гьовогь доре хуно лерзире-лерзире. Шими дениши э иловле, ние дануьсде чуь сохуге, чуьтам буравге гьечи чум руз, эз гьэд шегьер. Эз Шимире куфде, сер-тен энуре векендебуьго жиге те богьчей Яралан лап куьнд бу. Увэхдигьо э гьирогь богьче офицерский клуб бу. Шими денишире диренге: эз хиники жун ю эдее ведерафде, бее зере, дендунекову куфде-куфде, гьечи чорей ю небире, тенбирэхьне, серсуре хуно видовусд дерафд э офицерский клуб. Оммо гьэдой нэхьс гье и взхди гьэд эн клуб одомигьо пур бу — офицергьой гарнизон эн Дербенд парадни мундиргьо э тен ишу вери э зенгьо, духдергьошуревоз, э келегьой шегьеревоз не эз Петербург оморе лап келе хьокимевоз, э гуфдирей эн кимигьоревоз — бирорзирей эн падшогьовоз. Э дорун клуб, э расдилой куьнж эню э гьуьндуьри е одоми э пушой чум эн гьеме эз сипре мармар гьуьч сохде статуя эн тенбирэхьнее Аполлон поисдебу, э у таррафигей куьнж — гье ижире бирэхьнее статуей эн Афродита.

Шими гьечи тенбирэхьне э клуб видовусде дироморевубгьо вэгдо э клуб кура бирегоре одомигьо — мердгьо, зенгьо эдембириуът э тегьними, олхогьиниревоз э сегьней клуб эри кеф ишу оперетта томоше сохде. Оммо угьо гьетте Шимире дире, гьеме э лой эню денишире, гьогь-перт бисдорут мунд. Песде зенгьо, духдергьо эз глэйб, эз терс сифетгьошуре пэхьни сохде, сер гирдуът эри виз, божэхь зере. Мердгьо эз жигегьошу взхуьшде, э хьуьршевоз гьов кенде оморут э сер Шими. Угьо иловлей Шимире ведебурра, сер гирдуът уре эри

додоре, лекет зере, нифри-нэглети сохде. Е ченд одоми шушке, тапинже ведешенде э сер энү, хээрöй вегирде, эдембируът гуфдире:

— Туь, нолоигь, чуйтам гэсд сохдей дироморе инжо, уш гэчи, тенбирэхьне?!

— Туь беге гэчиш чешмиши, эз офицерский клуб те хьомум сечмиш сохде нисе дануьсде?

— Эри эни бидэглэти кортуь иму гэйсэглэт жунтуьре медешеним!..

Шими миденишуь мивинуь кор ю лап четин, коргьöй гуюгьоре хуно: «Эз дес мар вирихди, э дес молкомут офдоре». У чуме-чару мисоху эри вирихде эз дес энугьö, гэе и туьтем э чум энү мохуру бирэхьнее Аполлон. Шими э глүьмуьр хуьшде статуя недиребу. У, гэлбет, нисе дануьсдембу, и тенбирэхьнее жендек э пушой чум гэемме поисдигьö киниге, эйчуьниге инжо. Оммо Шими гэетте уре дире бирден юш хуьршлемиш бисдо, сер гирд эри хээрöй дешенде э сер юре гэйсэглэт куфде, терс дорембируътгьö одомигьö:

— Ишму хуьшденишмуре глэйб нисе оmore?! Чуь бедхьисобе, инсофсуьзе одомигьöит ишму!— хээрöй вегирде, мугу Шими.—Уни унжо, э пушой чум эни мердгьöшму, зенгьöшму, киниге е тенбирэхьнее мерд э ализигьö-сиеигьöй хуьшдеревоз глэйбсуьз-глорсуьз поисди, ишму е гофлеш нисе сохденит, оммо ме инжо эз хиники, эри е дэгьдэгьэ нэхэберики диромореи е кемлей эри герм вероморе, э серме шушкагьö, тапинжегьö вегирдейт, эдейте мере зинде-зинде хурденит?!..

ЧУЬТАМ ШИМИ Э ВОГЬНЕКИ МУЬРДЕБУГЕ

Е гиле Шими Дербенди эз дес зен хуьшде визор оmore, хуьшдере э муьрдеки веноре себэхьмунде эз хьэлов невэхьшд. Зен ченгьэде огол зе шувунд Шими-ре, оммо у чум невекурд, жугьоб недо. Зен гэчу да-

нуьсд, Шими гъэгъигъэтиш муьрди. У нуьшде э ён бонилей эн шуьвер хуьшде, сер гирд сине-зани куфде, домо вокурде гирисде эри эню. Зен Шими э гирисдеки эдембу тэгрифигьой шуьвер хуьшдере гуфдире.

— Ижире бэхдевере мерд, ижире хубе игид-корсох, гъэдур зен-кифлете дануьсдегор, ижире эгъуьлменд-дануьсменд кире муьрдиге эри энужире рурию сухде дедегь, глэруьсгьо ме гурбунум, вое-е-ей!

Гирьей эн зен хуьшдере, гуфдире тэгрифигьой энуре Шими шиновусденге, дуьл эню омбар буланмиш бисдо, уре э хуьшде хъэйф-ёзугь омор, э ю гьирке вепичире, гирисд. Э гирисдеки Шими мугу эз зен хуьшде:

— Эй зен, э муьрдеки нэгл, э согъиле миёсди дануьсде гъэдур эню фэгьире, екем семе эзи хубе гофлегьо гуфдире эри эню, дуьл энуре шор сохде. И зугьунтуьре огъу зере, нешдер сохде э шуьвертуь хъэлово нибисдориге, у ёзугь гьеле ченд салгьойгеш мимунд мизигьисд э и гьуьлом. Дие ме муьрдем, эз ме туьре шуьвер нибу...

ЧУЪТАМ ШИМИ Э ПУШОЙ ХУДО УЪЗИЁГЪ ВЕДИРОМОРЕБУГЕ

Шимире пес-песоеки эдембу духдергьо бире, оммо уре е глэил нарине гьеле небу. Эз товун эни кор Шими эдембу омбар дуьлпесои кешире. Е гиле пушой зен эню зенде, Шими омо э нумаз э пушой хэлгь, э ён раби нидир гирд, гоф до: эгенер э кумеки худоревоз зен эню и дес кук зендге, у нимазе е гомиш бэхширенини.

Омо гьечи бисдо, ки зен Шими эз расдиш и дес глэил нарине зенд. Шими лап шор бу, эз елойге уре хъэйф оморембу гомиш хуьшдере эри берде доре нумазе. Эз елойге у терсирембу э пушой худо эз гоф хуьшде ведарафде, э сер хуьшде вегирде нидире пузмиш сохде. Хэйли вэглдо гьечи э хуьшде домунде, фи-

кир сохде, Шими эхириш дерафдени э говду, э жигей эн гомиш, хурузе эз глэрей керггьо гирде, бердени э нимаз э жигей гомиш эри содогьо доре. Раби диренге, ки Шими э жигей гомиш хурузе овурди, хьюьрш, гъэьр сохде, мугу эз Шими:

— Эй Шими, туьре глэйб нисе оmore? Туь э гъэд эни нумаз, э пушой эн жэгмет, э пушой худо гоф доребири, нидир гирдебири, эгенер зентуь э кумеки худоревоз и дес кук зендге, туь э хотур эни кор нумазе гомиш бэхш — содогъэ миди гуфдире? Оммо туь э жигей эн гомиш е жуласуьзе хурузе овурдей. Худой офирогор и гъэьре э туь нидегильуь.

Шими гуш вено гофгьо, серкушигьой эн рабире, песде мугу э олхогьиниревоз:

— Дузи раби, ме гоф доребируьм, эгенер зенме э кумеки худоревоз и дес глэйл нарине зендге, ме нумазе гомишмере содогъэ мидуьм...

— Дие эйчуь нисе доре? — гье у сэглэт гоф Шими-ре нимелит бурра, хьэрой вегирде, гуфди раби эз мунде жигеш туьндлемиш бире.

— Эй раби, э жунтуь эдее гуфдиренуьм, бовор сох, — э зир лов хэндуьсде мугу Шими,— зенме кук зенди э кумеки худоревоз нэгл, энжэг э кумекимевоз. Эгенер ме нибисдорумге у неки кук, духдэргьош низенд. Имогьойле воисд туьре веги и хурузе эз ме э жигей содогьо, нисе воисдеге туьре мунугу эриме...

МИНЕЖИБ

Е руз келе мердгьой Дербенд кура бире нуьшдебируьт э богъче, эдембируьт меслэхэт-ихдилот сохде. Шимиш э глэрей энугьо дебу. Бирден еки эз келе мердгьо сер гирд эри гуфдире эз товун минежиб. Э гуфдирей энуревоз минежиб — глэсуьл эн жини. У эз сер-сифет е келе дуразе рушгьои. Э сер энугу сипре чалмей

ахун вебире, э тен ю ригазлуе тов-товие дуразе глобо. Уре ужире тилисими, э кумеки комиревоз уре э и глылом чуй воисдге сохде дануьсдени. Меселен, уре воисдге э сер бирэхьне хори, чул-пелесе э е дэгьдэгьэ, э е чум миже куфде гьэлечей мармардаши мокуну, э гьэд хьэёт сим богьи мидешенуь, е келе хьэвуьз ченд е дерьёгь мокуну, эжеки дурнагьо-леглеггьо симов зере гешденуьт. Уре воисдге кервугьой девегьо э тоегьой эвршуьмевоз, зар не суьрхэвоз эз кун хори миёв э пушойтуь медиров, э сулеймон-холинчеси нуьшде, э е дэгьдэгьэ мирай э гьержой туьре воисд мираси. Уре ужире сифрой, гьетте у сифроре э пушой туь дешенде, чуй дуьлтуь хосдениге э сер эн сифро оморе ведироморени.

Шимире хьэз неомо и ихдилот эз товун эн минежиб.

— Э-э-э, пой бура туь мунош! — мугу Шими. — Гьемей энупуь туь гуфдиренигьо гофгьо э товун минежиб, тилисим — дургуне гофгьо-ихдилотгьои, овосуненэгьуьлгьои. Ужире туь гуфдиренигьо минежибгьо гьичнебири е вьхдиш, не нисди. — Песде Шими е кем э хуьшде домунде, лове э суьпле хэнде веберде, мугу гене: — Оммо гьуншиме, чум мерасо, гьэгьигьэтиш минежиби, келе минежиби, гьечи э сер-сифет, сер сенбол у имугьо-ишмугьоре хуно гьисдигеш.

— Эй Шими, эз же дануьсде туь, гьуншитуь эз расдиш минежиби гуфдире?—эз зир лов хэндуьсде, пуьрсируьт келе мердгьо э е лэглэ.

— Эз же дануьсденуьм? Гуш венит, гуюм эришму, —жугьоб до Шими. — Гьуншиме, худо мебуоро, тилисимсуьз вокурдиэри хуьшде е хубе дуь тебэгьэи хунейэн сенгьи. Э хьзет энупуь е келе хьэвуьзиш дери. Расди э хьэвуьз энупуь дурнагьо-леглеггьо нисе гешде, гьозгьо, бидбидгьо э вечегьошуревоз симов зеренуьт. Гьуншимере ишму гуфдиренитгьо Сулеймон-холинчеси нисдигеш, уре е тозе мошин «Волгаи», юре э гьержой воисд венуьшдени рафде эй хуьшде. Э сер сифрой энупуь дуьлтуь

чуь хосдениге ченгээде туьре воисд гьер чи, гьер жире хурек, ичку, мейво гьисди. Зен, духдер энугириге э зар-эврүшүмевоз, суьрх-бирлиянтевоз вараисдеют.

Гье у келе мерд, гоф комиреки Шими бурра, гуфдиребу эзу, егни, ихдилот энуге товун минежиб нен тилисим дургуне гофгьо-нэггьюльгьои, оммо гьейсэггэт шиновусде гофгьой Шимире эз товун гьунши хуьшде, суьпле хэнде сохде, руьхшендиревоз мугу эзу:

— Эй Шими, ггэйб биёво мере зритуь: ме гуфдирегьо нэгг, туь гуфдирегьо дургуну, нэггьюли. Гуюм, гьери, гьуншитуь, туь гуфдирере хуно дуь тебэггэи хуне вокурди, уре мошини, суьрхи, девлети. Оммо эйчуь гуфдире туь у ёггын минежиби гуфдире?

— Эйчуь гуфдиренуьм? — гьош-гьобогь хуьшдере дуллу сохде, жоггьоб до Шими. — Ме гьуншимере минежиб унегуьре гуфдиренуьм, ки жаловней энуге келе нисди, у э жеиге э база кор сохде. Эгенер у эз расдиш минежиб небуге, мидануьми у э е чуькле жаловнеревоз дуь тебэггэи хуней сенгги вокурде, мошин восдоре, суьрх-девлет кура сохде? Имоггьойле верасирит, э сер офдонит, ме эйчуь гуфдиренуьмге гьуншиме эз расдекиш минежиби гуфдире?..

Э ГУШ ШИНИРЕ НЭГГ, Э ЧУМ ДИРЕ КОВИ

Е гиле гьунши Шими Дербенди шев-нимешев лулпиён оморебу э хуне. Гьетте у э хуне дироморе зри гьэгг-неггьогь сер гирдэ зен хуьшдеревоз зри женг гирде, зене деноре куфде. Э вэхд эн женг зен гьунши эз хуне е келе буруж дешенде, эдембу Шимире огол зере, шуьвер ю юре эдее куфде гуфдире. Шими гьетте сес хьэрой эн зен гьуншире шиновусде, эз хов хэбер бире, зури-зури эз хьэлов вэхид. Оммо те келе мерд Шими э торики парталгьой хуьшдере офде, шеи-шовол хуьшдере вокурде, э хьэет ведерафде дие сес женге-женг,

гъолмогъол неомо эз хуней гъунши. Шими эз нимерэхьи
вогошд диromo э хуне.

Е гилейге е ченд руз гирошде бэгъдо Шимире огол
зе э суд э шогъоди. Шими мадан зен гъунши эз дес
шуввер хуьшде э суд дори эри юре куфдеи, Шимире у
эри хуьшде э шогъоди огол зери. Оммо судья одоми
эн гъунши Шими бу. Шими неденишире э и кор, гуфди
э суд, чуьтам шиновусдебуге гъуншию зен хуьшдере
э куфдеки.

— Туь э чумтуьревоз недирейки, гъуншитуь зен юре
э куфдеки? — пуьрси судья эз Шими э гъосутевоз.

— НэгI, недирем, — жогъоб до Шими, — оммо ши-
новусдем э и дуь гуш меревоз.

Судья хъэрекет сохде мейл тэхсиркоре эри гирде,
суппле хэнде сохде мугу:

— Эз гуш те чум е виже гIэре дери. Э гуш шинире
нэгI, э чум винире кови. Нуьш э жигейтуь.

Шими дуьлхуьрд, уьзуьгъэрере хуно вогошд э хуне,
ихдилот сохд эй зен, чуь гуфдиребуге э ю судья.

Гъечи е дуь орине гирошде бэгъдо гье у судья миёс-
де лекция хунде эри колхозчигъо э клуб. У руз шохьон-
гум Шими пушой э лекция рафде эз зен хуьшде хосд
сиегье чешмекгъоре, комиреки чуьклеи кук энэ э вэхд
гъеминон воноре гешдембу.

— Э мерд, туьре э лекция сиегье чешмекгъо эри-
чуьни? — э мэхътелиревоз пуьрси зен Шими. — Туь
э гIуьмуьртуь сиегье чешмекгъо невенорей э чумтуь,
имогъой э келе мерди туь, э пушой эни хэлгъ эзи жо-
гьиллегъоре хуно туь чешмек венорени гешде. Гъеме
э туь руьхшенд мисоху.

— Дануьсдени зен чуьиге? — мугу Шими. — Имбу-
руз лекцияре эриму судья эдее хунде. Гуфдиренуьт
у гъечи усол, эшгъсуьз, когъли-когъли лекция хундени,
одомире э лекцияй энэ хов оmore.

— Гъери, гуьом, одомире хов гирде э лекцией энэ,
— мугу зен. — сиегье чешмекгъо чуь кори инжо?

Шими э битобиревоз дениши э зен хуьшде, мугу:

— Эй зен, туь чуь гьонмезе одомини?.. Гуш вени ебо. Судья э лекция хундеки, ме миденишуьм мивинуьм мере хов оморе, миже куфденуьм, ме гье у сэглэт мегируьм и сиегье чешмекгьоре э чумме менуьм михисуьм эриме э олхогьиниревоз. Э чум ме сиегье чешмекгьо верики, судья эз же дануьсде чумгьойме сэхди гуфдире? Имогьойле э сер офдори.

Шими и гофе гуфдиренки, зен энэ омбар дуьлпесобисдо.

— Эй мерд, — мугу зен, — биё туь гьэлэт мебош: туь ние дануьсде беге гьетте чумтуь э хов верафде туь е хуьр зерени глэсбе хуно, муьрде одоми эз пихтуь хэбер мибу. Судья гье у сэглэт мидануь туь э лекцией энэ хисирей гуфдире, хэбер мисоху туьре э пушой эн гьеме биёбур мисоху эри эни кор.

— Эри эни кор гьисдиге, э жун бебейтуь зен, гьич фикир мекеш, — хэндэ-хэндэ мугу Шими. — Ме гьеу-сэглэт жогьоб энуре доре, э жигей ю минисунум.

— Чуьтам? — э мэхьтелиревоз пуьрси зен.

— Ме эзу мугуюм: «Эй судья, туь хуьшденитуь не гуфдиребири э ме э гушевоз шиновусде ков нисди, э чумевоз дире кови?» Туьки э чум туьревоз недирей, ме хисирем гуфдире, чуьнки э чумме сиегье чешмекгьо вери. Туь энжэгь э гушгьойтуьревоз шиновусдей ме эдее пих зеренуьм.

СЕ ХОСИЕТ ЭН ШОРОБ

Е руз э ки Шими Дербенди вэхисд омо е куьгьне шинох энэ дердгьой хуьшдере эй гуфдире.

— Эй Шими, эй хьовир, мере се куки, э жун иму э еки хурдеймгьо нун эдее гуфдиренуьм, гьерсей энугьо э е кечеле, хьэёменде, эгьуьлменде духдер ниверзуь. Туьре хэбер нисди, э ме догь вери.

Шими мэхьтел мунд гофгьой келе мерде шиновусдки.

— Чуьни, дуьргердо, гьечи туь эз товун кукгьойтуь ижире гофгьо гуфдирени? — пуьрси Шими.

Келе мерд сер хуьшдере гьуз гирд, песде е лугьонде ох вокошире, мугу:

— Гьечубуге гуш вени гуюм зритуь... Кукгьойме, нисдие чигьо, е э гьэд хуне, енебуге э хуней кесиге и шоробе-зэхьримоне хурденки эслогь чешмиш биренуьт рафде, эз эгьуьл-дивэгл ведерафденуьт. Лап чуьклеи кукме пелтеки, шороб нэхурдекиш зугьун энупичиреи. Унегуьре у э ишори э кесевоз гоф-гелиж нисе сохде, глэйб оморе уре лап гьечи пелтеки гуфдире. Оммо гьетте шороб хурде, ичку э мазалай ю расире, у пелтеке зугьун энуре эз лэгьлэгьги гирде нисе бире, гьирогьдекире у э межлуьс, э нуьшде жиге лэглэ вокурде гоф сохде нисе гьишде, гьеме эзу визор оморенуьт. Дуьмуьн кукме е сара, лэгьэре, жонсуьзе саламете одомини. Гьич э кесевоз уре кор нисди. Мужиниреш у э хуьшде инжимиш сохденигьо одоми нисди. Неки гьирогьдеки, зен энуш эзу нисе терсире. Оммо туь биё виниш у думбурраре у пиён-серхуш гьисдики, гьо-гьо!.. Хьозури э гьемеревоз эри женг-довгlo сохде. Е гиле у шороб хурде, пиён бире хурузе хуно гьов кенде рафдебу э сер эн е пегьливон э уревоз эри женг гирде. Эри эзини хэре муьвэхьсуьзе одомигьо, чуьн минжи кукме гуфдире э метелегьо: «Хэрегуш шороб хурдебу, рафдебу э асланевоз эри вепичире»... Имогьой, жон Шими, эз товун келеи кукме гуюм зритуь. У гьечи е темизкоре, обурлуье, селигьэлуье одомини. Оммо у гьетте пиён бире эгьуьл хуьшдере вир сохдени рафде: гье унжо, э сер сифро, э хурде-нуьшде жиге гьуз бире офдорени, иловлей хуьшдере билесумол сохдени хуге хуно... Эз хижолети, биёбури эдее муьрденыум, руьгьэре хуно хьэл биренуьм. Э кукгьой кес денишире шорум, эн хуьшде денишире — пешму. Гьич нисе дануьсденуьм, чуь сохумге э и феремезгьоймеревоз...

Шими е кем демунд э хуьшде, песе пуьрси эз келе мерд.

— Гу гьери, ченгээде шороб хурде угьо гьери э межлуьс нуьшдеки?

— Гуюм э туь расдире, — жогьоб до келе мерд, — чуьклеи кукмере-пелтеке унгээде туь гуигьо э ичкуревоз кор-тэмэхь нисди. У эз е совуче зиьдте шороб нисе хурде. Дуьимуьн кукме, комики пиьн бире рафдебугьо э пегьливоневоз эри женг гирде, эз дуь совуче кемте шороб луьхь-луьхуьт ние сохде. Сеимуьн хурдени те финж винигьой ю вероморе, те пурдали бире офдоре.

Шими эз зир лов суьпле хэнде сохде, мугу:

— Имогьойле ме дануьсденуьм гьечи зйчуь биреге кукгьойтуь э шороб хурдеки. Гуш вени эритуь е ихдилот сохум... Ние дануьсденуьм расдиге-дургуниге, гуфдире нуьт эн суьфде эз одомигьо тегьенг кошдегор Нувахь-овину бу гуфдире. Тегьенг хуб веров, бегьер дуь гуфдире, ме шиновусдем у гуйге е гиле э жигей эн глов э биней эн тегьенг хун эн буьлдуьрчине декуьрди, дуьимуьн гиле хун эн аслане. Сеимуьн гиле у хуг вишеире куьшде, хун энуре декирдебу э биней эн тегьенг. Эзумогьойлеревоз ки е кузе, енебуге совуче шороб хурдениге, зугьун энэ буьлбуьле хуно очмиш бире, лэглэй энэ гирде нисе оморе эн керг гьуьртире хуно. Ки дуь кузе хурдениге — у аслане хуно уьткем, хьуьршлуь бире, ки се кузе шороб хурдге — у хуге хуно эз хьэ-хьуьрмет ведерафде, пурдали, билесумол бирени офдоре гье э хурде-нуьшде жиге. Уне гуьре гьер ичку хурдегор биё дануь, фурмуш ние соху эз товун эни се хосиет эн шороб, шоробе хуру э гээдер ю, одомиети, обур хуьшдере вир несоху: не э лошунлуье буьлбуьл, не э хьуьршлуье аслан, не э бинодуре хуг ухшеши не-зенуь.

ИНСОН НЕ МЕЙМУ

Ебо шев эн зимисду Шими Дербенди, гээйлей хуьш-дере томбоку пур сохде, нуьшдебу э ён герме кинле, эдембу э тегьнимиревоз гээйле кешире. Э куьнж эн ху-не дуьваздегь сале невей энү, книггьо-дефдергьоре э пушой хуьшде норе, эдембу урокгьой хуьшдере сохде.

— Э келебебе, келебебе! — мугу глэил эз Шими.— Туь шиновусдей одоми эз мейму бири гуфдире?

Шимире омбар гээгр омо эз ижире гоф эн невей хуьшде. У гээйлере эз лэглэ ведешенде, шефд, хуни-хуни дениши э невей хуьшде.

— И чүь хэре гофгьои туь гуфдирени?! Э гуфдирей-туьревоз имогьойле, монухьоту ковут келебебей эн келебебегьойму мейму бири егни?! гэейсэглэт ме и гушгьойтуьре эз бине медешенуьм, хьэремзеде!..

— Тэхсирме чүьни?— гээгри бире, гирисдере хуно мугу глэил. — Э иму учитил гуфдири...

Шими и гофе шиновусдки, дие сес несохд, домунд э хуьшде, думит сохд эри хуьшде: «Учитил хундегоре одоми гьисдигеш, лап хэре, гээлете гофе гуфдири, э хьисобевоз шороб-эрэгьи хурде-чи бири. Пиёне одоми жингире одомире хунои, у гьерчүь гири эз лэглэ пертово дорени». Оммо эз невей хуьшде мугу:

— Гьечуниге, ме хуьшдениме себэхь миём э туьревоз э школа, гоф мисохум э учитил туьревоз эйчүь гуфдириге у э ишму ижире гээлете гофе.

Гьемин гье у шев Шими э зен, э кукгьо-глэруьсгьо, духдергьой хуьшдеревоз эдембу э телевизор денишире. У шев э телевизор эдембу бирмунде е жогьиле зен артисткаре эз улкегьой эн Запад оморере. Шими у артисткаре э экран диренки перт-мэхьтел бисдо мунд э жигей хуьшде, чумгьоре эже пэхьни сохуге недануьсд. Ненегьо-синегьой эн артистка гьеме веди бу, гьулгьой ю те бине, кемер ю те кефел ю селт бирэхьне бируьт, пожей эн булши энүш кутэхь бу. Муйгьой эн артисткаш

телуьгой эн кемер жежуре хуно тим тиж бируьт. Э мэгни хундеки у будгьо-базугьой хуьшдере вежегьунде, вешенде-фушендембу. Мэгни хундеи энущ лап бидэглэти, хэри-хэрире хуно бу. Сес энү гогь э мэгл хьуьршлуье жингире наргов ухшеш зерембу, гогь э зузей эн женевер, гогь э «мав» зерей эн назуй вишеи.

Шими диренге ижире обурсуьзи, хьэёсуьси эни зене, глоси бире, гьишд ведешенде телевизоре. Ю эри хисире э рафдеки, эри хуьшде думит сохд: «И зен меймуре хуно не глэйб дануьсде, не глор, коргьоюш, уингьоюш эн меймуре хунои».

Себэхьмунде глэйлле, невей эн Шими, пушой э школа рафде пуьрси эз у:

— Туь эз расдиш оморени э меревоз э школа эри гоф сохде э учитилевоз?

Шими е кем э хуьшде домунде, э ёр овурде ди у э телевизор диригьо артисткаре, мэгни хундеи, вежегьисдеи энуре, мугу:

— Нэгл, балайме. Эриме оморенигьо, учитил туь дузи. Ме имогьой э сер офдорум эз товун чуь жире одомигьо гуфдирениге учитил туь, ки инсон эз мейму хьэсуьл омори гуфдире...

«ЗАГРАНИЧНИ ГЪУНОГЪ»

Эзи е ченд сал пушо э гэдимие шегьер Дербенд оморебу е журналист эз загранице, е дилбоше, ловхэнде, дуьлшоре одоми, чешмеке чумгьо. У э келе томошеровоз фегьм сохде келе гьэдимие боругьой Дербенде, гьэле «Нарын-Каларе», рафд песде э онгурбогьгьой эн Дербенд. Инжо у вохурд, шинох бисдо э келе мерд Шими Дербендиревоз.

Эз загранице оморебугьо журналист омбар мэхьтел мунд Шимира диренге, чуьнки Шими, неденишире э келе мерди хуьшде, сипре рушгьо бугеш балай ю тип-тик бу эн жогьиле хуно, дуьлшор, жуьрглэтлуь бу.

— Гу, гьери, господин Шими, — мугу загранични журналист — туь э келемердитуьревоз гьечи хуб, жогьил чуйтам мундей?

Шими рушгьой хуьшдере тимор сохде, мугу:

— Ме согь глуймуьрме э чул кор сохдем э богьгьо, кем-кем шороб хурдем, омбар-омбариш — гьингьэр э сир-суьркеревоз. Песде ме хуьшденимеш дуьлшоре одомиуьм.

— О, чуй хуб!—шори сохдере хуно гуфди журналист. — Туь мере лап хубе жогьоб дори. Гу, глэмел миьвге, эз кеевози туь гьечи дуьлшор?

— Эз зуревоз, эзу вэхдевоз, кейки и богьгьоре эз дес глоширгьо вегирденге, имуре, косибгьоре доренге, эз тенги-косиби хилос биренге.

Шимиреш омбар хош омо и хундегоре одоми, чешмеке чум эзу дуре хоригьо оморигьо, гьечи э юревоз эдее рач гоф сохде, хьол-овхьол юре пуьрсире. Шими эз хотур эни кор сер гирд эри гуфдире э у эз товун зиндегуни хуьшде, эз товун энун кор, ки чуйтам колхоз эзи ченд сал пушо уре э келе хуььрметевоз э пенсия фирсориге. Шими гуфди эри энун, ки юре хунеи, хьэети, богьчеи, худоре шуькуьр, дестенги нисди, глэилгьоюш гьеме келе бирет, эдете кор сохденуьт. Оммо у э пенсия рафдигеш э богь оморени гьемише, чуьнки э хуне гьэрол нисе гирде, глэилгьо-хьэрмэхьгьоре эри дире, гоф сохде, э жогьилте колохзчигьо синогьи эри бирмунде.

Эз загранице оморебугьо гьуногь гуйге омбар рази бисдо эз гофгьо-ихдилотгьой эн Шими. Уре воисд Шимире сирот зенуь. Вегирде эз дес эн е жогьиле колхозчи лапаткаре у до э дес эн Шими, песде мугу эз у:

— Мере воисдени туьре э кор сохдеки сирот зенуьм, егьни, чуйтам туь бирмундениге синогьитуьре э жогьиле колхозчигьо.

Шими рази бисдо. У туйф зе э кеф дес хуьшде, руш хуьшдере тимор сохд, гьуз бире, сер гирд эри кор сох-

де. Гье и вэхди загранични журналист ченд бо пес-песок-еки уре сирот зе.

Шими песде теклиф сохд берд журналисте э хуне, гьингээр э сир-суьркевовоз, э шоробевоз хуб гьуногь-лугь сохд уре. Угьо омбар эз еки рази мундуд.

Е мегь гирошде бэгъдо киниге е загранични гозите фирсо э хуне эри Шими. Э чоримуьн верэгь эн гозит очерк эн загранични гьуногь вебу. Э зверсер очерк сирот эн журналист вебу, чешмекечум, ловхэнде. Э минжи эн очерк сирот эн «Нарын-кала» вебу, э зофру — сирот эн Шими Дербенди э кор сохдеки э богъьо.

Шими гозите вегирде зури-зури рафд э ки эн е учитель, зугьун эн загранични гьуногьэ дануьсденигьо.

Омбар рач, тэгрифлуь, бемзерлуь нуьвуйсдебу гьуногь эн Шими эз товун эн Дербенд, эн Нарын-кала, э гьэд эн деригьо зиндон, лугьонде чол-хьэвуьз, эз товун гьэлебендие боругьой Дербенд, богъьо, хоригьо.

Шимире омбар хьэз омо, чуйтам гьуногь эн тэгрифдорениге Дербенде, рачи, оводунеети энуре. Оммо Шими шиновусденге, чужире гофгьо нуьвуйсдиге загранични гьуногь эн эз товней ю, чумгьой эн еново бисдо, жингьо-хьуьршгьой Шими веромо.

«Колхозчи Шимире ме диренге, — нуьвуйсдебу загранични гьуногь, — эриме гьечу омо, ки гуйге эз у девргьо, кейки э тэхд эн Дербенд хонгьо нуьшдебируьтгьо вэгьдо, гьичиш дегиш небири гуфдире э зиндегуни эн могьлугь шегьер. Денишит ёбо э и сирот эн келе мерд, сипре рушгьо. У неденишире э келе мерди хуьшде, эри е лугьэ нун, эри эз гиснеи немуьрдеи межбури эз себэхь те шохьонгум гьэзиет кешире, кемер хуьрд сохде. Эгенер у э ижире хьолевоз, э ижире муьрсевоз те имогьой зинде мундиге энжэгь эз хотур эн кори, ки Шими Дербенди — ижире нуми келе мерде — омборе хэре, буше одомигьоре хуно гьемише дуьлшори. Песде у гьемише сир хурде...»

Шими дие э песой энү очерк чүь вериге нешиновусде, э дуыл гъэгр дери вегирдени гозите, оморени э хуне. Эз гъэгр дуыл хуьшде Шими эри хуьшде жиге ни-се офдембу. Э дуыл ю деригъо гъэгре е кем семе эри фурмуш сохде, Шими е-дуь пейле шороб хурде, вегирдени темизе шеи-шевол, сэгбу-деспоку оморени э хьомум. Э хьомум тен хуьшдере шушде, ведироморенге э пушой утогъ, э партал векеденигъо жиге, Шими Дербенди гьемей ю глов-эрэгъэлуь те ёбо парталгой хуьшдере вокурде, гозите э зир хуьшде дешенде, нуьшдени екем эри форигъэти вегирде. Оммо у э взхишдеки эз жиге, эз эрэгъ жендек энү тар биреbugъо верэгъ эн гозит, эжеки вебу очерк эн загранични гъуногъ, вегоси мунд э тара кефел энү. Шими векед верэгъ эн гозите, дешенд э бедирей эн хокоруи э куьнж утогъ. Оммо е тикей эн гозит, сирот эн загранични гъуногъ веbugъо жиге, вомунд лап э гъэйбе жигей энү.

Е мерд лове э суьпле хэнде веберде, мугу эз Шими:

— Эй лелей Шими, э песошму, лап э гъэйбе жиге, е тике гозит э сирот эн е мердевоз-чешмекечумевоз вери:

Шими гье у сэггэт гъэгри-хуьршлуь бире, мугу эз у:

— Туь гъэлет сохдел.. У сирот веригъо жиге, гъэйбе жиге нэгг, лап гуьнжолуье жигеи эри энужире дургуне, шефде одоми. Бигьил гье унжиге вемунугу.

ЧУЪТАМ ШИМИ Э «ДУЪЗДИ» РАФДЕБУГЕ

Е гиле Шими Дербенди эри миглид е мегъ мунде е гургур восдореву эз базар. Паргъой дуьм энү э гъирмизине рангевоз ранг зереву. Шими гургуре э сарай сэхд сохде гьишд. Гьер руз гургуре ченд бо эз гъэдер зиёди чи мидо, дон, суьмергъэндил э бугъоз ю э гужевоз мидекирд, гургур чогъ-бисембе бу гуфдире. Эри миглид

е руз мундеки, Шими диromo гургуре эри берде куьшде, оммо у гургуре э жигей ю неофд. Гьемей сарае, куьнжгьо, сула-дерей эн хьэёте гешд, оммо у гургуре э е жигеш неофд. Шими дуьлхуьрде хуно эдембу э хуне вогошде дерафде, кейки эз лой хьэет эн гьунши эну е хубе ишдогьлуье буй эн жарит сохде гушд-кобоб верафд э вини эну. Шими куьнд омо эз сара боруй эн гьунши, мивини кук эн гьунши е рач э минжи хьэет ишу менгьэле дегесунди эдее е келе чоьгэ бисембее гургуре буржунде. Кук гьунши е гьуморбаз, хэспуше, пиё-нискее геде бу, дуьзд-дургу. Э ён менгьэл, э хори паргьой эн гургур лов-тум бу. Э гьэд эну паргьо ранг гьир-мизи зере паргьош дебируьт. Шими гье у сэгIэт э сер офдо, ки и кук гьунши э сер менгьэл буржунденигьо гургур эн юни гуфдире.

Шими эз лэгIэй хуьшде е гофлеш неведировунде, вегирд расере, дерафд э хьэет эн гьунши. У огол зе ведировунд бебе не дедей эн куке. Угьо эз хов хэбер бире ведироморут, э мэхьтели домунде, Шими угьоре эй зури эричуй оморе эз хьэлов, вэхизунде эз ширине хов ишу хэбер сохдиге.

— Себэхь ишму э хэйрбу, мигид ишму омборекбу, — мугу эзугьо Шими э мигьровуниревоз.

Угьоре гьечи омборекбу сохде, Шими расе э дес дери гье э пушой чум энугьо дерафдени э сарай эн гьунши. Угьоре э сарай е келе чоьгэ кечи дебу. Шими суьргьой эн кечире э расеревоз бесде, ведеберд уре эз сарай. Мерд не зен гьунши диренге и коре, омбар мэхьтел мунде, гуфдируьт эз Шими:

— Эй Шими, туй чуй сохде?

— Чуй сохденуьм? Эдее кечире берденуьм э хьэет иму эри куьшде эри мигIиди, — жоьоб до Шими.

— И кечи эн имуни, энтуь нисди, чуйтам берде туй уре э хьэет туй эри куьшде? — э е лэгIэ гуфдируьт эзу мерд гьунши не зен.

Шими суьпле хэнде сохде, мугу эзугьо:

— И кечи эн ишмуниге, и кук ишму э сер менгээл буржунденигьо бисембее гургур эн мени. Гьечу данит эришму, эри миглиди ме ишмуре гургур бэхш до-рем, ишму мере — кечи...

НУН ВЕ ХЭНЖЕЛ

Косибе вэгдогьой Шими бу. Уре не эри хурде нун, не эри вокурде партал небу. Хуней энун нумазе хуно тип тигьи бу. Оммо е гиле шев нимешев Шими не зен ю э сэхде хов дерики, э хуней энугьо оморебу дуьзд. Э то-рики, пой эн дуьзд э пой Шими домунде, Шимире нэ-хэбереки эз хов хэбер сохдебу. Шими хэбер бире мун-де, дуьзд чолгуне хуно вирихд э куче. Шими э зир шеи, зир шоволиревоз вэхуьшд эз хьэлов, зури-зури омо э ён догъле, песини ниме нуне э догъле дебугьоре вегирд, эз гьиче парс гирде хэнжеле векенд, терэтэгди видовусд э песой эн дуьзд. Э е дес хэнжеле гирде, э е десиге нуне, Шими э видовусдеки эдембу хьэрой сохде э песой энун:

— Пой! Пой, мевирих!..

Оммо Шими ченгээде хэрекет несохд, невидовусд, дуьзде гирде, поюнде недануьсд. Шими шуш-нефес гирде, гьемей ю эрэгь-глов, хэсде, вемунде вогошд э хуне. Хэнжеле дуборе вено э гьиче э жигей ю, ниме нуне доно э догъле, омо дегешд э хьэлов э жигей хуьшде. Зен энун дуьлпесо бире, дениширебу э у. Шими дуборе э хьэлов дегешденки, зен мугу эзу!

— Эй мерд, туь чуьжире томошее одомини?

— Эйчуь, — мугу Шими.

— Туь эже дирей, э же шиновусдей одоми э песой эн дуьзд э нуневоз видову?

— Эй зен, — мугу Шими, — туь гьичиш нисе верасире. Гьеме э шегьер дануьсдени, ки ме лап косибе одо-минуьм гуфдире, хунейме тип-тигьини, неки шев э то-

рики, чум руз товуш гьисдикиш э хунейме е чи недери эри офде, дуьздире. У дуьздиш недануьсде нибу ме ижире косибе одоминуьм гуфдире. Оммо у неденишире э и кор, шев-нимешев омори э хунейме э дуьзди. Ведини, ки у лап гисне бири, эз гиснеи уре дие иллож небири, унегуьре диромори э хунейме э дуьзди е лугэ нун семе э шуьгэьм ю дерав гуфдире. Ме у нуне вегуьрде видовусдебируьм э песой энун, е кем хорунум уре, шуьгэьм юре сирои сохум, песде е-дуь силле зере эзу рэхьо сохум уре э хубиревоз.

— Бошгу-гьо, гуюм, туь нуне эзу тоэне ведеберди, хэнжеле эйчуь вегирдебири туь э хуьшдеревоз? — пур-си зен.

— Хэнжеле вегирдебируьм, у эз хэнжелме терсире, пою, эз ме невирихуь, ме дуьмгьо нуне эз ме вегируь, хуру гуфдире. Туь дануьсдени: одомире, оморегоре эз хуне гисне ведекуьрде келе гловуне кори. Мере воисдембу э и тегьеревоз у гловуне эз сер иму вегируьм...

ШИМИ — «ХУДОЙ» ЭН ШОГЬИРГЬО

Е гиле э дес Шими офдоребу е книг, э комигьоки вебируьт стихигьой эн буьзуьрге шогьиргьой таджикгьо, иронигьо. Шими э гужевоз, гьерчуьтам гири, юхуле-будуле хунденге у книге, бирден эри хуьшде хэёл сохд юш эри широгьо нуьвуьсде, хуьшдере э глэрей шогьиргьо эри дешенде.

Шими зен хуьшдере эз кухни огол зере овурд э ки хуьшде эри меслэхэьт сохде э уревоз эз товун эни кор.

— Эй зен,— мугу Шими Дербенди эз зен хуьшде.— Зугьун фарси-таджики нен иму э еки ухшешуьт, куьндуьт. Меселен, вегирим виним ижире коре. Иронигьо не таджикгьо гуфдиренуьтге: «Занро муяш дораз, аглош кутагь», егӀни, «эн зенгьо муй ю дурази, эгьуьл ю кутэхь», иму лап хуб верасиреним гофгьо ве мэгӀной эни метелере...

— Гъери, чуь гуфдире воисдембу туьре, туь мунош, э и гофевоз, — гъэгри-гъэгри денишире э шуввер гуфди зен Шими, комики ю хуьшдере эз Шими ченгъэ-де гириш эгъуьлменд дануьсдембу.

— Гуш вени ёбо, зен, — э тегънимиревоз мугу Шими. — Буьзурге Фирдоуси эзи гъозор сал пушо э зугъун фарси нуьвуьсди е келе десдон «Шогъ-Наме», оммо у эз зуревоз муьрдигеш, нум ю зиндеи, тэгрифлуьни э гъемей гъуьлом. Меш эриме фикир сохдем: эгенер Фирдоуси э зугъун хуьшде, э зугъун фарси ижире гъэлемете десдон яратмиш сохдиге, нибуми, ме э зугъун ме, э зугъун тати ебоботе шогъиригъо семе нуьвуьсде недануьм?..

— Эй мерд,—мугу зен эз Шими,—шогъиригъо нуьвуьсде кортуь нисди, гъинортуь нисди. Шогъир одоми биё эз деде бу, коргъой гуюгъоре хуно: «Бирение вече эз хое жив зере». Туь хьофдод сал зигъисдей э и гъуьлом, руш сипи сохдей, е доне шогъири не нуьвуьсдей, те имогъой эз туь шогъир небиренге, эзинбэгъдойге эз туь шогъир биренини?

Шимире хъэз неомо эз гофгъой зен хуьшде. У эзу гъэгри бире, фирсо уре э кухни.

— Бура хъэк туьре вор ди, чи туьре сох! — мугу Шими э сер эню хъэрой вегирде. — Негъогъ нисе гуфдире э метелегъойму: «Э зеневоз меслэхъэт сохдеижон, килэхътуре э пушойтуь ни э уревоз меслэхъэт сох».

Шими зене фирсоре, гъэлем-дефдер вегирде, э чумгъой хуьшде чешмекгъо веноре, нуьшдени эри шогъиригъо нуьвуьсде. Оммо нуьвуьсде чигъой энуре не сер вебу, не дуьм, коргъой гуюгъоре хуно, еки эз догъбу, еки — эз дерьёгъ. Шими ю хуьшдениюш верасирембу, ки нуьвуьсде чигъой эню буш-буше гофгъои, негъогъие чигъои, оммо уре эз гъэгр зен хуьшдеш воисдембу гьерки бисдо тэгриф дуь нуьвуьсдеигъой энуре. Гъе ивэхд, ижире фикир э дуьл эню дерики, дер энуре вокурде дироморени дуь одоми. Еки энугъо винодел эн колхоз

бу, гърмизине сифет, гъолинде вемасире вини, дуймуьн е нимбобое одоми бу, ветеренар эн колхоз, келе гиргинее чумгъой жингови. Гьердуй энугъо кефлюь, серхуш бируьт, эз гларуьси эдембируьт вогошде. Эз ён хуней Шими э гирошдеки, угъо дироморут гъечи э келе мерд эри сер кешире.

Шими угъоре диренге омбар шор бисдо. У гъуногъгъоре хош омори сохде, дес ишуре гирде, нушунд. Зен хуьшдере огол зе, гуфди эри гъуногъгъо сифро дешенуь, гъингъэр декуьнуь, е бутылка эрэгъиш биёру нуь э пушой энугъо. Угъо бутылкай эрэгъире хурденге, Шими э е хъзвесевоз сер гирд эри хунде эри энугъо шогъиригъой хуьшдере.

— Омбар хубе шогъиригъои, лелей Шими, туь нуьвуьсдейгъо,—тэгриф до гърмизине сифет, вемасире вини — винодел. — э и шогъиригъойтуь гуйге хушбуй эн шороб мускат дери, нерми эн кагор, ширини эн партвейн, туьнди ве палаши эн тэгрифлюе коньякгъой эн Дербанд иму деруьт. Туь, лелей Шими, гъэгъигъэтиш зиреке, талантлюе шогъири.

— Пой меш гуюм гофмере,— э жигей хуьшде э битобиревоз жуьмуьсде, гуфди ветеренар. — Шогъиригъойтуьре ме шиниренге, гуйге э гушме глугъуй эн э пушой себэхь, хъзвеслюе шихъиней эн чогъэ бейтол, глугъре сес эн эшгълюе жингов, глариней эн уьткеме деве дерафд э гушме. Туь, лелей Шими, — бебей эн шогъиргъоймуни, келегеди ве ярашуьгъи эни чуькле хэлгъ имуни.

Шимире омбар хъэз омо эзи тэгрифигъой эн гъуногъгъо. У лове э шоре хэнде веберде, огол зе зене мугу:

— Биёр е бутылкейгеш эрэгъи эри глзизе гъуногъгъо!

Гъуногъгъо дуймуьн бутылкаре хурденге, угъо сер гирдуьт деш зиёдте тэгриф доре нуьвуьсдейгъой эн Шимире.

Мере, лелей Шими, омбар хъэз омо эз шогъиригъойтуь, — зугъун ю пичире-пичире гуфди келе вемасире

вини. — Шогъиригъойтуь э мувэхь одоми эзи куьгъне гъэдимие шоробгъоре хуно гъечи кори сохде. Туь, лелей Шими, лап хьохмолуье шогъир имуни.

— Пой, меш гуьм гоф мере,— эз жигей хуьшде взухуьшде, гуфди ветеренар, десе э сине веноре, э падшогъ сер зеренуьгъоре хуно, сер зе э Шими.— Чутьам суьмуьргъ падшогъ эн гъеме парандегъо гъисдиге, туьш гъечу падшогъ эн шогъиргъоймуни.

— Эй зен! Биёр е бутылкейгеш эрэгъи! — буйругъ до Шими э зен хуьшде, десе э уьткемиревоз э бел веноре э пушой зен.

Гъуногъгъо сеимуьн бутылкаре хурденге, зугъун ишу лап пичире-пичире сер гирдуьт гене эри гуфдире эз товун шогъиригъой эн Шими.

— Хуби, рачи, мэгъзнолуьи эн шогъиригъой туьре, лелей Шими, гъэдер нисди, — мугу гъирмизине сифет, келе вемасире вини. — Ижире шогъиригъо туь нуьвуьсдейгъоре гъеле екиш не нуьвуьсди эз шогъиргъойму. Гъемей энугъо э е дирногътуьш ниверзуьт: Туь, лелей Шими, лап эз хьохмолуье шогъиргъош зиёди.

— Пой меш гуьм гофмере, — эз жигей хуьшде взухуьшде, келе-келе гуфди ветеренер.— Падшогъ гъичиш нисди э пушойтуь. Туь — худой эн шогъиргъоймуни, унегуьре э худо бовор сохденигъо одоми э худо сер зеренигъоре хуно, эдее сер зеренуьм э пушойту.

Ветеринар лой-лум хурде, э сугърезани поисде, е ченд бо пушони хуьшдере э хори зере, сер зе э Шими.

Зен Шими диренге, шиновусденге, чутьам оmore гъуногъгъо келе тэгъриф доренуьтге шогъиригъой эн шуьвер энуре, мэхътел мунд, омбар шор бисдо. И дес те Шими ёбо уре огол зере, ю хуьшдению омо э ки Шими, гуфди шори-шори э гуш энугу:

— Эй мерд, биёрум чоримуьн бутылкареш эри эни гъуногъгъо?

Шими э суьпле хэндеревоз денишире э лой эз эрэгъи лап сэхд гиж, пиён бире гъуногъгъо, мугу эз зен хуьшде:

— Весси, дие меёр. Эзу тэҕрифиҕо зеверте, уҕо гуфдиретҕо э товун шогьиригьойме, дие тэҕрифиге нисди. Эйчүь неҕьогь хэржи, пуч сохим чоримуьн бутылкай эрэгьире...

ХЭР РАФДИ, ХЭР ОМОРЕ...

Шимире е невэглэмле бу. У е эгьуьлсуке, хуьшге келегеде одоми бу. Е гиле у э путевкай туристиревоз рафдебу э вилеетҕой Европа эри гешде, сейл зере. Эзунжо у воҕошде оморенге буй-бухун, чигьрет сер-сенбол эну е жирейге биребу, эслоҕь дегиш биребу. У кешуше хуно, дуразе муйҕо пиглоҕо вегьишдебу. Э тен эну ранги-берангие руйшеини вебу э шекуьл жуьр-бежуьр хьэивуҕо-женевеьрҕоревоз, рэхьэш имогьой у э е гьуьруьшигеревоз рафдембу.

Невэглэмле э хуне воҕошденге, Шими омо э ки эну. Э негирере хуно денишире э сер-сенбол эну, у дес энуре гирде, недуьл-недуьл хош омори сохде уре, пуьрси эзу, чуьтамиге э у вилеетҕо, чуь дивэҕл, хосиетҕо, глэдотҕоиге одомиҕой энугьоре, чуьтамиге зиндегунизигьисдемун энугьо, чуь э чум эну унжо хуб-хош омори-ге, чуь зобу, усолиге. Невэглэмлей эн Шими э и гофҕой эну жогьоб доре недануьсд. Оммо у э е келе хьэвезевоз сер гирд эри гуфдире, э коми духонҕо, чуь жире шоробҕо, хурекҕо у хурдиге, чуь жире вежеҕисдеге жогьилҕой энугьо, чуь жире тозе мудҕо ведиромориге...

Шимире эз гофҕой эну хьэз неоморе, вэхуьшд ведерафд. Себэхьимуьн э Шими е шинох эну келе мерд вохурд. У пуьрси эз Шими:

— Эй, Шими, ме шиновусдем, невэглэмлейтуь эзу дуре хоригьо омори? Чуь дири у унжо, чуь шиновусди?

Шими гьошҕоре дуллу сохде, мугу:

— Гьичиш! Хэр рафди хэр воҕошде, энжэгь палан хуьшдере дегиш сохди.

ХУНДЕГОР БИРЕ АСАНТИ, ОДОМИ БИРЕ ЧЕТИН

Е гиле э гуш Шими дерафд, ки ө кук эн шинох ю хундегор бири, эз товун энү кор уре дипломиш дори. Шими и гофе шиновусденге мэхьтел, могьбуле хуно бисдо мунд. Шими хуб дануьсдембу у одомире. У хэр, келегед, лэгь-лэгь, менуьм-менуьм бу. Шими уре э чум дире нисе хосдембу.

— Ведини,—мугу э дуьл хуьшде Шими.—Хундегор бире асанти, одоми бире — четин.

ЕНГЕГЬОЙ ЭН ШИМИ

Шими жовоне кук гьисдики бебе-дедей энү эри энү е духдер хосдебу эз дигь Муьшгуьр эз хуней эн куьгьне шинох хуьшде. Те шев глэруьси не домор не глэруьс дуь екире недирибируьт. Шев эн глэруьси, чуьтам глэдот гьисдиге, пушой домор не глэруьс гелин-гиёв бире, дуь одоми эри энү енгегьо поисдебу. Енгегьой Шими гьердуь муьшгуьригьо бируьт. Е ним сэглэтиш негирошдебу, енгегьо доморе э ки глэруьс декуьрде, угьо сер гирдуьт дере эри куфде. Шими дере вокурде, сере эз дер ведешендики, енгегьо пуьрсируьт:

— Эжи, чуь хэбери?

— Гьеле гьичиш... — глэйбе-глэйб гуфди домор.

— Туь дануьсдени, ки те чодур глэруьсе небирмуни, имуре ихдиёр нисди эри э хуне рафде. Текей гирде гьишде имуре туь, думбура?!..

Енгегьо кешируьт бердуьт Шимире э дерьёгь. Неде нишире э у кор, ки вэхд поиз бу, глов хиник бу, угьо Шимире гьишдуьт партал хуьшдере векенде, э глов дерафде, тен шушде. Песде уре э хуне овурде, е-дуь пейле шороб доре, декирдуьт э ки глэруьс. Гене е нимсэглэт

гирошде бэгъдо, енгегъо ~~дере~~ куфде, огол зере ведировундувт Шими:

— Чув хэбери?! — гене пуърсируйт угъо э е лэглэ эз Шими.

— Гъеле гъичиш, — сере дуллу гирде, жогъоб до Шими.

— Туь мерди, небуге кини?!—хъэрой вегирд еки эз енгегъо, е силле веноре эз Шими.

Енгегъо гене дуьимуьн гилеш кешируйт бердуьт Шими э дерьегъ. э гужевоз гъишдуьт уре э глов дерафде, у «э хуьшде биёв гуфдире. Шими лерзире-лерзире, дендугъой ю э сер-сереки расире-расире вогошд э хуне э ки глэруьс. Гене гъечи е нимсэглэт вэхд бирени гирошде бэгъдо Шими ю хуьшдению дере вокурде, ведиромо э ки енгегъо. Те угъо ёбо эзу пуърсире «чув хэбери?», Шими ю хуьшдению мугу эзугъо: гирисдере хуно:

— Воисдениге гене берит мере э дерьегъ. Оммо дануьсде бошит, ме дие эзунжо нивогошдум... Э ижире гуж, терэтэглдиревоз гелин-гиёв бирейнжон э гъэргъи ковре дерьегъ домунде хуби...

ЖЕЛЕГЪОЙ ШИМИ

Е вэхд Шими заведиш эн птицефермай колхоз бу. Э дуь тараф эн ферма више бу. Кими вэглдо туьлкигъо, чоьголгъо эз више ведироморе, э далдегъо, кулегъо пэхъни бире, эз нэхэберики э сер керггъо оморе, кешире бердембируйт керггъой колхозе. Угъоре эри тубо сохде, терс доре э керггъо-хурузгъой колхоз гъэсд несохут гуфдире, Шими э гъирогъ эн више желегъо норebu. Е ченд туьлки, чоьгол э желей эню офдоре, угъоре тубо бире, дие э куьндигъой фермаш эз терс ние оморембируйт. Оммо сер ебо председатель колхоз, енебуге председатель эн ревизионни комиссия оморе угъо

гышдембируът Шимире е ченд керг куьшде, кобоб сохде, эрэгги-шороб норе эришу. Кими възгдо председатель тэхно нисе оморембу, дусдгьо-гьуногьгьой хуьшдереш овордембу э хуьшдеревоз. Шимире эз ижире коргьой энугьо хьэз нисе оморембу.

Егиле Шими пушой эн председатель э хьэрмэхьгьой хуьшдеревоз э ферма оморе, оворд но е ченд желе э сер эн рэхь, эжеки председатель мошин хуьшдере поюнде фураморембу эри дироморе э ферма. Сер эн желегьоре у э велг, гиевевоз кеши, э чум энугьо невохурут гуфдире.

Гьовой шохьонгум бу. Шими керггьо-вечегьоре э жигешу дешенд, дергьоре сэхд сохде, э пушой герме кинле нуьшде, эдембу э тегьнимиревоз гьэиле кешире, кейки бирден э гуш энугьо е ченд келе божэхьгьо, хэргойгьо дерафд. Оммо эз гьеме келетэ председатель эдембу хьэргой сохде, гуйге зинде-зинде эдембу пусд энуре кендеге.

Шими суьпле хэнде сохде, възхшд эз жигей хуьшде, тэгди несохде, евош-евош омо э ки энугьо? Председатель не гьуногьгьой ю гьетте Шимире дире, сер гирдуът э сер энугьо эри хьэргой сохде, е пой ишу э желей гьовуни дерики:

— Туь кури беге, э сер эн рэхь желегьо норей?!..

— Пир бири эз эгьуьл чешмиш бире!

— Э сер эгьуьл вебугьо одомиш и коре мисоху?..

Шими куьнд оморе эзугьо мугу:

— Э жун ишму, не ме куриш нисдуьм, не эз эгьуьл меш неведерафдем. Керггьо-вечегьоймуре дие эз чорпое чоьголгьо, туьлкигьо терс нисди, угьо эз терс эн желегьойме дие эз ферма куьндиш нисе оморенуът. Угьоре имогьой терс гьисдигьо эз дуйпой туьлкигьо-чоьголгьои. Унегуьре и желегьоре ме эз ён више вегирдем, инжо э сер эн рэхь венорем.

КИШДИ ХЪМОЛИ

Ченд сальгьо Шимире глзил нарине нисе бирембу. Зен энү гье эдембу духдергьо зенде эри энү. Шими эз товун эни кор лап дуьлхуьрд, могъбул бу, терсирембу гьечи согъ глүьмуьр хуьшде у хъомол немунуге. Худо э гъэвл энү дерав гуфдире, уре эз глэрей эн уьзге бендегьойге дире, сечмиш соху, э ю езугъбери соху, уре глзил нарине дуь гуфдире, Шими, чуьтам глэдот гьисдиге, сер гирд гъирмизине кишди хъомоли эри бесде гешде э пушой хэлгъ. Дире шинохдегор, дуьлсухуни сохде эри энү, у, еглни, хъомоли гуфдире, гоф э гоф миворомоки мигуфди эзу: «Эхиртуь ник гердо», еглни, «туьре глзил нарине гердо», енебуге: «Кишди хъомоли фураво эз белтуь».

Е ченд сал гирошде бэгъдо дире-шинохдегоргьо миденишуьт мивинуьт Шими эз кишд хуьшде кишди хъомолире векенди, кишдисуьз эдее гешде. Угьо гьечу мидануьт эришу: эхьисобовоз эхир Шими ник бири — уре кук бири. Угьо шори-шори миэвт э ки эн Шими, мугуют:

— Э худо шуькуьр, ой Шими, э тентуь кишди хъомоли невери, эхиртуь ник бири гуйге?

— Эхирме гьечи бири, — лове э руьхшендие могъбуле хэнде веберде, мугу Шими, — зенме неки кук, дие духдериш зенде нисе дануьсде...

МУЬРДЕЙ ЭН КЕС ХИСИРЕ ОДОМИРЕ ХУНО ОМОРЕ

Жогъиле вэглдогьой Шими бу. Е гиле у э куче рафдеки, миденишуь мивиниуь е полицейски е жундура, косибе одомире, э дегенеги ризиниревоз зере-зере, э пушо дешенди эдее берде. Шимире э у косиб езугъ оmore, куьнд омо эз полицейски, мугу эзу:

— Эже берде туь и фэгъире гьечи куфде-куфде?

— У дуьзди сохди, — мугу полицейски. — Эз нун туку е левош дуьздири, унегуьре ме уре эдее эки судье берденуьм, эри дуьзди сохдеи тенбихь энуре эри доре.

Шими мугу:

— У э хьисебовоз лап гисне бири, эз гиснеи дуьздири. Гисне одоми э хуьшде недерире хуно бире. Песде, гье гуьм у э гуфдирей туьревоз дуьзди сохди, песк туь дуьзде э ки дуьзд эричу берде?

— Чуьтам дуьзде э ки дуьзд берде? — хуни-хуни денишире э Шими, пуьрси полицейски.

— Бегем туь нисе дануьсде, ки судьяйму ю хуьшдению лап келе дуьзди гуфдире? У эз дуьздгьо, талавурчигьо пул-рушве вегирде, угьоре хилос сохдени, пул-двелет хуьшдере э и тегьеревоз зиёд сохде. Унегуьре хосденуьм эз туь, биё рэхьм бер э и фэгьир, мебер уре э ки судья, рэхьо ди уре, бигьил бурав э хуней хуьшде.

Полицейски хуни-хуни дениши э Шими, песде мугу:

— Омбар гоф сохдиге, туьреш гьейсэглэт мигируьм миберуьм э уревоз эеки э ки эн судья. Ибуд бош эзинжо!..

Полицейски и гофгьоре гуфдире, гьюьл зе косибе, додоре-додоре берд уре. Шими бирден хьюьршлемиш бире, эз некуми гьов кенд рафд э сер эн полицейски. Эз нэхэбереки ведешенде эз дес энупух ризинире, э е зарбевоз зе уре эз мазалей энупух. Полицейски гье у сэглэт э сер шох расире вечере хуно лой-лум хурде, суьсд бире офдо э сер куче. Косиб диренге и коре, килэхьэ э гьултугь доноре, шуш-нефес гирде вирихд эз пушой чум, гьечи хилос сохд сер хуьшдере.

Шими миденишуь мивинуь кор ю шифи, уре эри эни кор ёгьин дуьсдогь мисоху, э гьэземет мидешенуь, видов-видов омо э хуне, эз зен хуьшде мугу:

— Эгенер мере эй берде одоми-чи омоге, гу, ме, муьрдем гуфдире.

Шими и гофе гуфдире э зен, зури-зури дарафдени э хуне. У куьнж хунере э руйхьэловиревоз бесде, лампе-

ре дегусунде, овурде норени э песой хьижле, ю парталгьой хуьшдере векенде, тенбирэхьне дегешдени э сер хори, э песой перде, десгьо-пойгьой хуьшдере эн муьрде одомире хуно дураз сохде.

Е сэглэтиш негирошде э хьэет Шими дироморени хуьшдени полицмейстер ве гьемин гье у полицейски, сер комире Шими е лэглэзойге э куче чэх сохдебугьо. Сер энэ э бинтевоз бесдебу, сер хьожи э мендиле хуно. Шиновусденге эз зен Шими, Шими муьрди гуфдире, полицмейстер э у бовор несохде, уре гьуьл зере шенде э полицейскиревоз э еки гьов кенде дерафдени э хуне. Полицмейстер эз расдиш мивинуь э куьнж хуне хьижле кешире омори. Бел хьижлере вокошире у мивинуь Шими тенбирэхьне, дес-пой дураз дегешди э сер бирэхьне хори, чумгьою сэхди, э звер сер ю лампеш эдее сухде.

Полицмейстер гьуз бире, дес мизенуь э бирэхьне жендек эн «мегьит» мижегьой чумгьой юре вокурде миденуьш, товуш дериге э чумгьой ю, гуше веноре э сер дуьл ю фегьм мисоху энэ кор сохдениге. Оммо жендек эн «муьрде» герм бу, нефес ю хуб, лугьонд бу, дуьл ю сэглэте хуно эдембу кор сохде, чумгьою перде некеширебу, очугь, темиз бу. Полицмейстер хьуьршлуь бире, е сэхде лекет зере э буз чекмей хуьшдеревоз эз гьэбуьргьэй энэ, мугу э хьуьршевоз:

— Э и нолоигь дениш туь ебо! Хуьшдере э муьрдеки венори, енебуге дерму сэхд хов оморенигьо хурди, иму гьечу даним и муьрди гуфдире...

Шими верасики, и нумир ю эз сер рафденигьо кор нисди, полицмейстер э сер офдори глэмел энуре, угьо уре гьейсэглэт тенбирэхьнеш эз гьулгьо-десгьой энэ гирде, медеберуьт э куче, эгенер у чум невокурдге, е келе ох кешире, э полицмейстер денишире, мугу:

— Эй полицмейстер, туь бега нисе дануьсде, ки чуьтам хуней эн кес суьмер сухдере хуно оморениге эри кесиге, гьечу муьрдей эн кесиш хисире одомире хуно оморе?..

ХЪЭЙКЕЛ

Зен Шими Дербенди э ховгьо, гъэлифогьо бовор сохденигьо одоми бу. Е гиле у э хов гъэлифоре дирербу. Гъэлифо э хъэт энугьо дироморе, сер гирдебу хуьш-дере эй вешенде фушенде, дуьме вежегьунде-вежегьунде. Гъэлифо шуьвер энуреш — Шимиреш чешмиш сохде эдембу меймуре хуно вежегьунде э хуьшдеревоз. Сег демой дери энугьо э гъэлифо не Шими денишире, дуьме тик гирде, э дуь пой поисде, эз шори зузе зерезере эдембу вежегьисде э глэрей энугьо.

Зен Шими хэбер биренге, гъеле-меле олхогьин бире недануьсд. Гъэлифоре э хов дирери эну хубе кор неомо, ченд жире фикиргьо, мэхьшовогьо омо э дуьл эну. У Шимире хэбер сохде, гуфди э у э дуьлпесоиревоз чуй хов дириге шову.

— Худо э ники ведеберо, э ники тэглбир сохо песой эни хове. Терсиренуьм э сер нехогьтуь е кор неьвге.

— Э-э-э-э, синдила ихдилотгьои гьемей эну ховгьо, гьич э фикиртуьш меги, — мугу Шими ховолуь-ховолуь, чуней хуьшдере хорусде-хорусде, песеде у чаруьсд э гъэбуьргъэйге эри хисире.

— Нэгл, — мугу зен. — Те ме э ки фолчи нерам, у зритуь хъэйкел ненуьвуйсуь, дие эз туь гъэлифо куьнд неьв гуфдире, э сер нэхогьтуь е кор неев, дуьлме динж нибу, ме нуьшде-вэхуьшдеймере, хурде-хисиреймереш нидануьм эз дуьледэгьдэгьэи. Оммо э ки эну фолчипитикчи дес тигьи рафде глэмел ниьв. Чорейме нисди, биё вегируьм э хуьшдеревоз гургур имуре беруьм эри эну, бэхш дуьм уре.

Гьетте Шими нум гургуре шиновусде, гье у сэглэт хов эну паруьсд у эбрэгь гезире одомире хуно вэхисд эз жигей хуьшде, нуьшд э сер хъэлов.

— Эй зен, — мугу Шими эз зен хуьшде. — Э жун гьоврей бебейтуь, е гилейгеш эдее гуфдиренуьм э туь: гьемей эну ховгьо дургуне ихдилотгьоют. Хове неки

одомигъо, дуразруй бебегъо-дедегъойму гъушгъо, хъэй-вугъош диренуът. Керг, меселен, э хов гъемише эрзуьре дире, назу — муше, сег— остгъуре, хэрме гъемише э хов хуьшде дуьшие хэр эн гъуншире хов дире, эхирки, ки эз товней чуй фикир, ниет сохдениге, гъе у оmore э хов э пушой чум эню. Оммо ме мэхтелуьм, туь гъэлифоре эричуй дирейге э ховтуь? Дирей-дирей, имогъой гъэйгъу нисди, энжэгъ хосденуьм эз туь, у гургурлеймуре эри е негъогъие кор берде э бохд меди. Туь дануьсдени, ме у гургуре восдорем, э десдин десмеревоз дондорем уре, бисембе гирдем, согъигъо гердо, эри миглиди эри куьшде, оммо туь эдее берде уре эри е негъогъи пуч сохде.

Шими гуфдире гофгъо э гуш зен ю недерафд. У гьетте себэхь очмиш бире, партал хуьшдере вокурде, вегирд гургуре, рафд э ки эн питикчи эри хъэйкел овурде. Е-дуь сэгъэт гиросше бэгъдо зен Шими э е ранги-рангие лугу духде хъэйкел э дес дери омо э хъэет, лов хэнде, дуьл ю шор куьнд бире эз шуьвер хуьшде, мугу:

— Дени имогъой и хъэйкеле э шори-никиревоз э гердентуь, гъэлифо дие эз туь куьнд неьв, худо мееро туьре зере гъэсд-шуькесд несоху.

Шими гъич эз лэгъэй хуьшде е гофлеш неведировунде, вегирд хъэйкеле эз дес зен, песде сег хъэете эз дуьм гирде, бесд хъэйкеле э герден эню. Зэхълей зен рафд и коре диренки.

— Эй мерд, чуй сохде туь, туьре жин гуьрди?!..— хъэрой сохд у э сер Шими. — Ме эри эни хъэйкел е бисембее гургур дорем, туь уре эдее вегирде э герден сег бесде? Худо и бендегъой хуьшдере эгъуьл доренге туь э коми песо-пушо мундебири?!..

— Эй зен, негъогъ глоси эричуй бире туь?—э олхогъиниревоз мугу Шими. — И хъэйкел сег имуре омбарте гереки эз иму, чуьнки у гъе э гъэд хъэет дери. Эгенер гъэлифо э хъэет дироморени бисдоге, у хъэйкеле э герден сег диремунде, хэрегуш эз овчи вирихуь-

гьоре хуно мивируьхуь мирав. И еки. Ве дуймуьнжи, худо одомигьоре эгъуьл доренге, ведини ме э туь мухшул бире, э пессойтуь мундебируьм рафде. Унегуьре э ме эгъуьл нерасири. Эгенер и бедбэхде сермере эгъуьл мибисдоге, меш туьчуьни мувэхьсуьзе хэре зене нихосдум э серме бологь...

ШИМИ Э КОМАНДИРОВКА

Е гиле Шими эри кор колхози э командировка рафдебу э е куьнде чуькле шегьер. Э мигьмон-хоне, у шев эри хисире поисдебугьо жиге, бунгьо-диворгьой энугьеме чуьлки, муьрдали бируьт, гуйге угьо сад салиш хьэк зере, шушде неоморет. Сер зиёди гьетте Шими товуше куьшде, шудгьо-кекгьо лов бире э утогь Шимири дорегьубгьо, глэнже-глэнж сохде уре, хисире нисе гьишдембу. Шими гьечи те себэхь шудгьо, кекгьоре куьшдекушде хуьшдере зере-зере чуме э хов веберде недануьсд. У гьечи ховолуь, сер ю дорд доре-доре, хуьшдере хорусде-хорусде рафд э песой кор хуьшде. Кор хуьшдере верасденки, Шими вогошд э мигьмон-хоне, пуле до эри е шев инжо хисиреи, оммо пушой ведерафде, директор мигьмон-хоне диромо э утогь энугье, фегьм сохд гьеме чигьо э жигею гьисдиге-нисдиге, песде гене шек сохдере хуно мугу эз Шими:

— Эгенер э гьэсдевоз енебуге э нэхэбереки е чи вегирдейтге эз мигьмон-хоне, хосденуьм нит согь-саламат э жигей ю.

Шимири омбар гьэгр омо эзи гофгьой эн директор.

— Э жун сертуь, директор, — мугу Шими эзу, кемер, шуьгэм хуьшдере хорусде-хорусде, — эгенер ме э хуьшдеревоз вегуьрдемге эз мигьмон-хонешму энжэгь шудгьо-кекгьошмуре вегирдем, уьсделуьги середердиш эз нэхисиреи эз сербот энугьо.

ЧУЪТАМ ШИМИ Э БОРЦ ТЕН ШУШДЕБУГЕ

Е гиле Шими Дербенди не кук ю оморебируйт э е нешинохэ шегьер. Вэхд чи хурде биренки, кук Шими вегирд берд бешуре э столовой эри чи хурде. Суьфде эри энугьо овордуйт борщ. Шими э глүьмуьр хуьшде борщ нехурдебу, не дануьсдеш ние дануьсдембу и чуьжире чиниге. Шими лэгъэре вегирде, сер гирд эри гъэриш сохде борще.

— Э хэлефме, и чуь чини?—негироре хуно э борщ денишире, пуьрси Шими эз кук хуьшде.

— Ире борщ гуьфдире, — жугьоб до кук Шими.

— Э ченди и борщ?—пуьрси Шими.

— Э е монет.

— Э е монет?!—мэхьтел бире, гуьфди Шими, э битобиревоэ э сер стул жуьмуьсде-чаруьсде, бушгьобе эз пушой хуьшде дур кешире.—Биёвгу угьо э Дербенд, ме угьоре э гьовой мигьилуьм э гъэдэни... борщ тен шушде.

Кук Шимиэ глэйб оморе эвошлей-эвошлей мугу эзу:

— Э бе, хосденуьм эз туь, ижире гофгьоре инжо мегу. Хэлгъ гьечу мидануь туь эз келе мерди эз эгьуьл ведерафдей, чешмиш бирей, унегуьре гьерчуь гири эдее вор доре рафде эз лэглэйтуь.

— Ме эдее э туь расдире гуьфдиренуьм, — глоси бирере хуно, жугьоб до Шими. — Бега туь нисе дануьсде хэлефме, консервный завод э Дербенд э трубаревоэ ижире борще бул-булунде, иллогьки э гьеминон э келем, помодур вечиренигьо вэглдо, тигьи сохде э дерьёгь, уш лап э хэлгъ тен шушденигьо жиге. Ме хуьшдениме ченд бо тен шушдем э гъэдэни ижире борщ. Оммо е доне одоми эз консервный завод оморе эз ме е кепикиш нехосди, ме э борщ энугьо эри тен шушдеи, э инжо игьо, гьурумсогьгьо, эри е бушбогь эн ижире борщ эдее эз сери одоми е монет векенде: хэр офди игьо имуре! Бигьил!..

ГЪОВРЕЙ ЭН ХОН

Е гиле келе мерд Шими гьемишейней хуьшдере хуно э кул хэр хуьшде венуьшде себэхьмунде эдембу эз рэхь богъгьо э богъгьой онгури колхоз рафде э кор. Оммо э ежиге минжи эн рэхь э расеревоз кешире оморбу, кесе эзунжо гирошде нисе гьишдембу. Е десде одомигьо лапаткегьо, гьовугьо э дес дери эдембируьт э минжи чуйге векенде. Э сер энугьо е жогьиле кук, чешмеке чумгьо вебу. Шими фурамо эз кул хэр хуьшде, омо э ён кук — чешмеке чум, руз эхэйрбу доре уре, пурси эзу:

— Ишму инжо э сер рэхь хорире эричуй векенденит?

— Иму археологгьоим, — жугьоб до чешмеке чум. — Э фикир имуревоз гье инжо иму хори векенденимгьо жиге биё гьоврей эн хон бу. Иму хорире э векендеки е дуь чи офдейм—куьгьне чигьо, карасдигьой хони, белки имогьой гьоврей энуреш офдимге.

Шими омбар мэхьтел мунд. У согь глутьмуьр хуьшде э кул хэр венуьшде и рэхьэ себэхь рафде, шохьонгум оморембу, оммо у эз екиш нешиновусдебу инжо гьоврей эн хон бу гуфдире, эз бешу, келебешуш у нешиновусдебу и гофе. Эз товней эни кор Шими гуфди э кук — чешмеке чум.

— И мэхьтеле кор нисди, — жугьоб до кук.—У хон зигьисди у вэхди, кейки неки бешу не келебешуш, келебешуш эн келебешуш гьеле эз деде небирбу, э у лап дуре, куьгьне вэгдогьо.

Эри Шими и гоф эни жогьиле гилмчи омбар томоше омо. У пурси.

— Гьери гу, туь мунош, чуй жире одоми бу у хон? Ишму хундегоргьо, гилмчигьо биё данит эз товун энугь.

— О, у е зулумкоре, беднефсе, темэхькоре одоми бу, — жугьоб до кук. — Хэзинеи энугь суьрх-эршефи пурбу, оммо гене чум энугь суьрои небу. Деш эз мунде жигеш хэзинеи хуьшдере эри пур сохде, у медиromo

э нуькергьой хуьшдеревоз э рэхь керву, эз де вилеет-гьойге оmore севдегергьоре эри э базар Дербенд молчи фурухде талан мисохд, микуьшд. Уре сад зен биреки, гене э гужевоз мегирд раче зенгьо, глэруьсгьой кесе мидешенд э хьэрем хуьшде. Э сер косибгьо, ранжбергьо ченд жире гурунде бигоригьо, хэржгьо мено эри хэйр хуьшде.

Шими э тигьэтевоз гуш веноре жогьиле куке, пезде е кем э хуьшде демунде, пуьрси гене эзу:

— Гьери, гене чуй дануьсде туь эз товун энун хон: е инжимиш бош, гу эрме.

— У хон, — мугу жогьиле гилмчи, — э сер тэхд эри нуьшде, жигей хуьшдере гьоим сохде, бешуре огьу дори куьшде, бирор хуьшдере э зиндон дешенде унжо тасунди, эн кук хуьшдере дуь чум юре векенди. У ингьэде зулумкор бу, дедегьо глэилгьошуре э нум энуревоз терсундембируьт. Оммо гиросд ченд сад салгьо, нум эн хон фурмуш бисдо, гьоврей энун вечаруьсде э хориревоз дуз бисдо. У гьоврей энун бугьо жиге келе рэхь бисдо, зирпой бисдо. Оммо екиш рэхь ирошдегоргьо нисе дануьсдембу ки инжо, э зир пой энун гьоврей эн хон дери гуфдире.

Шими и гофе шиновусдки, лове э суйпле хэнде веберд, пезде эз пушони хэр хуьшде тимор сохде, мугу эз кук:

— Ме имогьой эдее э сер офдоренуьм, эйчуь и хэрме кимвэгдо гьетте э и жиге оmore расире луьнгьоре лов сохде, дуьме тик гуьрде поисдембуге. Те ебо дуборе эз жиге жуьмуьсде, рэхь хуьшдере рафде, у е келе глэрине зере, пишглов мисохд, глэйбиш бу гуфдире, марри, пезде хомуш бире, э олхогьини-тегьнимиревоз мирафд рэхь хуьшдере. Оммо туь эдее гуфдире: «екиш нисе дануьсдембу...»

КИЛЭХЬ ЭРИ ДОМОР

Е гиле е мерд хошмемзили — куьгъне дусд эн Шими уре э глэруьси кук хуьшде огол зеребу. Шими эри дес тигъи нерафдеи е хубе тозе килэхь гъугъ ю гъирмизине берхит кешире восдорэбу эри бэхш берде эри домор. У э дигъ Хошмемзил э глэруьси рафденге кук хуьшдереш вегирдебу э хуьшдеревоз. Шими килэхь э гьултугъ дери суьфделе э дигъ дироморебу, е жогъиле кук, мердимазар, и килэхьэ э дес Шими дире, чум ю домунде э у килэхь, эз нэхэбереки чопгъуне хуно эз зир гьултугъ Шими килэхьэ ведешенде, вирихд. Шими не кук ю видовусдуьт э песой эн дуьзд. Геде, килэхьэ дуьздиребугъо, видовусд дерафд э есиёв. Килэхьэ э донлугъ пэхъни сохде, хуьшдере эз сер те пой э глордевоз билесумол сохде, юре э песой ю видовусдегоргъо нешиноху гуфдире, ведиромо эз дер есиёв. Гье инжиге Шими гирд уре эз ехэн энду, мугу:

— Е туь, хьэрэмзеде, килэхьэ ди гьейсэглэт, енебуге ме гье инжиге нешумойтуьре эз жун туь медешенуьм!

Шими и гофе э гуфдиреки е дуь сэхде муьшд вено эз гъэбуьргъэгъой эн килэхьэ дуьздиребугъо жогъиле кук. Оммо гье и туьтем Шими дуьзде э куфдеки, кук Шими омо диромо э зир дес бешешу, дес энуре сэхд гирде, келе-келе мугу эзу:

— Э бе, туь чуь сохде?! Туь нисе дире беге и геде дуьзд нисди, есиёвчини, гьемей энду глордини?

Те кук Шими дес бешешуре гьечи сэхд гирде, и гофгьоре э у гуфдире, дуьзд эз дес Шими хилос бире, э е зарбевоз вирихд, вир-сур бисдо эз пушой чум. Шими диренге и коре, эз мунде жигеш лап гъэгъри-гъоси бире, муьшде тик гирде, хьэлово бисдо э кук хуьшде:

— Эй хэр, э гьул бебе деравош, туь нисе дануьсде беге: гьер пой малади бирегор — гиловшиширегор нисди, гьер э глордевоз билесумол бирегор, и килэхьимуре дуьздирегоре угъреше хуно, есиёвчи нисдигьоре?!..

ЧУЪТАМ ШИМИРЕ Э БАЗАР ФУРМУНДЕБУГЕ

Е гиле суьфдеи руз эн апрель Шими Дербенди омо-ребу э базар эри е гусбенд восдоре. Е жогъиле неши-нохэ геде дануьсде Шими эри гусбенд восдоре омори гуфдире, у е келе пура туморере эз хори кешире-кеши-ре омо гирд пушой энуре, мугу, э иловле чуме-чару сохде:

— Эй лелей Шими, эгенер туь э шори-никиревоз эри гусбенд восдоре оморейге э базар, мере гьисди гус-бенд фурухдени, ини э и туморе дери. Оммо ме тумо-рере вокурде уре э туь бирмунде нидануьм, чуьнки у гусбенде ме эз бебейму пэхъники э туморе деноре эз порогъ ведировундем эри фурухде, у имугьой эдее эз песой ме гешде, мере эри офде.

Шимире ние воисдембу те ю ебо хуб э чум хуьшде-ревоз невинуь, дес незенуь гусбенд эри восдоре, пес-де уш дуьздире гусбенде. Оммо денишире диренки, ки жогъиле кук эри гусбенд унгъэде пул нисе хосде, у эдее э ужузи фурухде, Шими темэхъ сохде рази бисдо. Оммо те ебо пул энуре доре, сер туморере невокурдеки у эз руй туморе десе-дес сохд гусбенде э гъэд туморе. Гь-чи эз нишун гусбенд келе бу, жендеклуь бу, пешмлуь бу. Шими гье усэгъэт е гофе дуь гоф несохде, ведешенд пул гусбенде до, песде туморере э гусбендевоз э кул хуьшде веноре, фурамо эз базар. У эз базар хэйли гирош-дебу, кейки эз некуми гусбенд сер гирд эри битоби сохде, кумбелогово жуьмуьсде-чаруьсде э гъэд туморе. Эз гьеме мэхътеле кор у бу, ки гусбенд сеге хуно эдембу хуьр зере. Песде е дуь минутиш негирошд, «гусбенд» эн Шими э гужевоз сере эз туморе ведешенде, келе-ке-ле хьов-хьов сохде-сохде, э пушой филонгъэдер одоми э минжи куче эз сер душгьой Шими шенде хуьшдере, видовусд вирихд. Шими диренге, ки у кук юре э базар фурмунди, э жигей гусбенд э у сег фурухди, омбар дуьлхуьрд, омбар могъбул бисдо, эз ёлойге у эдембу

келе гэйб, хижолети кешире э пушой хэлгъ гьечи биё-
бур бисдо гуфдире. Шимире гьечи дирегоре одомигьо,
иллогьки жем-жогьил кура бире оморут пойсдуьт э илов-
лей энү, сер гирдуьт эри пуьрсире эз Шими зйчуь у се-
ге э туморе доноре эз базар бердембуге э хуне. Шими
эри энугьо эзи сергерде хуьрде одомигьоре хуно ихди-
лот сохд, чуьтам е угьреш-мердимазар сер энуре пу-
чунде, э жигей гусбенд э туморе сеге пэхьни сохде, фу-
рухдиге э у. Э томоше кура бирегоргьо и гоф эн Шимире
шиновусдуьтки, гьерки сер гирдуьт э у е гоф эри гуф-
дире:

— Эй, лелей Шими, ишму чуьтам э и сипре руш
ишмуруз, э и эгьуьл ишмуруз э е лүти-пути бовор
сохде «гусбенде» э туморе дерики восдорейт?

— И коре гьечи гьишде мегьилит. Имбуруз у хьэ-
ремзеде-нелоигь туьре фирмунди, себэхь екигейгере
мифурмуну.

— Эгенер туь и коре гьечи гьишдиге екиш эз туь
«согьбоши» нигую!

Оммо екиш эз кура бире одомигьо нисе гуфдирем-
бу, биё иму кумеки сохим э туь, гешдим офим и туьре
фурмундигьо одомире, энжэгь серкуш, дэгно зере, ве-
сиет норембируьт эри Шими. Шими пешмуш бисдо сур
эни коре э угьо эри гудфиреи. У нисе дануьсдембу чуь
жогьоб дуьге угьоре, дес кенуь бурав гуфдире угьо
эз ю. Гье и вэхди е лап жогьиле кук хэнде-хэнде мугу
эз Шими:

— Дануьсдени чуйге, лелей Шими? У кук зарифет,
мэхсере сохди. Имбуруз суьфдеи руз апрели. Имогьой-
ле э имуш е пара одомигьо э и суьфдеи руз эн апрель
дуь екире э зарифетевоз фурмунденуьт, э еки келек
оморенуьт.

Шими э вогьнеки гуйге э гоф эни жовоне кук бовор
сохде, мугу эзу кура бирегоргьо, эз ю дес кенуьт гуф-
дире:

— И кук ведини дузире эдее гуфдире. Эгенер и эри

хэнде, зарифет бире кор нибисдоге э хотур суьфдеи руз эн апрель, гъэгъигъэти мибисдоге, э жун ишму эдее гуфдиренуьм, ме э сер энду думбура е кор миовурдуьм, эри сад сали уре эз ме тубо мибисдо эри э ме ижире лубе омореи!..

МИЛО

Председатель эн колхоз е гиле нечогъ бире рафдебу э курорт эри хуб бире. Те председатель вогошде колхозчигъо гьелелуьге э жигей энду вихдебируьт Шими Дербендире.

Шими гьетте э жигей председатель бире, эн суьфде эри хуьшде теслих сохд дуь бригадире эз бригадири эри вегирде. Еки эзи бригадиргъо гъэйни эн председатель бу, екиге — хэгьэрзорей энду. Гьердуьй энугъо ишу куьнде одоми эн председатели гуфдире хуьшдере омбар уьткем гирдембируьт, э собраниегъо лэглэй одомигъоре зерембируьт, гофгъо, кемсуьгигъой эн председателе гуфдире нисе гьишдембируьт. Эн Шимиреш угъо ченд бо, неденишире э келе мердию, лэглэй юре зерембируьт, е кемсуьги эн председателе гуфдире нисе гьишдембируьт. Гьеле угъоре имид бу э кумеки эн председателевоз деш хубте гьурлугъгъо эри вегирде э колхоз. Шими эри хуьшде омбар фикир сохд е вогъне эри офде эзугъо, те председатель эз курорт вогошде, эз бригадири угъоре эри вегирде. Гьемин гье и вэхди гъэйни не хэгьэрзорей эн председателе глэйлгъой нарине биребу. Эри Шими хэбер дорут, ки гьердуьй энугъо глэйлгъошуре мило сохдет, нимаз хундет, беле-филон. Шими гье усэглэт заседанием правление гировунд, огол зе э правление гъэйни не хэгьэрзорей эн председателе.

— Туь глэйлтуьре мило сохдей?— пуьрси Шими эз хэгьэрзорей председатель.

— Гъуигъэ э туморе пэхъни сохде нибу,— мугу хэ-

гьерзорей председатель.—Гъеме дануьсдени ме глзил-
мере мило сохдем, э туь чуйни песде?

— Ме гьейсэглэт мигуюм э туь э ме чуйниге,— гьелебуле дорере хуно мугу Шими. — Туь дануьсдени, ки мило сохде — куьгъне, усале глэдоти. Кими глзилгьо эз мило сохде муьрдени. Ченд бо ижире коргьо бири. Туь чуйтами бригадири, келей эн ченд одомини, угьоре туь чуй тербие, чуй нишоне доренини, эгенер туь хуьшдени-туь э угьо хубе нишоне нисе бирмундениге?

Правлением эн колхоз э текелифи эн Шимиревоз гьеме э е лэглэ гьэрор ведешендуьт эри ведекуьрде хьгьерзорей председателе эз бригадири, у глзил хуьшдере мило сохди гуьфдире. Песде Шими руй бире э ки гьэйни эн председатель, пуьрси эзуш, у глзил хуьшдере мило сохдиге.

— Ишму э ме батмиш бире ниданит, — э руьхшендиревоз хэндуйсде, мугу эзу дуимуйн бригадир. Ме глзилмере мило несохдем.

Шими э гоф энуп бовор несохде, гьелелуьге заседанием эн правление ре поюнде, фирсо уре э хуне глзил хуьшдере вегирде биёру гуьфдире эри фегьм сохде. Е сэглэтиш негирощд, бебей эн глзил, куьклере э гьундогь гирде, э сер гьужогь хуьшде овурд расунд э заседанием правление. Глзилле эдембу эз ненече шир хурде. Шими чешмекгьоре э чум веноре, гьобойгьой глзиле лов сохд, сер гуьрд э тигьэтевоз эри фегьм сохде у мило сохде омorige небуге нэгл. Шими гьетте эзу сифет хуьшдере куьнд овурде, глзилле, гье и туьтем сер гирд эз хиники эри пишглов сохде, рушгьо-сифетгьой эн Шимире э глуйшевоз билесумол сохде. Шими э килэхэвоз тар бире сифет, рушгьой хуьшдере покурде-покурде, гьишд глзиле дуборе гьундогь сохде, вегирде эз бине буз энуп. Песде у э хуьшде домунде эри хуьшде фикир сохдки: хьэйф, ки гьэйни эн председателеш гьеебо эз кор вегирде небисдо. У э фикир дерики, бирден гьэйни председатель шори, келегеди сохде мугу эз Шими.

— Гзілле эн ме пишглов сохде нисе дануьсдембу, омбар зэхьмет кеширембу, божэхь зерембу. Духдиргьо эз ме гуфди ки уре е чьккле операциеле сохде гереки э жирей эн мило, оммо ме негышдуьм...

— Эйчуь негышди духдиргьо гуфдире бэгъдо, гзілле гьечи э зэхьмет дебире бэгъдо?— гоф энуре поконде, э мэхьтелиревоз пуьрси Шими.

— Ме терсируьм, — мугу бебей эн гзіл, — эз ме мугуют ме гзілле мило сохдем, куьгьне гідотгьоре гирденуьм, унегуьре э ме егні бригадири лоигь нисди.

Шими и гофе шиновусде мунде мугу эзу:

— Туь гзілле гьечи зэхьмет дорей э хотур бригадир мундеитуь, егні бирден эри эни кор э туь гоф омоге? Туьчуьни одомигьо эри хэйр, келе бирей хуьшде э гзіл хуьшде езугь неберденге у гьич э кор жэгметидуьлсухуни нисоху...

Эхирки э текелифи эн Шимиревоз заседаний эн правлений колхоз э разименди гьемей екиревоз дес гьово вокошируьт эри вегирде эз бригадири гьэйни эн председателе у гзіл хуьшдере... «мило» несохди гуфдире.

ЭРИ ГЬЕМЕ ДЕРМУ ГЫСДИ ЭРИ ХЭР БЭГЪЭЙ

Е гиле Шими Дербенди э говду дерафденге э хэр хуьшде эри сер зере, эри энэ э овхур гивь декуьрде, миденишуь мивинуь хэр ю сер туморей жуьгье лов сохде, сере донори э туморе эдее хурте-хурт жуьгье суьперде. Шими омоки эри эз сер туморе хэре пиш сохде, хэре эзи кор Шими гьэгьр оmore е доне шиллогь вено э гьзбуьргьэй Шими. Шими гье усэглэт е божэхь дешенд, суьсд бисдо офдо э хори. Зен Шими э божэхь энэ видовусде дироморенге э говду, мивинуь Шими офдори э хори, дураз бири, эз ю нефес нисе ведиромо-

ре. Зен Шими гьеусэглэт вераси, ки Шимире хэр шиллогь зери. Эри энү гьейсэглэт чоре сохде неомоге у мимуьруь, дие, худо мееро, э хуьшде нидиров. Э гьунши эн Шимиго молго-хэйвугьоре хуб сохдениго духдир дебу — ветеринар. Зен Шими хээрэй сохде-сохде, хуьшдере куьшде-куьшде видовусд э ки энү.

— Э хунейме глэтош дери! Э сер иму кор омори! Ализе хэр...—дие песой гофе гуфдире недануьсде эз гьирке пичирей, сер гирд зен Шими эри сине куфде. Ветеринар гьечу дануьсд э сер хэр е кор омори. Вегирде карасдигьой хуьшдере. е келе дерзереш диромо э говду э хэр эри дерзе зере, дануьсде-дире хьол-овхьол энуре. Оммо ветеринар миденишуь мивинуь хэр согь саламати, эдее э тегьними, э иштогьевоз жуьгь хурде, сере э туморе деноре, оммо Шими э минжи говду дурази мегьите хуно, э хуьшде недери. Увэхди у мугу эз зен Шими:

— Хэгьерме, эри хэр ишму, эгенер э сер энү кор миомоге, ме е чоре сохде мидануьсдуьм, оммо эри шуьвертуь ме чоре сохде нидануьм.

Зен Шими и гофе шиновусденки, сер гирд деш сэхд эри сине куфде, хээрэй дешенде:

— Эй хээрэй, эй худо-бенде! — сер гирд у эри шивен сохде.—Ингээдеш одомире бедбэхди, бедмозоли мегируь!.. Эри хэр э хэриш чоре гьисди, эри эни косибешуьверме чоре нисди.

Шими шивен эн зен хуьшдере шиновусденге эхириш э хуьшде дироморе взхишд нуьшд э хори. Диренге, ки у э жигей духдир эри энү ветеринаре овурди, у э зен хуьшде денишире, мугу эзу:

— Эй зен, бебейтуь су гиро! Эри хэр эз расдиш, эгенер у нечогь бисдоге, эри энү дерму гьисди, уре хуб сохде мибу, оммо хэритуьре хуьшдени Лугьмон-хьожим эз гьовре вэхуьшде омогеш э гьуьлом хуб сохде нибу.

ШИМИ — РЕВИЗОР

Е гиле э правлений колхоз мэглүым бисдо, ки Келе гуфдиренигьо колхозчи устав колхозире пузмиш сохде э жигей хьэшд гусбэнд шаздегь гусбэнд дошде э хьэет хуьшде, э жигей е гов — дуй гов. Председатель колхоз и коре тапшуьрмиш сохд э куьгьне колхозчи, член эн ревизионни коиссией колхоз Шими Дербенди у фегьм соху, э правление мэглүым соху гуфдире.

Шими оморенге э хьэет Келе э тапшуьрмиши эн председателевоз гьовой шохьонгум бу, э фикир Шимиревоз говгьо гусбэндгьой энэ э говду дебиренигьо вэхд бу. Оммо Келе, э сер офдоре эйчуь омориге Шими э хьэет энэ, пушой Шимире гирде, мугу эзу:

— Эй лелей Шими, э хори сифро вераюндей. Ме нетуьни э еки куьнде дусдгьош нисдимге худо могуё, оммо дуйшмегьош нисдим. Хосденуьм эз туь, сифроймере пой мезе, дино нуьш е лэгэз чи ху э меревоз, пезде мишумори ченгэзде мере гов-гусбэндиге. Дуйтуь эри песо немундей, ги и очоргьой эн говдуре, мунугу э туь те иму эз сер сифро вэхуьшде.

Шими е кем э хуьшде домунде, рази бисдо, оммо очоргьоре вегирде эз Келе доно э куьф хуьшде. Гьетте угьо э сер сифро нуьшде, Келе декуьрд пура пейлере эри хуьшдеш эри Шимиш, пезде мугу э Шими:

— Эй лелей Шими, эрме келе шорини туьчуьни келе мерд, хуьурметлуье одоми оморейт э хунейме, нуьшдейт э сер сифройме, э ме хотур гирдейт. Ме и кортуьре, и хубитуьре гьич формуш нисохум. Ме и пейлере эдее хурденуьм э согьитуь!

Гьечи Келе ченд бо пейлегьоре пур сохде, тэгрифигьой Шимире гуфдире, гьенжунденбу келе мерде. Эхириш песини пейлере э пур сохдеки, Шими десе кешире пушово, минет сохдере хуно мугу:

— Эй Келе, весси, серме лап гижэ эз хурде, ме э жигей эн еки гьейсэглэт эдее дуйдуь диренуьм.

Келереш гье и кор воисдембу. Келе Шимире эз зир гьул гирде деберд э говду. Шими сер гирд эри шуморде: дуз дуь гов, гьеждегь гусбенд бу.

Себэхьимуьн Шими э кантор колхоз оморенге, ви ни председателе, мугу эзу:

— Ме рафдибируьм ди говгьо, гусбендгьой Келере эри шуморде. Шумордем дуь гов ве гьеждегь гусбенд. Оммо мере хуьшденимере имид нисди дуз шумордем гуфдире.

— Эйчуь?—э мэхьтелиревоз пуьрси председатель.

— Келе ингэзде э ме вогосире, гьишд мере гьечи омбар шороб хурде, ки эхир-эхиринде э чумме э жигей е чи эдембу дуь чи нушу доре, э жигей эн е сер-сифет эни Келе — хьилле э пушой чумгьойме гьеёбо дуь Келе веди бирембу. Белки говгьо, гусбендгьой энуреш э шумордеки э жигей эн е сер гусбенд э чумме дуь сер нушу дореду?..

ЗАРИФЕТ ЭН «ХУДО»

Э девр падшогь Николай Шими косиб бугьо вэгдо ведировундебу у ебо хэр хуьшдере э гьирогь шегьер, э ён билогь, э сер савзегегь эри хорунде. Гье и вэхд е келе глоширэн Дербенд, э сер фейтун венуьшде э раче жогьиле зеневоз эдембу э боггьо рафде. Шими нешумой ю билбул бирере хуно хэйли вэхд денишире, чум невагирд эз фейтун, те эз пушой чум веди небу. Песде у сере тик гирде, э худо шуькеет сохде, мугу:

— Эй офирегор, сэхьиб глутьлом, гьечиш кор бирени? Туь, егилеле семе шор сох дие дуьлмере, эн косибе, е хьэсрот ведешенуьм эз дуьлме. Эхи гьерчуьш бисдо меш туь офире инсонум э руй эни хори и гьейсэглэт э сер фейтун эз пушой ме гирошдгьо глошире хуно! Уре э шегьер е ченд тебэггэи хунегьой сенгьини, келе онгур

богъгой, е зен уре гьисди эз рачию эдее тов-чум одо-ми рафде. Мере кини, мере чуйни? Гьеме бире-небирей-ме, мол-овгьотме, гьур-кефейме е пелемуурде пусд-рафде хэри, е бинедуре гьуд-гьуде зени, е дэхмей ги-ловини не е ченд гиснее, вини хуълми, кунбирэхьнее глэ-илгьо. Эйчуй биё бу ижире бедхьисоби э гьуълм?..

Гье э ижире думитгьо-фикиргьоревоз Шими э сер гиёв дегешде, чумгьою э ширине хов верафдени. Гьемин гье у вэхди, кейки Шими хэр хуьшдере э сер гиёв-гьо рэхьо доре эдембу пих зере, се жогьиле лугьгьо-путигьо э ён серине билогь нуьшде, эдембируёт эришу хурде, кеф сохде. Угьо шиновусдебируёт, чуйтам Шими э худо шуькеет сохдембуге. Шими хисиренге угьо эй хьээ ишу, гуьрдунуёт эз вожей хэр, берде пэхьни сох-денуёт уре э гьэд кулегьой шевелуьи э гьирогь эн сав-зелугь вебируйтгьо. Дуйдуй энугьо эз гушгьой хэр гир-де, у вирихде неведарав гуфдире, екиге сер гирдени эри хьэрой сохде эз нуминей худо:

— Эй Шими! Вэхиз чумгьойтуьре воку, увэхди туь мивини, чуйтам ме, худойтуь, туьре шор сохденуьмге.

Шими хисиребугеш и сес э гуш энү дерафд. Эри энү эз расдиш гьечу омо, ки худо эдее гуфдире и гофе эзу. Шими чумгьоре вокурде, шори-шори вэхид, дениши э иловле. Денишире диренге, ки хэр ю веде нисди, ранг Шими гье усэглэт дегиш бисдо, зэхьлей энү рафд. У э дуьлпесои, дуьлдэгьдэгьэиревоз сер гирд эри геш-де хэр хуьшдере. Хэре неофденге, Шими пешму-могь-бул, сер герде хуьрд эдембу э хуне вогошде, дие эз хэр дес вегирде, кейки бирден хэр эз шори глэрини зе-ре-зере, диндина вешенде-вешенде эз гьэд кулегьо ве-дироморе видовусд омо э ки энү. Шими сер хэре гьэл гирде, моч сохд эз глэзизи эз пушони энү, ченд бо э мигьровуниревоз совусд гьутинегьой энуре. Песде э ёр энү омоки, у чуй лово хосдебуге эз худо, «худо» чуй гуфдиребуге эзу у э хисиреки, сере гене зверо тик гирде, мугу келе-келе:

— Эй худо! Туьре гьич глэйб оморени? Туь чужире томошее коргьо сохде!? Туь мере эри шор сохде е гиле хэрмере пэхьни сохдей, песеде эз некуми ведировундей э пушойме? Э худош бега ижире хэре зарифетигьо, делхэкигьо гуьнжуьсдени? Туьчуьни худоре гуьмге!..

НОМУС Э РЕМОТ

Келе мерд Шими Дербендире колхоз э глүзетевоз э пенсия фирсоренге уре эз нуминей колхозчигьо доребу бэхш — транзистор. Э транзистор нуьвьусдебируьт ижире гофгьо: «Эри хубе жофокеш, куьгьне колхозчи хуьрметлуье Шими Дербенди...»

Шими́ре омбар хош оморембу эзи транзистор, уре у гьемише э ён хуьшде гирдембу. Михурдге у чой э сире енебуге кор мисохдге э богъчей хьзет хуьшде, Шими транзисторе э ён хуьшде норе мишиновусд песини хэбергьоре, э е лезетевоз гуш моно музыка, мэгнигьоре. Эз е лойге и бэхш эн колхозчигьо эри эну гьиметлуье ёровурди бу эз хьэрмэхьгьой ю, эз колхоз, эжеки у эз суьфдеи рузгьо гуьнжо норемун эну кор сохдембу.

Е руз эн васал Шими э богъче локгьоре э глов дорекки, норембу транзисторе э зир гуьлкенде сибдор е рач эдембу мэгни гуш веноре, бирден эз некуми сес эн транзистор гирде омо, песеде у дие гьич сес, гоф несохд. Шими гье усэглэт э сер офдо, ки транзистор хэреб бири. У лопаткере эз дес шенде, транзисторе эз некуми нечоь бире глэйллере хуно э гьужоьгь вегирде, дуьлпесо, шуш-нефес гирде видовусд э ателье э ки усдо транзисторе эри гьуьч сохде.

Усдо е жогьиле муйдуразе геде бу. Папрус э лэглэ дери у ебо хуб дениши э Шими уре синемиш сохдере хуно, песеде транзисторе вегирде, бун энуре векед, фегьм сохд гьэришуре, мугу эз Шими:

— Гьейсэглэт гьуьч мисохим. Дегь монет ведеше!

Дуьл Шими е кем сокит бисдо. У килэхъэ эз сер хуьшде вегирде эрэгъ пушонире покурд э килэхъэвоз, песеде мугу эз усдо:

— Туь мунош, гьери гу чуй хэреб бири эн транзисторме?

— Номус энул! — э сифет Шими неденишире, мугу жогъиле кук.

Шими омбар мэхьтел мунд, э хуьшде домунд. Ингъэде вэхд у эдее э руй эни хори зигьисде у гьич нешиновусди транзисторе енебуге партал шушденигьо мошине номус бирени гуфдире. Нешумо, номус энжэгъ одомигьоре бире. Расди, гьисди ужире одомигьо комигьоки номус хуьшдере вир сохдет, ченд, жире усале бижое коргьо сохденуьт. У ойру меселе. «Кидан, белки дузи и жогъиле кук мастер? — гене э дуьл хуьшде думит сохд келе мерд Шими, — Ини эдее гуфдире э е вилеет е мегье нуми хуг, е мегьигере муш, е мегьигере гуьрг... Белки у хэреб биригьо жигей транзистормере усдогьо, гилмчигьо гьечу «номус» норет эришу?»

Те Шими э ижире фикиргьо дери, усдо гъуьч сохде вогордунд транзистор энуре, эри се мегьи гарантия доре уре транзистор хэреб нибу гуфдире. Оммо гьетте се мегь гирошде транзистор гене хэреб бисдо. Шими берд уре гье э ки энул усдо, дегъ монет доре уре, гьишд гъуьч сохде транзисторе. Сеимуьн гиле гьетте се мегь гирошде транзистор хэреб бисдоки, Шими вераси, ки жогъиле кук-усдо омбар хьиллее одомини, у транзисторе хуб— глэмеллуье жире гъуьч нисе сохде омбар хэреб бу гуфдире, сер ёбо э кию овурде эзу дегъ монет векенуь гуфдире. Шими и дес транзисторе э ки энул овурденге гьич шек несохдере хуно мугу эзу э хоширевоз:

— Туь, балайме, е хуб хъэрекет сох и «номус» эни транзистор мере гъуьч сох герек гьисдигьо тегьер ме туьре э хотур эни кор дуьвойне гъэгъ мидуьм.

Жогъиле кук — усдо шори сохде вегирд транзистор Шимире, хуб гъуьч сохде уре до э Шими, денишире,

э у, кей Шими дуввойне гъэгъ энуре мидуьге. Шими э энгуьшдевоз огол зе уре эз ю хуб куьнд биёв гуфдире. Гьетте жогьиле кук эз Шими куьнд оморе, Шими хьуршлуь бире е муьшд воно суьфде э расди гуш энуге, песеде э дуьимуьн гуш энуге, гьечи э и тегьеревоз доре «дуьвойне гъэгъ» энуре эри «номус» транзистор энуре гьуьч сохдеи.

ЧУЪТАМ ШИМИ ЗЕН ХУЪШДЕРЕ ТОЛОГЪ» ДОРЕБУГЕ

Когъоз шими эрме

Шолум дугло эз ме эритуь, гъезизе дусдме!

Ме нисе дануьсденуьм эз чуй сергируьмге и когъозе, чуйнки ме сермере вир сохдем э серевир домундем, гьич нисе дануьсденуьм э ки бурам гуьомге и дерд мере. Тэхсири эни э серме оморигоь дердгоь-бологоь кес нисди, энжэгъ зенмени. Негьогъ э туро не нуьвусди: «Гьемей эни гловунгьойму эз зени, эз серботи энуниму э бохд рафденимгоь...»

Биё гуш вени чуй кор овурдиге зенме э серме. Оммо, коргьой гуьогьоре хуно: е гофе бигьилуьм, е гофигере гуьом, и песини дуь сал, туь дануьдени, ки ме заведиш эн фермай мол-гъэреинуьм э колхоз иму. Гьисди э закуневоз ме эз зуревоз пенсионеруьм. Эз ёло денишире винириге, туь эз ме гу: «Ой Шими, бебейтуь су гиро, туьре чуй гъэжел дери э и коргьо? Туь келе мерди, нуьш-фитрак пой э жигейтуь, э хунейтуь, дес пойтуь беседе! Э тегьнимиревоз кор сох эритуь э богьчелей хъзеттуь, вози сох эри ебонжэгьитуй — мухшулитуй э невелегойтуьревоз, пой э жигейтуь э худо доре руз туь». Оммо, нэгл! Мере не тоби, не сабуьр — динж нуьшде поисде нисе дануьсденуьм э жигейме. Хуте бирем согъ гьуьмуьрме кор сохде э гъэд хэлгъ-жэглмет, угьосуьз тоб-гъэрол гирде нисде дануьсденуьм муьрдуймгеш.

Эхирики, коргьой гуюгьоре хуно: «Узун суьзуьн гъисгъэси», пери себэхьмунде э кул хэр венуьшде оморум эз ферма э хуне эри э глэилгьо, невегьойме сер кешире, томбоку-чи вегирде, гене дуборе гьеусэглэт во-гошде э корме. Эгы! Рэхьмере миёсде худо гээлет сохде ме у руз себэхьмунде э хуне омореи! Суьфделе эз кул хэр фураморе, э хьзет дироморебируьм, мивинуьм — и чуй муьглюьжуьзи?! — зен ме э е дес дуразе буьск кобобире гирде, шимшил пулатире хуно, э е десиге бейдогъэ хуно, глэйбиш бу гуфдире эз туь, гуьле-гуьле пожей эврьюшьюми хуьшдере, су-глэтош гирдере хуно эдее э песой гъэшгъэе гуселейму э хьзет черх зере видовусде. Гуселе эз терс севоре глэиле хуно эдее мэгл-божхь зере.

— Ой зен, и чуй кори?!—мугум эзу.

Зен ме мере диренки, поисд шуш-нефес гирде, дениш э лой ме, мугу гирисдере хуно:

— Сер энижире гуселе бурра биёво! И гуселе нисди —молкомути, молкомут бери жун энуре. Ини, дениш ебо чуй гъэзоб овурдиге у э пожейме! Шушдем э расе вешендем уре, оммо гуселе омори эз сер расе кешире, нимере хурди, пара-пара сохди, пара-пара гердо у!..

Эз расдиш денишире диренуьм гъирогъьой эн, глэйбиш бу гуфдире эз туь, тозе пожей эн зенме, жавуьсдеи, пара-параи. Те ме ебо лэглэ вокурде, е гоф гуфдире, зенме деш хуьршлемеиш бире, гьелебуле гирдере хуно, мугу эз ме:

— Эй мерд, э туь эдее гуфдиренуьм: е туь гьейсэ-глэт мирай э тукугьо-магазингьо эриме е мол эврьюшьюми мосдони эри тозе поже духдейме, небуге ме и буьсге вегирде и гуселере сула-сула мисохум, микуьшьюм.

Чорейме небисдо, гуселере эри э бохд недореи, хуьрш зенмере эри сокит сохдеи рафдуьм э магазингьо-тукугьо мол эри восдоре, глэйбиш бу гуфдире эз туь, эри тозе пожей эн. Оммо те ме магазингьо, тукугьой

шегьере гешде, э хуне вогошде, песде эз хуне э ферма оmore (эз шегьер те фермайму дегь-дуьваздегь верс рэхь дери) хэйли вэхд giroшд. Гьемин гье и вэхди те ме э ферма оmore расире унжо е муьгуьжуьз, е томоше бири, у кор сер ёбо э ёр оmore сер ме сер эн шох расире вечере хуно гиж бире, э хов одомиш небирение коргьои. Ме, расди и коре э чуммеревоз недирем, эриме ширдуьшгьо-духдергьойму, э ферма кор сохденуьтгьо ихдилот сохдет. Гуш вени имогьой чуй бириге те ме э ферма оmore расире.

Руз пишнеи, гьемин гье у вэхди, кейки нэхирчи эн ферма нэхире кура сохдебу эдембу эри глов доре берде, гье и туьтем, гьэдой нэхьс, омори уре эз шуьгьэм гирде, декуфде. У э хьэрой эн хуьшде мунде, говгьо, нарговгьо эз тешнеи довом недоре, нэхирчисуьз гье эз сери хуьшде риз гирде дуь э песой еки рафдени эри глов хурде. Э куьндигьой фермайму е эрхи, мол-гьэрейму эзунжо глов хурде. Оммо туь биё виниш и нэхьсиребедбэхдире: гьемин молгьой фермайму эри глов хурде оmoreнге э винзавод эн гьуншие совхоз иму эз е келе пура челег гьовуни омори спирт билогьэ хуно тигьи бире дуз э гьэд эрх. Кимигьо гуфдиренуьт, ки и эз нэхэбереки бире кори, оммо кимигьойге эдете гуфдире: нэгл, дургуни! У спирт эз челег э гьосутевоз тигьи сохде омори э эрх, чуйнки э у челег деbugьо спирт зиёдие спирт бири. Э винзавод омори ревизия. Унегуьре зиёдие спирт эри эз пушой чум эн ревизоргьо вир биреи, э корсохгьой винзавод эри гоф неомореи, кран эн челеге вокурде, спирте тигьи сохдет э гьэд эн эрх глов.

Руз пишнеи эз тешнеи су гирде говгьо, гомишгьо ивэхди глов э хурдеки эзи эрх э глововоз эеки спиртеш водорет те финж винишу вероморе. Песде угьо серхушпиён, делуь-серсоне хуно бире, офдорет эеки. Кечи гье усэглэт диндина вешенде рафди э гомишевоз эри женг гирде, нарговгьо дуь екире э суьргевоз зере, сер гирдет дуь екире эри чэх-чухол сохде, говгьо гириге э е

гуымге кура бире, сер гирденуът гъеме э е лэглэ эри келе-келе мэгл зере. Гуфдиренуът угъо е мэгл зерембируът, кара одомиш сес энугъоре эз е верс дури мишиновусд.

Гъемин гъе и вэхди э ферма шидиме хуно омори ведиромори председатель колхоз иму. Ме э туь гуом, у мере э чум дире нисе хосде. Эз чуй товунеиге —уреш гуом эритуь.

Е гиле э собранией колхоз иму, эжеки келегъой райониш дебируът, ме вэхидуъм гъеме глэйбгъо-кемсуьгигъой эн председатель колхозе гуфдируъм, иллогъки эз товун эн кор, ки молгъойму шир кем доренуът, чуьнки силос, жуьгъ-кепек чуьиге угъо э чум ишу нисе диренуът. И ченд сал эри силос векенде оморигъо чол буши, тигъини шуьгъэм эри суруни тэглнит гирде одомире хуно... Эзу эйлоревоз председател эз ме вемасири, мере э чум дире нисе хосде.

Эхирки, сертутре омбар дорд недуъм, председатель э ферма оморенге диренге гъечи и томошере, чуьтам молгъо лул-пиён бире дуь э екиревоз женг гирде, вепичиренуътге, говгъо жар дешендетге, у гешдени нэхирчире уре нисе офде — вир-сури, гешдени мере — меш веди нисдуъм. Увэхди чорей эн нисе бире, вегирдени е дуразе гъолинде чубугъэ, хъэлово бирени э жун молгъо, сер гирдени эри додоре угъоре. Председателе воисдембу э и тэхъэревоз молгъоре кура соху, беруь дешенуь э говду, те угъо эз пиёни ишор бире. Ээ елойге кими молгъо суьмергъэндиллугъ эн колхозе хэрмоне хуно тапталамиш сохдебируът. Оммо говгъо-нарговгъой эн колхоз нисе дануьсденуъм эз пиёниниге, небуге эз гъэгр угъоре председатель и ченд салгъо силоссуьз гъишдеиниге, ишуре э гуш негирдеиниге, угъо гъеммееки хъуьрш сохде э е зарбевоз гъов кенде оморенуът э сер эн у. Председатель эз терс суьпуьл ю жэгъ зере, чубугъэ эз дес шенде, хэрегуш эз чоьгол вирихуьгъоре хуно, шиллогъ вешенде вирихдени эз ферма.

У гьетте ебо э кантур оmore гьишдени мере эз кор вегирде. Уьсделуьге говгьо, нарговгьо э пиёни тапталамиш сохдигьо суьмергъэндице — зарали энуреш венорени э кулме.

И кор э серме оmoreнки, ме глоси-диври эз зенме вогошденуьм э хуне, чуьнки, белки э песой эну, глэйбиш бу гуфдире эз туь, тозе пожей эну эри восдоре нирафдуьмге, нимундумге э тукугьо-магазингьо, зуте миоморумге э ферма, и коргьош э серме ниомоге.

Гъэгр мере эри ведешенде эз зенме, дуьлмере эри тигьи сохде э сер эну ингъэде у бед-зобу небу гуфдире, ме эриме теслих сохдуьм уре э дин туроревоз э вогънеки эри тологъ доре. Ме э туь гуьм, эри мерд э дин туроревоз зене тологъ дореш екини е пейле глов хурдеш. Нуьвуьс тологъ э е тике когъоз ди э зен туь, енебуге и когъозе ше э пушой эну — верасд гьишд рафд. Энжэгъ тологъ э нуьвуьсдеки, ёгъин биё нуьвусде биёв ижире гофгьо: «Туь теимогъой зен ме бири, имогъой ме туьре эдее рэхьо доренуьм, шенденуьм, эз хуьшде рэгд сохденуьм...»

И когъозе э дореки э зенме гуфдируьм э у, чуь нуьвуьсдемге ме э у когъоз эри эну. Ме мугум, зенме митерсуь, эз ме бэхшлемиши михогъу, гъэлети хуьшдере э герде мегируь — эже омори! Эдее диренуьм гьич э хэпер юш нисди. Уьсделуьге у десе э уьткемиревоз э бел веноре, э ме шефд денишире, ловгьоре дигил сохде, э руьхшендиревоз мугу эз ме:

— Эй пире хэр, кире туь гьечи «рэхьо доре, шенде, рэгд сохде?!..» Туь мере беге э гъули-гъэревоши гирдей? Хуне эн ме, боже эн ме, глзилгьо, невегьош э киме. Туьре воисдениге туь хуьшденитуй рэгд, оворе бош бура э гьержой туьре воисд, сер гердентуй хуьрд!

Дие гье эзу рузовоз зен эз ме гьечи вечири, гъэгри бири, мере неки э хуне, эз домой дериш куьнд оmore нисе гьишде, гьечуй дануьсдени ме эз расдекиш эдембуруьм юре тологъ доре. Гуфдире гофгьо, сэхде ми-

нетгьойме э гуш ю нисе дерафде. Демундем имогьой э бологь, э серегижи, мундем бизнесуэзе, лиловусуэзе керге хуно, нисе дануьсденуьм чуй сохумге.

Эз туй омбар хосденуьм, гьетте и когьозмере вегирде, э буз туй глов веригеш, глове ше, зури-зури, э пожар биьвгьоре хуно зу биь рас инжо, мере э зенмеревоз дусд, боришмиш сох, небуге корме лап четини. Зенме туйре хосдени кук, бирор хуьшдере хуно. У белки э гофгьо-дэгногьойтуй гуш веноре, дие нэхьси несохд, бэхши э ме и гьэлетимере. Имогьойле имидиме гьеме э туйни, зури-зури биь рас!..

Дие согъ боши, кувьгьне дусдтуй Шими Дербенди.

ЧУЪТАМ ШИМИ ЭЗ КУЛ ХЭР ОФДОРЕБУГЕ

Гьемин дуймуьн руз, кейки председатель колхоз эз Шими вогьне офде, Шими уре э районни совещанием молдоргьо критиковат сохдебу гуйфдире, уре эз заведиши эн фермай мол-гьэреи вегирдебу, Шими э кул хэр хуьшде венуьшде, гьэйле э лэггэ дери эдембу эз ферма э хуне вогошде. У могьбул, дуьлхуьрде хуно бу. Гьовош гуйге эдембу эз дуьл энуглов хурде, дегуьрдебу. Эзи е ченд руз пушо келе ворущгьо оморебу, унегуьре э кими жигегьо новургьо-лихьэгьо, маладгьо бу. Хэр Шими евош-евош пой вегирде, эдембу рафде рэхьэ. Шими гьечи э думитгьо-фикиргьой хуьшде дери, гьечи э кул хэр вери, гьэйле э лэггэ дери, сер гирд эри миже куфде, э хифлет рафде.

Чум Шими гьечи э хифлет рафденки, хэр энуглов эз рэхь ведироморе, миьв мипою э гьирогь рэхь э гьэд эн лугьонде лухьме. Середуьл гирде, уш Шими хуно сер мигируь эри миже куфде. Шими хэбер биренге, диренге, ки хэр энуглов э минжи лухьме поисди э гьирогь рэхь, луьнгьоре эз гьэбуьргьэгьой хэр додоре, сер ми-

гируь э сер энү эри хьэрой сохде. Оммо эн хэр гьич э гуш юш недебу, у гье гьечу сере дуллу гирде ховолуь поисдебу, пое эз жигеш невегирде. Шими увэхди глосидвари бире эз дес хэр хуьшде, сер гирд уре глэйбежер, нифригьо-офригьо сохде, серкушигьо зере.

— Э хэр куксег! — эдембу гуфдире Шими. — Гьери гуюм туьре воисди е кем эритуь рэхьэти сохи, хэсдеи туьре вегири — хэсде-менде гердош э меревоз, тэхьли чумтуьре вегири, оммо туь эзи малад-луьхьме зиёдте хубте жиге неофдей беге? Ме э ижире коргьойтуь де-нишире омбар мэхьтелуьм, нум ишу э ники гирде биёво, чуьтам и худоборухо сохде новигьойму и туьндепое раче глэсуьлменде глэсбе гьишде, уьткеме, сабуьрлуье девере гьишде, э кул туьчуьни хэргьо венуьшде гешдембириуьтге рэхь-кор ишу э е жиге, э е дури офдоренге? Хэр эхи эз гьеме офиринуьшгьой худо хэри, эгьуьлсуьзи, бедглэсуьли, серсони! Негьогь э товней эн еки энугьош ижире нумбиёбурие метелегьо нисдуьт эз товун хэр гьисдигьо, егӀни: «Эри гьеме дердгьо дерму гьисди, эри хэр нэгӀ», «Хэр хэри хуьшдере мидануьсдге, мизе шуьгьэм хуьшдере лов мисохд». «Эн хэр сер ю гьолинди, эгьуьл ю назук»...

Гьечи хуьрш эн Шими зиёд бире-бире у хэре э нифри сохдеки, бирден гье и вэхди омо е келе глэнг диромо э зир дуьм эн хэр Шими, сер гирд эри гезире эз назуке жигегьой энү. Хэр Шими гье усэглэт хуьшдере вешенд. Дуьм энү тоёгьире хуно тим-тик бисдо эн хуььршлуье аслан э вэхд э сер ов рафдере хуно. Серетик гуьрде, лэглэпара сохде, хэр Шими сер гирд эри глэринере зере, хуьшдере сэхд вешенде-фушенде, песпесоеки шиллогь вешенде. Шими терси, лэглэй хуьшдере гирд, песде дуимуьн сеимуьн гиле хэр э шиллогь вешендеки, офдо кунбологьово эз кул хэр э гьэд сэхде луьхьме.

Шими гьемей ю малад эз сер те ве пой, э гужевоз вэхуьшде эз гьэд малад. У гьечу дануьсд, ки хэр уре э

гъосутевоз эз кул хуьшде пертово дори усוליгъой хэр хуьшдере гуфдири. э у гоф, охмури зери гуфдире. Шими эз серботи эни кор деш хуьршлуь бире, де чиге гешде неофде, хэре эри куде, гээйлей хуьшдере вегирде, сер гуьрд эри додоре эз хэр, гуфдире эзу:

— Эй хэр, гуьргъо, чогъолгъо хуро у хэре сертуьре! Туьреш, председатель имуре хуно, егъни, эз расде гоф хьэз нисе оmore дие?!..

«ПЭХЭНИКИЕ ГІЭРУЬСИ» ЕНЕБУГЕ ЛАП ДУРАЗЕ КОГЪОЗ ШИМИ ДЕРБЕНДИ

Шолум дугло эз ме эритуь глэзизе дусдме!

Ме, зен ме, кукгъо-духдергъо, глэилгъо-невегъой ме гьемееки, худоре шуькуьр согъ-саламатим, эритуьш, эри гьеме дусдгъо хосдегоргъойтуь согъи-саламати, ники-бэхдевери хосденуьм.

Бовор сох, ме эдее эз дуьли гуфдиренуьм: туь эри-ме сохдейгъо никире ме э глуьмуьрмеш э туь вогордунде нидануьм. Туь сохдей мере гьечи мэглуьмлуь, глуьзетлуь э пушой эн гьеме хэлгъ, эн хундегоргъойтуь, худо жунсогъи до гьемей энугъоре э туьревоз эеки. Э иму гуфдирени: «Хубе нум эри одоми эз хэзинеи падшогъиш зиёди». Туь э у нуьвуьсде ихдилотгъой туьревоз эз товун ме мере лап бердей вешенде. Ченгъэде туь эз товнейме э гозитгъо, книгъо хэбергъо-ихдилотгъо нуьвуьсдей. Имогъой э хэбергъойтуь гуьре инжо э Дербенд глэилгъо э театир кемедиёш норет. Кемедиёреш нум норет «Шими Дербенди».

Э жун худо, гьерчуь туьре воисд гу э песойме: кемедиёре э хэлгъ э бирмундеки, ме э пушой жерге нуьшдебируьм, неденишире э келе мердиме, сипре рушме эз глэйб-глори ведерафде эдембируьм шэгъгъэ зере хэндуьсде, ингъэде гьечи хэндее, томошее кемидиё бу. Песде туь дануьсдени, ки э иму мерде моч сохде глэдст

нисди, эз товней зен гуфдиреш герек нисди. Оммо э кемедиё оmore могьлугъ, чуйтам гуфдиреге уре—«буплика» мере э сэгне огол зёре веровунденге, ме эз туьнде шоробгой колхоз иму серхош бире одомире хуно, сер гирдуьм э сегне вебире одомигьоре еки-еки эри моч сохде. Эн суьфде е гиле моч сохдуьм «хуьш-дере», егӀни, мере возирембугьо артисте, песде «Шогь-нугор зен мере», песде «Мудни гӀэруьс мере» — эхирки гьеме э кемедиё возирегоре мерд-муле, зен-зорере, худо ссгь сохо гьемей энугьоре э дусдгьо-хьэрмэхьгой-туьревоз эеки.

Оммо ме э туь гуьм: э и кемедиё е сад бэхшиш туь эз товнейме нувьусде хэбергьо, э серме оmore гьозиегьо бирмунде неомори. Оммо ме хундегоре одомиш нисдуьмге, худо мебуро, ишмуре хуно, верасиренуьм: гьемей энэ ихдилотгьоре э е кемедиё бирмунде эз сер рафдение кор нисди.

Оммо эз товней эн е гьозие-гьэдер э серме омори-гьо, ме эритуь ихдилот сохдуьмге, э жун туь эдее гуфдиренуьм, лап бегьем гӀэлемете кемедиёи. Ме гьеле у гьозие-гьэдере не эритуь, не эри е доне инсон ихдилот несохдем. Мере воисдени гьейсӀгӀэт у гьозие-гьэдере эритуь ихдилот сохум, нувьусуьм. Оммо и ихдилот дурази, унегуьре и дес ме эритуь нувьусуьмгьо когьоз лап дуразе когьоз мибу.

Расди и э серме омори-гьо гьозие-гьэдер, комиреки мере воисдени эритуь гуьм, лап эз зуревоз биригьо кори. Ме гьеле у вӀгӀдои жогьил бируьм, фэхьлеи-батраки сохдембируьм эри гӀоширгьо — сэхьиб богьгой эн Дербенд. Белки туь гьейсӀгӀэт э дуьлтуь фикир сохде гуфдирени: «Теимогьой эйчуь негуфдирем ме эритуь и гьозие гьэдере, ингьэде вӀгӀдо гирдем гьишдем уре э дуьлме?» Ме, балайме, сеbeb эни коре песде мугуюм эритуь, коргой гуьгьоре хуно: те весал оmore буьл-буьл нисе хунде.

Имогьой гуш вени.

Туй биё дани, э зофруй Дербенд, онгурбогъгъо сер гирденигъо жиге е гъундуьре куьгъне хуней сенгъини минорере хуно. Уре эз дуь тараф гъундуьре болхунгъош вери. Эз руй, диремун у гъейсэгъэт согъ мундигеш, оммо эз гъэд гъеме вечаруьсде-дечаруьсдеи. Е вэгъдо гъе э и хуне, гъэлечере хуно тим тик поисдигъо, еки эз келе глоширгъой Дербенд зигъисдембу.

Гуфдиренуьт: «Гъеме рач нисди, кире «Гуьзел» ну-миге», «Гъеме есиёвчи нисди, ки э туз глордевоз сипи бириге». Белки и ме гуфдиренуьмгъо метелегъо гуьн-жош нисе омореге эри исэгъэт ме сохденуьмгъо гоф, энжэгъ мере уре гуфдире воисдембу э туь: у глошир, сэхъиб энугъ гъэлечее хунегъо де глоширгъойгей Дербенде хуно келегед, текебур, сэгъэт, инсофсуьз небу.

Гъемин е гиле, сер туьре дорд недуьм, ме эри энугъ мерд э богъбури поисдебуьруьм. Гъер руз худои, те себэхъ очмиш бире, ме мивэхъишдуьм, э кул хэрме венуьшде, мирафдуьм э онгурбогъгъой энугъ глошир эри тегъенг бурра, песде гъэргъи шохъонгум мивогошдум э хуне.

Е мегъ гирошде бэгъдо, богъбурра верасденки, оморум э ки сэхъиб богъ — хэзеинме муьзд мере, гъэгъ мере эри хосде. Гъемин пушой эн мигъид бу. Э хуне, э кенду имуре е муьшд глордиш недебу эри е килово, е небуге фади сохде, гъилгъоре эри доре. Мушгъош эз хунейму вирихдет, эй хурдешу чи нисди гуфдире. Зенме, эз туь гъэйбиш бисдоге, зен бордор бу, пушой зенде бу. Дуь чуькле гъилле бу мере, гисне-бирэхъне. Хунелейме хуней гилови бу. Диворгъой хуне ворущ оморенге, гъечи тар бире, неми вечиренуьт, эзугъо риз гирде, гловрихде, гуйге угъо эз дерди дуьлишу эдете шур-шур гъэрс рихунденуьт эри эни езугъэ юхсуле косибе рузгъойме. Эхирки сер туьре дорд недуьм, коргъой гуьгъоре хуно: «Эри муьрде четини, оммо эри зигъисде деш четини».

Оморум э ки хэзеинме, дироморум э хъзет энугъ. Сег

э пушой гъопу поюгьоре хуно, поисдебу гьуллугьчи хъэ-
ёт э ён домой дер энэ. У оюре хуно е озгъуне жонлуье
огьир-домогулье одоми бу. Десгьой энэ, сулагьой ви-
ни, гъэд гушгьо — гьеме муйлуь бу. Одоми э у дениши-
ренге терсирембу. Мугум эзу э хоши-менэхьэфиревоз:

— Туь мунош, е инжимиш бош, вера э звер, э ки
хъзеин, гу, богьбур-фэхьле, Шими Дербенди омори
гьэгь хуьшдере эри хосде.

Е пенж минутиш негирошд Ою вогошд омо, мугу эз
ме:

— Хъзеин гуфдири: ибуд бош эзинжол! Э туь пул
нисе расире. Воисдениге туьре, бура э ки хьоким, эн
суд эз дес ме шуькеет сох.

Ме и гофе шиновусде мунде, суьфде гьогь-перт
бисдорум мунд э жигейме. Песде хуьршме зе э кел-
лей серме вешенд. Мере воисд шишуьм верам э звер
э ки хъзеин, гируьм эз ехэн энэ, пуьрсуьм у пулмере
эричуь нисе дореге, э дуьл энэ инсоф дериге небуге
нэгл?.. Оммо, гьуллугьчи хъэет — Ою, мере негьшд
верафде э ки энэ. Сер ёбо ме хъэрекет сохде эри ве-
рафде э ки хъзеин, Ою эз ехэнме гирде мере песово
гьуьл мидодо.

Гьечи ме у руз э ки хъзеин дерафде недануьсдуьм.
Рузиш омо лап шохьонгум бисдо. Ме сер герде хуьрде
хуно ведироморум эз хъэет энэ, оммо пойгьойме э лой
хуне нисе рафдембу, гуйге э угьо бухову бесде омори.
Э пушой чумгьойме оморени гьэиллегьойме. Угьо гисне,
ранг рафде, чумерэхьменуьт, ме эри энугьо имбуруз
гьерчуь бисдо мивосдонум миёрум гуфдире эри хурде.
Дуьлме нисе рафде ме гьечи дес тигьи, руй сиегь э ки
энугьо эри вогошде.

Гьечи у шохьонгум ме нерафдуьм э хуне, вогошдум
оморум песово э лой богьгьо. Гьечи э куьндигьой хуней
эн хъзеин э гъэд онор богь е куьгьне буше сарай бу, бун
ю сула. Э куьнж эн сарай е бун неверие гъэтгъэ бу э мин-
жию сула дери. Дироморум нуьшдуьм э кунж сарай

э сер бирэхъне хори, э ён гъэтгъэ, хэсде-менде, эз жун ме визор. Дуълме гъечи могъбул, гъэреболугъ гъисди, гъуъллом гъич э чуммеш нисди. Нуьшдем эдеме эриме фикир сохденуьм, хъзеин мере нифри-нэглети сохденуьм. Ме э туь гуюм: ме эриме гъич фикир несохдебируьм хъзеинме э ме ижире лубе миёру ижире бирэхъме коре мисоху гуфдире. Ме э богъ энун кор сохдем чуьтам герек гъисдиге, уре е себеб нисди эз ме, эз корме бирази эри бире. Думит сохденуьм эриме: мэгллуьм сохум э хъоким, э суд, хъзеин пулмере, муьздмере нисе доре гуфдире? Гъе рафдуьм шуькеет сохдуьм, хъоким гъич мейл эн глошире гъишде, эн косибе мигируь? Косибе ки гуш гирде? Негъогъ нисе гуфдире «Эз косиб худош визори». Сег-сегиреш эз косибе глоние одоми хъэз нисе оmore, чуьнки глони ю хуьшдению гиснеи, уре эри доре чи нисди.

Гъечи э ижире фикиргъо, гурунде хъэлгъо дерики, чумгъой ме э хов верафде, сер гирдуьм эри миже куфде. Ченгъэде гъечи вэхд гирошдге эз чумме э хов рафде эйло мере хъбер нисди. Бирден гъеёбо хъбер бире, денишире виниренуьм эз сулай бун сарай чуьтам менг э асму товуш дорениге, асдарагъо чумгъой одомигъоре хуно миже куфденуьтге. Эриме гъечу оmoreмбу, ки угъо гъемере эдете диренуьт чуь биреге, чуь гирошдге э зир эни асму, э руй эни хори, оммо эз коргъой гъуъллом, инсонгъо гъэйгъусуьзуьт, гушесуруьт.

Эри! Ме фурмуш сохдум э туь гуфдире: ме чум вокурде, хъбер бисдорум эз хуьшде нэгл, эз сес. Э гушме сес гофе-гоф эн киниге дерафд. Ме гъе усэглэт верасируьм, коми одомигъойге эдете оmoreнуьт э лой эн сарай. Увэхди ме зури-зури вэхуьшдуьм дерафдуьм э гъэд челег пэхъни бисдорум. Ини имогъой виниш чуь биреге песде.

Эз сулай челег денишире эдее фегъм сохденуьм, э гуьзгъулогъ поисде. Мивинуьм дер сарай вокурде омо. Суьфде диromo е одоми, э дес энун гуйге е пура туморе

дери. Э торики ме унгээде хуб сечмиш несохдум. Песде мивинуым э песой энү е одомигеш диромо. Бирден э дуълме ченд фикиргьо, мэхьшевогьо омо. Мугум э дуълме: «Ой Шими, глэжелтуь омори, вой зритуь бири, кидан кинуьтге и одомигьо, шев-нимешев инжо оморегоргьо. Белки игьо гээчэггьют, эз десдей гьирххээрембошигьют? Кидан игьо кире куьшдетге, талавур сохдетге. Имогьой оморет инжо э хэвлети, кес-куьмсе нисдигьо жиге, талан сохде чигьоре эри бэхш сохде э глэрешу. Угьо дануьсденге ме инжо э челег пэхьни бирем, вой-волелеи, угьо мере эзинжо зинде рэхьо нисохут, глэилгьой ме бебесуьз мимунут...»

Ме э ижире билбуле фикиргьо дерики, бирден шиновусдум сес зен эдее оmore.

— Погь! Ме те инжо оmore расире зэхьлейме рафди, суьпуьлме эз терс вежэгьуьсди, гуйги ме и рэхьэ эз гээд онор богь нэгл, эз гээд мерге више оmoreм, гьигьи...

«И зене инжиге чуь дери э ижире вэхд?»—гье усэглэт фикир сохдуым э дуълме.

Оммо эз сес зен эдее диренуым гьовой энү хуби, ушори-шори эдее гоф сохде. Бирден гье и вэхди сес эн мерд дерафд э гушме.

— Жон бикей ме, жейрон ме, хомуш бош, олхогьин бош, — мугу у э хэнде, э шориревоз, — гьечу дан эритуь туь мерге вишере согь-саламат зери гирошди.

Э песой эни гоф ме песде шиновусдуым сес эн е келе моч ченд е келе хэжемет вегирдере хуно. Оммо эз сес мерд эдее диренуым у эриме е шинохэ одомире хуно оmore. Ченгээде хээрект сохденуым эри э ёрме овурде эже диремге, эз же шинохденуымге ме и одомире, оммо э ёрме нисе оmore. Оммо игьо гээчэггьогьирххээрембошигьо нисдигьоре ме ёгьин дануьсдуым, унегуьре екем олхогьин бисдоруым.

Ме гьеле э думит дерики: эже диремге ме и одомире, бирден мивинуым э сарай лампе дегесунде омо, ве-

дини, угьо э хуьшдеревоз лампе овурдет. Ёетте э сарай товуш бире эз сулай гьэтьгьэ миденуьшуьм мивинуьм, дуй чумтуь ники вино, и ме диренуьмгьо мерд — думбура хэзеинмени. Э уревоз оморигоь зенеш ме шинохденуьм. У жогьиле бие зени. Уш хэзеинмере хуно эз гошире хунеи. Зен омбар рачи, инчебели, е дуразе бендгоь муй вери уре, сифет ю шишере хуно шумол, тип-темизи, чумгоь ю асдараре хунои. Одоми э у ебо дениширенге, ебойгеш хьэйрон бире э у эри денишире.

Ме дие дануьсдуьмки игьо гьэчэьгьо нисдуьт, хэзеин ме не ошнейюни, мере эз шори гуйге паргоь веромо. Ме эз шори э жигей ме динж, саламат, сессуьз-унгсуьз нуьшде, тоб доре недануьсдуьм, сер гирдуьм э иловле э гьэд челег эри жуьмуьсде-чаруьсде. И сес ме э челег жуьмуьсде э хьисобовоз дерафд э гуш эн зен. У бирден эз гьул хэзеин ме гирде, э десевоз бирмунде э куйнж, э лой челег, терсе-терс мугу эзу:

— Инжо терси! Э челег енебуге э песой энэ эриме оморенигоь киниге пэхьни бири. Кеш зури-зури вирихим эзинжо.

Ме и гофгоь зене шиновусдуьмки, лос бисдорум, поисдуьм гьич сес несохде, нефес мере гирде. Э дуьл ме дие терс недебугеш, мере нисе воисдембу угьо гьейсэглэт мере винуьт.

Хазеин ме лойлум хурде-хурде (ведибу у ёбо те инжо э ошней хуьшдеревоз оморе хуб вешендебу), келе чумгоь хуьшдере буйхь сохде дениши э лой челег, песде бирден эз некуми, пенжей хуьшдере э сер гьолинде шуйгьэм хуьшде веноре, шогьгоь зе хэндуьсд, гуйге уре гьили-гьили дорере хуно.

— Туь глэил бирей,—хэнде-хэнде мугу у, гьэл гирде жогьиле зене, —инжо одоми не чи эз же омори? Гьейсэглэт гьер мерд э хуней хуьшдеи э ширине хов дери эз ме не туьни бэьгьэй...

Эхирки, сертуьре дорд недуьм, угьо оморе песой челеге, гьэд челеге фегьм несохдуьт. Зениш э гофгоь

ошной хуышде бовор сохде гуйге хомуш бисдо. Хэзеин-ме векенд е келе бугъчере (угъо э хуышдеревоз туморе нэгл, бугъче овордебируът), вегирд эзунжо е чуькле холинчелере дешенд э бирэхъне хори эн сарай. Песде у э сер эн холинче но эз бугъче вегирде гъэжгъуй глош руьгъэнире, дуь доне гъовурмиш сохде бисембее кергъо э сер ю вери, е чорек сиегъе шоробе е ченд гъирмизине сибгъоре.

Ме э туь гуьом, и чигъоре мө гъейсэглэт э пушой чумгъой ме дирируьмки, дуьлмере берд-овурд, нешумой ме билбуле хуно бисдо, сер ме черх хурд. Зарифети, эз себэхъвоз э лэглэйме е тикеле чи недерафди, рурийгъойме эдете дуь екире хурденуът эз гиснеи. Мере воисд ведиром эз челег, гиснее гуьрг э сер чогаэ вере лэглэ пара сохде, гъов кенде рафденигъоре хуно, гъов кенуьм бурам э сер энугъо э хуышдеревоз овурдетгъо глош руьгъэни не кергъо. Оммо ме э гужевоз тоб доре, сабуьр сохде поисдуьм э жигейме.

Хэзеин ме э хуней бешу нуьшуьгъоре хуно э тегъ-нимиревоз чорзани зере нуьшд э сер холинче. Песде у эз гъул жогъиле зен гирде, кеши э лой хуышде уре эри нушунде. Оммо зен лове э ширине хэнде веберде, сере жуьмунде, мугу эзу:

— Нэгл, жун ме! Егиле те иму нуьшде, хурде кефхъэз сохде биё иму домор не глэруьс пушой гелин-гиёв бире вежегъисденигъоре хуно вежегъим хуб э еки.

Мерд вэхуьшд. Гьердуьй энугъо гъулгъоре лов сохде, сер гирдуьт эри вежегъисде. Бигъил угъо эришу вежегъитгу, ме имогъой, балайме, гуьом е-дуь гоф эз товун энижире кор. Ишму, писательгъо, эз товней одоми нуьвуьсденге э книгъошму гуфдиренит у одоми чуьжире одоминиге, егъни сер-сифет энугу, хосиетгъо-дивэглгъой энугу, буй-балай энугу чуьтамыге. Меш э ишму гуьре е куьтэхъле нуьвуьсуьм эритуь чуьжире мерд буге хазеин ме. У гъечи эз глугъумуьр мибисдо е пенжога сала одоми. Уре сие рушгъо вебу, келе буьхуьульуе чумгъо. Э биж-хъэ-

ремзедеиревоз дениширембируйт чумгьой энэ э одоми. У е чогъэ-келчее мерд бу, гьутинегьой гьолинд, гьип-гьирмизи. Э сер гьобоне шуьгъэм энэ е гьолинде зенжил суьрхи эн сэглэти вебу. Хосиетгьой энэ чуьтам буге ме зритуь гуфдируьм. Хэзеинме не ошкойю геймиш-гуйдермиш бируйт. Э сер эн хэзеин ме е тозе гьуьндуре килэхь бухорей вебу, гьугь ю э гьирмизине берхитевоз духде омор.

Хэзеин ме бигьгьой хуьшдере бурмиш сохде, келе глэлбуьсе чумгьой хуьшдере буьхь сохде эдее вежегьисде э е кеф-хъэзевоз, черх хурде, хуруз э иловлей керг черх хуругьоре хуно, э иловлей эн ошней хуьшде. У гьечи э вежегьисдеки э е зарбевоз, эшгъэвоз пое э хори зерембу, куфдембу, хуьшдере жогьиле жингове хуно вешенде-фушендембу, коргьой гуюгьоре хуно, э зир пой хори-гьово эдембу лерзире. Жогьиле зен гьоз пардушгьоре лов сохде, э сер глов симов зенуьгьоре хуно, гьечи эдембу паруьсде э пушой «домор».

Ме э угьо денишире эриме фикир сохдуьм, мугум э дуьлме: «Шими, э жун сертуь, дие ижире базар э туь ниофдону. И коре эз дестуь рэхьо меди. Туь эже дирей, эже шиновусдей домор не глэруьс пушой гелин-гийв бире э вежегьисдеки угьоре зерегоргьо небу, эри энугьо мэгни нэхунде бошут? Сестуь хэре сесиш гьисдиге э рэхь мирав, чуьнки инжо э лап герек гьисдигьо вэхд, не зерегори э пушой чум, не мэгни хундегор. Туь гьейсэглэт э кумеки худоревоз эри энугьо чек зере, мэгни хундиге, угьо гьич э глумуьрсеришу э «никитуьре» фурмуш нисохут, сэхьиб пул-мол мисохут туьре эз хотур эни кор. Энжэгь дир несохде сер ги ёбо туь и коре...»

Ме и коре эриме меслэхьэт сохдуьмки, гье усэглэт килэхь мере сэхд э сер чумгьойме шишире, угьо мере нешинохут гуфдире, пустире чарунде э тенме бирден вэхуьшдуьм э пой поисдуьм э гьэд челег, сер гирдуьм э е келе хъэзевоз эри чек зере, мэгни хунде э вежегьисденигьо гьово, «Мэгни кейвонире».

Кейвони бирем-бирем,
Хьэйрони бирем-бирем,
Э согъи домор-гӀэруьс
Бэхшегир бирем-бирем...

Гьо-гьо! Оморе дире чуй томоше, муьгӀуьжуьз бисдоге инжо гье усэглэт. «ГӀэруьс» не «домор» гье у туьтем сер-суре хуно бисдорут эз хьэлежигери. Эз терс, эз чешмиши угьо гуйге дуй екире недирируьт, э е зарбевоз расируьт дуй э еки. Песде «гӀэруьс» эз терс е буруж ведешенде, гуйге э песой ю молкомут-гӀэзроил видовусде, пиш сохдере хуно вирихд ведерафд эз сарай. Эз песой эн «гӀэруьс» теретэгди, шуш-нфес гирде вирихде ведерафд «домориш». Оммо хазеин ме э вирихдеки гьугь килэхь энэ бун дер сарай расире, килэхь энэ офдо э хори, у гьечи сербирэхьне килэхьсуьз вирихд эз сарай. Эдембириуьм дире, ки угьо ингьэде терсирет хьзеинме ингьэде э хьэрой жун хуьшдере вирухунде бу, у гьич песовош нединиши. Э и туьтем неки килэхь энэ, бовор сох, эгенер сер энэ э герден энэ миофдоге, у гене песово чаруьсде, гьуз нибисдо уре эри вегирде, мивирихд хэрегуш эз овчи вируьхуьгьоре хуно.

Гьетте хьзеин ме не бие зен вирихде, ме гье усэглэт килэхь мере эз сер чумгьойме вегирде, зури-зури эз челег ведироморум, угьо э хуьшдеревоз овурде чигьоре денорум э бугьче, э кулме веноре — гьейки э хуне.

Э хуне оморенки ме не зен ме э гужевоз эз хов хэбер сохдим гӀзилгьоре. Ме медан угьо, езугьлегьо те е лэглэзогеш дениширебириуьт э ме, чумерэхь бире ме миём эри хурдей энугьо чи миёрум гуфдире. Песде гьечу гисне, гьолок, вомунде, косиблегьо эз хуьшде хисирет офдорет.

ГӀзилгьо, суьфде угьоре эз хов хэбер сохдеки, угьо эдембириуьт некируьм-некируьм сохде, чумгьоре совусде-совусде, муьр-муьр сохде. Оммо гьетте пенжсала духдерлей ме, комики эз нэхурдеигьо, нечогьигьо лап

лэгээр, зерд, зэглиф бу, не се сале куклейме э сер сифро глоше не керггьоре дирируьтки, эз шори е хээрэй вегирде «Бебе эй хурде чигьо овурди!», угьоре пар вероморере хуно, шив кендуьт оморут э сер сифро. Угьо глоше пенже зере, керггьоре э дендугьошурево парара сохде, бегьем нежавуьсде эдембируьт суьперде эз гиснеи. Ме э угьо денишире эз ело эдембируьм шори сохде, эз елойге эз чумме эдембу глэрс рихде. Энжэзгь глэилгьо сирои биренге, ме не зен ме дегердундим угьоре эри хисире, иму эзугьо мунде чигьоре сер гирдим эри хурде. Ме у шев э глош руьгьэниривоз е се пейле шороб водорум. Оммо гуьм э туь у шев мере те пушойсэбэхь хов неомо. Ме э дегешдеки гье эдембируьм эриме думитгьо-хээлгьо сохде. Ме эриме фикир содум: гьетте руз очмиш бире мегируьм килэхь эн хэзеинмере мирам э ки эну. Ме уре терсунде мигируьм эз бинебугьоз эн, михогьум эзу унгээде пул, меш уре хуно глошир бошум. Чорей эну нибу эз терс, эри биёбур небирей у мере мидуь ченгээде ме эзу пул хосдуьмге. Песде ме эриме думит сохдум, ме чуй мисохумге увэхди глошир, сэхьиб мол-пул бисдорумге. Эн суьфде ме эриме михогьум е жогьиле инчелеле раче зен ошней эн хэзеин мере хуно. Зен ме дие мере хьэз неомо. Зен ме жогьил бугеш эз сер сифет келе зене хуно веде бирембу, лэгээр, бирач бу, гьич э зениш ухшеш нисе зерембу. Эз елойге у гье эдембу гьуьд-гьуьди сохде. Э сер энижире зен ме эриме е раче зен неовурдуьмге дие гьисди гуьфдире эричуьни мере пулгьо-глошири?..

Песде ме гене эриме фикир сохдуьм, мере пул биреки, ме жогьиле одоми, глошир биреки эриме нисе гуьнжуьсде э кул эн хэр эри венуьшде гешде. Песде хэриш чуй хэри — е пелемуьрде, тулок, е пуст е остгьу, э сер кулегьо ведеберде шендение чини. Ме эриме норумки: эгенер муьшдери офд неомоге эри эну ме уре е лекет зере пиш мисохум медекуьнуьм. Э жигей эн хэрме мосдонуьм е хубе туьнде юргьэе глэсб. Ме эриме эдее

веровурд сохденуым чуйтам ме эзи жогъиле беггьоре хуно тозе чухой могъути вокурде, килэхь бухореи э сер веноре, э пойме дараме мэхьсгьо, э кишдме хэнжел нуьгъреи вери э кул глэсб венуьшде э кучегьой Дербенд гешденуьмге. Чуйтам ме э гъуногълугъи рафденуьмге э ки чуймени ведилуье глоширгьой шегьер: Менеширогъо, Оврогъом Дадашев, Сефтер Ахундов, Шомоил Овшолум... Песде чуйтам ме эри кеф-ебонжэгъиме рафденуьмге э чойхоне, ошхоне, ширхоне, э сер дусдгьо-ошнегьо пул хэржи сохденуьмге...

Энжэгъ пушой себэхь чумме э хов верафд у шев. Те имогьой ме гьечу дануьсденбируьм одомире энжэгъ эз гиснеи, дуьлесди хов нисе оmore, оммо у шев ме э сер офдорум, ки эз кеф одоми лап куьк биреи, лап келе шоре ниетгьо сохдеиш одомире гьелемеле хов нисе оmore.

Ме э туь гуюм, кими вэгдо одоми ю хуьшдению нисе дануьсде, верасире, чуй хубиге эрию, чуй усолиге. Нум ю э ники гуьрде биево эню хэрме, эгенер у мере э вэгдою дэглно низеге эз ело э эгъуьлменде гофгьой хуьшдеревоз, эз елойге э е перголлуйе шиллогъ хуьшдеревоз э эгъуьл нидировундге, белки ме эз расдиш ижире гьэлете коре мисохдум.

Туь белки и гофгьоймере э хундеки, эз зир лов хэндуьсди, гуфдири э дуьлтуь: «Ини-гьо, эдее венжире Шими дургунигьоре, енебуге эз келе мерди эз эгъуьл чешмиш бири...» Воисд туьре хэнд, воисд мере чешмиш хьисоб сох, ме эдее э туь расдире гуфдиренуьм. Туь ебо хуб гуш вени.

Гьетте себэхь товуш бире, ме ебо гьемишеиней мере хуно дироморум э говду: фурухумге и хэрмере небуге гьечи пиш сохум ведекуьнуьмге. И вэхдиге ме сер ебо э говду дироморе хэрме гье усэглэт, глэил э ён дедэ э шориревоз шив кенде биёвгьоре хуно, гьечу оmoreмбу э киме. У буз хуьшдере мизе э синейме, мидоно э кеф десме, егни эз ме чи михосд. Оммо имбуруз

у лэгээрэ, муй рафде остгъеуе кефел хуьшдере э лойме чарунде, сере дуллу гирде поисдебу, гьич э лоймеш чуме-чару нисе сходембу. Мере эзи кор эни, гьечи некрум-некрум поисдеи энү хьээ неомо. Ме эзу куьнд омере е муьшд зеруьм эз лэгээрэ кефел энү, мугум:

— Эй пурдали, ебу, тулок! Чуьни?! Чуь бири? Ловгьо-бузгьойтуь гьечи шефд, дуллу эричуьни?

— Туьре, Шими, гьич глэйб оморени, руй-сифет вери туьре?—бирден у хэр эн э туро веригьо фолчи-минезиб эн Билгьоме хуно гьечи одомире хуно зугьун вокурде эдее э меревоз гоф сохде. — Эз глэйб недануьгьо, руй невебугьо одоми гьерчуь кор гири бовори...

— Туь мунош, хэр — мугум эзу,—туь эйчуь гуфдире: мере глэйби-гори нисди гуфдире?

— Эйчуь гуфдиренуьм?—эдее гуфдире хэр эз ме.— Туьре глэйб омере бебей дие эйчуь э сер эн зентуь туь хьову овурде? Беге зентуь тэхсири у гьечи лэгээр-гьэчори гуфдире, келе зене хуно бири гуфдире. Туь э у чуь руз бирмундей у хуб рач веди бу? У глониетигьо, гиснеигьойтуьре э рэхь берди, имогьой гьетте э буз винитуь буй глошири верафде, у, егни, дие э туь гуьнжо нисди? Туьре воисдени раче жогьиле зен хогьи, уре дердежер сохи куьши?..

Хэр ме одомире хуно е лугьонде ох вокошире, песде гене мугу:

— Енебуге мере веги виниш. Туь эдее гуфдире: ме пуьрдалинуьм, ебунум, беле-филонум. Эз чуь бирем ме гьечи э и хьол? Туь эри гьер гоф эдее метеле овурде. Оммо туь беге нисе дануьсде метелере: «Шелере хэр нисе берде, жуьгь берде?» Ме, езугээ серме, жуьгье энжэг э ховме диренуьм, э овхур ме нэгл. Эз хуьшге суьмер бэгзэй э руриме де чиге нисе дерафде. Имогьой туьре пушой глошир бире воисдени мере шиллогь зере ведекини эз хотур кешире гиснеигьойме, шеле кеширеигьой ме, туьре э кулме веноре бердеигьой ме?..

Хэрме и гофгьоре гуфдире верасденге, куьнд омо эз ме песово-песово, сигъмиш сохд мере э куьнж эн сарай, сер гирд э шиллогъовоз эри зере. Эз ме е келе хъэрой ведиромо.

— Е худой! Е худой! Вой эриме, э мерд, туьре чуй бири? Ки терсунди туьре? Хэбер бош ебо! — мере э гъэд хъэлов жумунде-жумунде, хэбер сохд зен ме.

Имогъой, гьелбет туь дануьсди и ме эз товун хэр ме сохдемго ихдилот э эвреи нэгл, э хов бири гуфдире. Оммо и коре ме э хов диремгеш, у хов э ме омбар кори сохд. Эри ме шову серхош гьисди сохде фикиргьоньетго мере эз расдиш омбар глэйб омо эз хуьшде, гуйге ме е лап элчэгъэ, усале кор сохдемге.

Мугум э дуьлме: «Одоми косиб зигъуьгу — одоми бугу, глошир бире, одомиети хуьшдере вир сохдеижон»

Гьетте ме эз хъэлов вэхуьшде, дес-руй мере шушде, килэхь эн хээеин мере вегирде, рафдуьм э ки эню. Ме э хъэет хээеин дироморенге миденуьшуьм мивинуьм у не зен ю нуьшдет е рач э звере э гъуьндуьре болхун эдете чой хурденуьт, «гъэйлонарти» сохденуьт. Оммо хээеин гьетте мере дире, эбрэгъ гезире одомире хуно эз жигей хуьшде вэхуьшде, эз михьэжер болхун гирде, сер гирд э сер ме эри хъэрой сохде:

— Эй хэр-димбил, гловдол-гудил! Гене эйчуь омо-рей? Ибуд бош вогошд эзинжо!..

Худо ники сохдебу э бэхдме исэглэт Ою э пушой чум веди небу. Меш эз зофру, эз минжи хъэет, сере тик гирде, келе-келе хъэрой сохде, у мере шинову гуфдире, мугум:

— Дануьсдени чуьниге? Энгер ме туьре гьейсэглэт э болхун нидируьмге, гьечу мидануьсдуьм хэр эдее глэ-рине зере себхъь-себэхь... Ме инжо э хъэет туь нун не глоштуьре эри хурде неоморем, «сертуьре» овордем, оммо туь эдее э ме хэр-хэре гофгьо гуфдире.

Хээеин гьетте килэхь хуьшдере э десме дире, сер гирд э меревоз э мэхъэнефиревоз эри гоф сохде.

— Эле! И туьни, Шими?! Бэхшлемиш сох э ме, ба-
лайме, ме туьре гье усэггэт нешинохдум. Туь кидан
оморей мере эри миглид омборекбу эй сохде. Мепой дие
унжо э хьээт, веро гьери э хуне...

Меш хэр нисдуьм, эдее верасиренуьм: у гьечи эдее
гуфдире, егӀни, зен энү неверасуь, шек несоху у шову
э ошнеревоз бири гуфдире.

Эхирки, сер туьре дорд недуьм, килэхь энуре э зир
гьултугь пэхьни сохде, верафдуьм ме э звер э ки энү.
Хэзеин деберд мере э е жейлее утогь, сер гирд, пел-
пелуь э иловлей лампе вежегисдере хуно, э песо-пушой-
ме эри вежегьисде. У эдембу шовгӀо сохде, ки э дуьл
энү е zobуниш недебу эриме. У гьечи эри хьээ, эри зар-
рифет пиш сохди мере, пул мере, гьэгь мере недори,
егӀни, ме мэхсеречи-зарифетчие одоминуьм, чүь жире
фенд, гӀэмел медешенуьмге ме эри эни кор. Меш му-
гум эзу:

— Белки, хэзеин, э дуьлтуь эз расдиш е zobуни не-
дебери, туьре воисди, зарифет сохи, томоше бу эритуь,
чүьнки гуфдирени э метелегьо: «Гиснере нун воисде,
гӀошире — томоше»... Бошгу, биригьо-бири, ди э ме
расиренигьо гьэгь мере эри е мегь ме э богьгьойтуь кор
сохдеи ведерам бурам э песой корме.

Хэзеин ме е гофеш дуьдуь несохде за гьултугь
хуьшде е гьолинде бобожнике ведешенде, шуморд до
пулмере. Оммо ме те ебо э у килэхь энуре доре, мугум
эзу:

— Имогьой ди э ме расиренигьо пуле ме шову эри-
туь, э гӀэруьситуь нен жогьиле бие зен эри чек зере хун-
деи хэсде-вемунде, э гисне шуьгьэмезоз.

Хэзеин лап вераси имогьой: у ди э гьэд челег поис-
де э сарай эри энугьо чек зере, мӀгӀни хундегор ме би-
руьм гуфдире. Унегуьре у пуьрси эз ме, ченгьэде эз
ю расиреге эри эни кор.

— Мере зиѐди герек нисди,—мугум эз хэзеинме.—
Ди мере унгьэде, ченгьэде дорениге сэхьиб гӀэруьси

зерегоргоре. Энжэгъ эз туь э ме дувойне муьзд расире, чуьнки глэруьсишму ошгоре «глэруьси» небу, эни хэлгэ хуно, пэхьникие глэруьси бу.

Эхирки, мухтесер, э ме расиренигьо пуле вегирде, килэхь хэзеине вогордунде ведироморум эз ки эню. Пушой эз дер хуней эню ведироморе, ме лове э суьпле хэнде веберде, мугум эзу э руьхшендиревоз:

— Дануьсдени чуьнге, хэзеин? Эз куьфтуь дувойне эри пул нерафдеи эзимбэгдо пэхьникие глэруьсигьо ме-сох...

Ини и томошее гьозие-гьэдере мере воисдембу эритуь ихдилот сохде.

*Дие согъ-саламат боши, куьгьне
дусдтуь Шими Дербенди.*

Эри, туь мунош, кем мундебу эз ёрме фурмуш бирени! Ме эхи э туь гуфдируьм эз сер бошден: эйчуь теимогьой ме и гьозие-гьэдере эри екиш ихдилот несохдемге. Уре себег юни. Ме шовгло сохдебируьм э сер эню дуй глэил ме и сура ме э екиш нигуюм гуфдире. Хэзеинме терсире, ме и сур энуре э гьемей шегьер лов мисохум гуфдире, у е э пойгьойме не офдо, минет сохде эз ме, эз товун эни «Пэхьникие глэруьси» ме э екиш негуюм гуфдире. У терсирембу, ки эз ело нум эню биёбур мибу э пушой хэлгъ, зенгьо-глэилгьой ю, эз елойге одомигьой эн жогьиле бие зен зере некуьшуь гуфдире уре эз товун эни кор. У эдембу ченгьэдеш ме пул хосдум доре мере, гьэрез ме и сура дорум гуфдире. Ме шовгло дорум уре, оммо эри эню шовгло э сер глэилгьойме ме эзу пул невегирдуьм: бигьил дануьгу, ки ме косиб гьисдуймгеш, ме шовглоймере э пулевоз нисе фурухденуьм.

Имогьой и кемедиёре эз товнейме диренге мере лап воисд ихдилот сохум эритуь и гьозие-гьэдере. Эвелимуьнжи эзумогьоевоз омбаре салгьо гиросди. Ве дуьимуьн, жон глэззи, у дуй ширине балайме, э сер комики ме шовгло сохдем, екиш зинде нисди. Духдерлейме е

ченд мегь giroшде бэгъдо эзи кор бире эйлоревоз э ю чухуткеи офдоре муьрд, кукме гириге э довгю муьрди, гьич нисе дануьсденуьм гьовреюш эжеиге. У ме шовгю доремгю одоми хззеин ме эз зуревоз согь нисди. Э шегьер иму гьетте большевикгю оmore власть э дес фэхьлегьо-косибгю диromore хазеин ме э сеимуьн руз жигер хьэл сохд муьрд. Расди у бие зен ошней энумунди. У унжо, э кишму э Махачкала зигьисде. Уре келе кукгю, духдергю, доморгю, глэруьсгю, невегьои. Унегуьре мере нисе воисдембу э товун эни «Пэхьникие глэруьси» кес дануь. Ме и гьозие гьэдере эритуь гуфдируьм, нуьвуьсдуьм, оммо нум энумзене ме гьич э екиш нигуюм, нигуьруьм. Бигьил те ме не у согь гьисдимгю э руй эни глуьлом, и сур э глэрей ме нен у домуну.

ШИМИ НЕ ГУБЕРНАТОР

Пушой революция, хэлгь эз тенги, косиби, бишэгре законгюй падшогьети лап визор бире, э руй вероморенге, е гиле генерал-губернатор эн Догьисту сер гирдени э келе дигьгю, шегьергюй Догьисту эри рафде, хэлгьэ-жэгмете кура сохде, пуьрсире эзугю хьол-овхьол энугьоре, кире чуь эрзо— шуькеет гьисдиге, тэхсирсуьзе — гловунсуьзе инжимиш сохдегор гьисдиге, э и тегьеревоз лэглэй эн хэлгьэ эри гирде, угьоре хомуш сокит сохде. Гье э хотур эни кор генерал-губернатор е руз оморени э Дербендиш. Эн суьфде у ебо оморени э Фэхьле-базари Дербенд, эжеки косиб-кусуб кура бирембу эри э фэхьлеи поисде, кор гешде, дуь эз еки хэбер-ихдилот шиновусде хьол екире гуфдире-дануьсде.

Э гьэд э фэхьле-базари у руз кура биребируьтгю одомигю, эн косиб-кусубгю батрак Шими Дербендиш дебу. Э сер Шими е пусд рафде пуьрзее килэхьиш вебу, э тен ю — жундура чухо, э пойгюю — дурра тирохгю.

Губернатор е бигьбуране, чоьгьэ, глэзроиле, екелуье одоми бу. Э фирегье душгюй энумзарзарие погонгю

вебируът, э синей ковре мундир энү ченд жире медал-
гъо, орденгъо. Э расдилой энү поисдебу полицмейстер,
э чепилой энү — келей шегьер эн Дербенд. Э иловлей
энүгъо — е ченд полицейскигъо.

Губернатор э тигъэтевоз дениши э фэхъле-базари ку-
ра бире одомигъо, песде мугу эзугъо:

— Ме оморем э кишму эри дануьсде дерд-хьол иш-
муре. Коминишмуре е эрзо, шуькеети, биразии гьисдиге
эз товун бедхьисоби, шефди, бижои эн гьеркиш бисдо,
гуит эриме, метерсит!

Гирошд е гъедер вэхд, оммо е доне одомиш эз ку-
ра бирегоргъо е гоф негуфди. Губернатор денишире
диренге, ки екиш е гоф нисе гуфдире, бирден чум энү
вохурд э Шими, комики лап э пушо э раче -берайче энү
поисдебу, мугу эзу:

— Гъери туь гу винуьм!

Шими сере жумунде, чумгъоре э иловле чарунде,
душгъоре вешенде, мугу:

— Ме терсиренуьм!

— Эйчу?—мэхътел бирере хуно пуьрси эз Шими гу-
бернатор.

— Терсиренуьм жогъоб ме эз дуьлишму нибу, —
мугу Шими, — увэхди ишму мере е э дуьсдогъи миде-
шиенит, енебуге мигьилит э гуниле зере, гъилгъой ме
етим, бебесуьз мимунут, мере хъэриф, гъомун энү кор-
гъо нисди.

Шими и гофгъоре э гуфдиреки, полицмейстер
Дербенд, гъемин гъе у, комики егиле буйругъ дореду
сад доне шомпул эри зере эз бирэхъне кефел эн Шими
эри э песой падшогъ усоле гофгъо гуфдиреи, Шими
у чоуч норенге э фэхъле-базари Дербенд, чуьиге сер
гирд эри гуфдире э гуш генерал-губернатор, егъни
у Шими диндирмиш несоху, зугъун энуре э пушой эни
косиб-гловдол невокуну. Оммо эри губернатор хуьрди
омо гоф хуьшдере дуборе эри вегирде песово, гъишд
Шими э гоф ю эри жогъоб доре.

Шими миденишув мивинув губернатор эз ю дес нисе кенде, эз елойге гьеме дире-шинохэ одомигьо, косибгьо э томоше ве имидиревоз дениширет э у, эз терси-бенди гиросше, мугу:

— Бэхшлемиш сохит, огьо губернатор, ишму гьечи ишмуре, косибгьо-кусубгьоре кура сохде, ижире гофе эз иму пуьрсиренге, э ёрме е ихдилот омо. Э е више ченд жире муьрггьо-парандегьо зигьисдембируйт. Више келе бу, хэсд бу. Э у више жуьр-бежуьре жура емишдоргьо вебируйт. Повиш бул-булинде бу. Эхирки эри зигьисде, параменд бирей эн гьушгьо омбар хубе бэх-девере жиге бу. Оммо гьушгьо-парандегьоре зиндегуну небу э и више. Э жигей шоре сес буьлбуьл не мугьумлуье жив-жив эн муьрггьо сес ноле-шивен дебугэ и више, чуьнки взхьшие гьушгьо-шилолигьо, епологгьо чопгьуне хуно гьов кенде миоморут э сер лулейгьой энугьо, лов-тум мисохдуйт угьоре, вечегьошуре, ишу хуьшденишуре э тиге гьэрмэггьошуревоз пара-пара сохде мисуьпердуйт. Эхир-эхириш хэбер эни э и гьушгьо-парандегьо вериггьо гуж-зулум раси э гьушгьой эн хон. Оммо хон эни више ю хуьшдению шилоли бу. У буйругь до гьеме муьрггьо-парандегьо эз келе те чуькле кура бошут гуфдире э савзелуье мейду э гьэд више, дердгьо шуькеетгьошуре эри гуфдире э ю.

Гьушгьо-парандегьо э савзелуье мейду кура биренге, хон — шилоли верафд э сер эн е гьундуйре хуьшге кутуки, э иловлеюш ённуьшигьой энугьо—шилолигьо, кура бисдорут. У руй бире э ки гьушгьо-парандегьо мугу:

— Имогьойле, рэглиет ме, гуит эриме дерд ишмуре, шуькеет ишмуре, ишмуре инжимиш сохдегор киниге. Дивун, жозей эн тэхсиркоре ме гье инжиге мидуьм.

Е доне гьуш лэглэ вокурде, жогьоб недо. У вэхди хон дениши э лой бэглэвече, мугу эзу:

— Эй, бэглэвече, туь инжо эз гьеме чуьклеи, биё егиле эз туь сер гируьм. Гу гьери винуьм.

Бэглэвече гьетте и гофе шиновусде эз терс эзхьлей

ю рафд, э жендек ю лерз офдо, оммо гьерчуьтам гири хуьшдере э дес вегирде, мугу:

— Ме, хон, е чуькле, езугъэ, кумексуьзе бэглэвече чуьтам жуьрглэт сохум, шуькеет сохум э туь эз товун хьол иму эз дес бирэхьме шилолигьо, епологъьо, е чи туь хуьшденитуй шилолини?..

И десиш Шимири эри расде гоф энун, шовол энуре эз пой энун векенде, сад шомпул кешируьт эз бирэхьне кефел энун, песде гьуьл зере-зере уре бердуьт э гьэзмет эри дешенде.

«ХУДО КЕЛЕИ»

Е гиле косибе вэглдогьой эн Шими у руз поизи нуьшдебу э хуне э ён хинике кинле. Гьово дигердебу, эдембу сайле хуно ворущ рихде. Эз бун хуней гилови эн Шими эдембу шур-шур дэгь оmore. Зен Шимиш бордор бу, пушой зенде бу. Шими десе э чуне веноре фикирлуй, могьбул нуьшдебу. Зен Шими диренге гьовой шуьвер хуьшдере, у гьечи могьбул, фикирлуй нуьшди, уре э Шими езугь оmore, мугу:

— Эй мерд, туь гьечи десе э чуне веноре дердлуй, гьэмлуй эри чуй нуьшдей?

— Ой зен, чуьтам ме дердлуй-гьэмлуй небошум,— е келе ох вокошире, мугу Шими. — Туь эдее дире мере хэйли вэглдо кор нисди. Э пушо зимисду—хиникигьо дери, оммо имуре э хуне е муьшд глорд, е расе беш, е сер хьузуьм недери, не е кепик пул имуре нисди. Хунере дэгь шишири, бун хунере эри гьир зере имуре хэржи нисди. Туь имбуруз себэхь биё зенди, оммо эри-туь, эри зенде зен мере пул нисди эри глорд, глэсел, гьуьжуьр восдоре, хэшил сохде эри-туь. Уьсделуьге имуре гьэрд-ферд вечери, коргьой гуьгьоре хуно: «Эз сегиш е ниме нун гьэрдхундим».

Шими сер гирд эри шуморде, кире у ченгьэде пул гьэрдхундиге, доренинге.

Зен Шими гене шуввер хуьшдере эри дуьл доре, мугу эзу:

Ой мерд, туь мунош, хуьшдере хурде мевечи, дуьл ди хуьшдере, худо келеи, белки уре э иму рэхьм, езугь оmore, е рэхь вокурд, е чоре сохд эриму.

Шими гьетте зен эну и гофе гуфдире, мугу эзу:

— Э жун бебейтуь зен, ме фурмуш сохдебируьм, оммо туь гьейсэглэт э ёрме овурди: ме у думбура Келе-реш дегь монет гьэрдхундуьм...

ОВИЛ ЭРИ ХЭР

Е гиле Шими э кул хэр хуьшде веноре овурдебу э базар колхози э хьзет хуьшде веровунде дуь келе пура север тозе помодур, бодонжон эй фурухде. Э ён базар оmore расиренки, Шими фурамо эз кул хэр, берд уре э ки эн е дор, бесд э расеревоз.

— Эй Дуразе Гушгьо!—Мугу Шими эз хэр хуьшде, эз лэгъере, муй рафде кефел эну э хоширевоз дес зерезере.—Бебегьо несиглэт нори: «Ебо жилов эн хэре бесд, песде уре э худо тапшуьрмиш сох». Ме эдее э базар рафденуьм, те ме вогошде туьре эдее э худо тапшуьрмиш сохденуьм.

Шими и гофгьоре э хэр хуьшде гуфдире, севергьой помодур, бодонжоне э кул хуьшде веноре, оморени э базар. Гирошдени гьечи е се-чор сэглэт те Шими помодур, бодонжоне фурухде верасде. Песде у буше севергьоре вегирде, вогошдени э ки эну дор, эжеки у хэр хуьшдере бесдебу. Шими миденишуй хэр ю нисди. У омбар мэхьтел мунд, дуьлпесо бисдо хэре э жигею нефденге. Гьич сирогьгьой эн хэриш веди небу.

Шими могьбул, дуьлхуьрд, сердуллу бире нуьшд э сер сенгь сер гирд эри фикир сохде, чуй бириге и хэре?

— Гуьрг чум руз эз више оmore, э пушой эн ингэзде хэлгь хэре нихуру, — думит сохд эри хуьшде Шими. — Не е доне одомиш темэхь сохде у хэрмере ниберуь

бологъ э сер хуьшде, чуьнки хэр лэгъэри, е пусд е ост-гъуни, пири, кечели... Хуб, эгенер и хэре гуьрг нэхурдиге, одоми небердиге, дие чуь бири и хэр куксеге?!..

Эхириш Шими хэйли фикир сохде бэгъдо, э сер офдорени: хэре э хьисобовоз худо веберди э асму, чуьнки у э базар рафденге, хэре э дор бесденге, уре у э худо тапшуьрмиш сохдебу. Худоре белки, егӀни, э кешире жофгъо-зэхьметгъой эн хэр энугъ оmore э пире руз энугъ веберде уре э хьофдимуьн метребей асму э женнет эри дешенде.

Шими гене эри хуьшде фикир сохд: худо э хэр ижире гӀуьзет сохде бэгъдо, юш биё э хэржи-вержи неде-нишире эри энугъ суфрей овили дугъ нимаз-дугӀо хуну, нешумой энугъ женнет рэхъэт-сокит бу, хуру кеф соху эри хуьшде.

Эз тозе помодур, бодонжон фурухде пулгъо Шими восдорени гушд, шороб-закуске, савзи-мавзи овурдени э хуне. Песде видов-видов оморени э ки раби.

— Ой раби,—мугу эзу Шими, — гӀуьмуьр туь дураз гердо, эн ме е куьнде одомиме муьрди э чул-пелесе, биё эри нешумой энугъ е нимаз хун, ме суфрей овилиш хьозур сохдем гьишде, муьзд туьреш мидуьм ченгъэде хосдиге.

— Хуб, ме гьейсэгӀэт миём, — жугъоб до раби. — Оммо те ме оmore, туь бура ебо дегъ мерде кура сох эри нимаз хунде.

Раби оморенге Шими кура сохдебу энжэгъ нуьгъ мерде.

— Бура е мердигеш оф биёр, «дегъмерд» эри бире, —мугу раби эз Шими.

— Ой раби, — жогъоб до Шими, — ме гьеме куче-мэхъэлере гешдем, дегъимуьн мерде не офдем, гьер мерд гьейсэгӀэт э кор-бор хуьшдеи. Бигьил э жигей эн дегъимуьн одоми зен ме бугв. У е худодусде, е худотерсе зени. Гогъ-бир у мар бире э ехэнме вепичирени-гиш, оммо э кесевоз у гӀэсел-руьгъэре хунои...

— Нэгл, — мугу раби, дегьимуьн мерде офде ге-
реки, небуге, «дегьмерд» небире нимаз хунде глэмел
ниев эри муьрдегор.

Шими домунд э хуьшде.

— Э раби, гъэдоволим, — э мэхъэнефиревоз мугу
гене Шими. — Эгенер зенме жигей эн е мерде э «дегь-
мерд» гирде нисе дануьсдеге, белки келе зен — холей-
му, жовоне хэгьерме гьерсей энугьо э жигей эн е мерд
семе бире глэмел миев э «дегьмерд»?

Раби глоси бире, хуни-хуни дениши э Шими.

— Погь! Чув тэглэле одомини туь, эй Шими!? Эдее
гүфдиренуьм э туь: не зен туь, не гъэрие холейтуь, не
жовоне хэгьертуь, не гьемей зенгьой шегьериш, эн
глюьломиш кура бире омоге инжо, гене угьо жигей эн е
мерде «э дегьмерд» гирде нидануьт, глэмел ниев. Ту-
ройму зене, делинере одоми хьисоб нисе сохде, оммо
иму, мердгьо, гьер мерд — е «бэхш худои».

Чорей Шими небисдо, ведерафд э куче «бэхш ху-
доре» — дегьимуьн мерде эри гешде офде. Бирден ми-
винуь э куче, э ен диш нуьшди чорзани зере, килэхъэ
э пушо норе эз оmore-гирошдегор пулэй вечире е пиёне
гони, вечи-вечи. Сер энуче кечел бу, е чум ю кур бу, ке-
мер ю эн девере хуно бонгьуз бу, е лунгиюш шефд бу.
Шими уре диренге омбар шор бисдо, энжэгъ э сер-си-
фет энуче денишире е кем э хуьшде домунд:сифет энуче
сифет эн зене хуно муйсуьз бу.

— Эй дусд! — э хоширевоз мугу Шими эз бонгьуз.
—мере глэйб месох, гу гьери винуьм: туь партал мерду-
не вокурде зени, небуге гъэгьигъэтиш мерди?

Бонгьузе лап гъэгьер омо эз гофгьой Шими, муйнев-
рие сифет энуче эн-хурузе хуно гьип-гьирмизи бисдо.

— Эй!.. Эгенер туьре е шогы-аббаси мере доре ни-
се воисдеге, енебуге нисдиге эри доре, ведара бура
рэхъ туьре, э ме руьхшенд эйчуь сохде туь, мере зен
гүфдире?! — туьндлемиш бире, мугу бонгьуз. — Ме зен
нисдуьм, ме мердуьм!

Шими вераси, ки бонгъуз мерди, энжэгъ, ведини, ку-
сеи.

— Гьечу буге, глэзизиме туь, жунме туь, — мугу Ши-
ми шори-шори, эз душгьой бонгъуз гъэл гуьрде, — ме-
ре э «дегьмерд» эри нимаз хунде е мерд, е туьчуйни
«бэхш худо» гереки. Эгенер туь омориге ме туьре те
шуйгъэм туь э бузтуь вероморе михорунум, шороб ми-
дуьм, вэхиз биё э меревоз.

Бонгъуз гье у сэглэт вэхуьшд, песде гене дуборе
нуьшд э жигей хуьшде, э ер овурде, чуйтам Шими уре
гьейсэглэт мерд биреки жиге, э у охмури зере, зен хун-
дебуге.

— Мере э култуь веноре бердиге, — мугу бонгъуз
эз Шими, — ме разинуьм эри оmore, небуге келебе-
бешмуш эз гьовре вэхуьшде омогеш, ме эз жигейме
нижуьмуьм.

Чорей эн Шими небисдо, вено бонгъузе э кемер
хуьшде, берд э хуне.

Бонгъуз оморенге, раби гье у сэглэт сер гирд эри ни-
маз хунде. Оммо бонгъуз — вечи-вечи гьетте э сер
суьфре нунгьо, гушдгьо, шоробгьо, савзигьоре дире, не-
денишире те нумаз верасде, тоб недоре, сер гирд гис-
немуьрде хуно тикегьой гушде фуберде, шороб декуьр-
де, пейлегьой шоробе пес-песоеки ведоре.

Э вэхд нумаз хундеки раби огол зе Шимире, евошлей
пуьрси эзу нум эн муьрде чуйтамыге э пушой худо эри
эну эри лово хосде гловунгьой энуре э у бэхшуь гуфдире.

Шими домунд э хуьшде, песде мугу:

— Уре Дуразе Гушгьо нум бу.

Раби чумгьоре буьхь сохде дениши э Шими.

— Глэил мебош, ижире нум екиреш нисе бире, —
мугу раби. — И нум нисди, лэгъэми. Гу чуйниге нум эн
муьрде!

— Ме недануьсденге дие ки дануьсде чуй нум буге
у фэгъире хэрмере, — гирисдере хуно мугу Шими.

Раби перт бисдо мунд э жигей хуьшде и гофе шино-

вусденки эз Шими. Песде у е хьэрой вегирде э сер Шими, гуфди:

— Эде! Эй рошэгл, утанмез! Туь эже дирей эри хэр «дегьмерд» кура соху, овил гируь, гьэдиш зенуь, суьфре дуй?!

Шимиш гьэгьри-гьоси бире, мугу:

— У косибе хэрме хэриш буге е саламате, е езугьэ, фэгьире нешумо бу. Оммо ужире муьвэхьсуьзе хэр небу, комики гуфдирени, ки имуре зендетгьо зенгьо, шир доретгьо, келе сохдетгьо — одоми нисдуьт, гуйге гьемей эни зенгьо нисе верзире э ижире небуде бонгьузе пиенискее мердиш, — Шими и гофгьоре э гуфдиреки, гьэгьр хуьшдере ведешенде, э зарбевоз э тепуьк зе эз кемер эн бонгьуз, комики, э иловле неденишире, эдембу э хьофдлугьмеиревоз гушдгьо, шоробгьоре суьпермиш сохде.

ШИМИ Э ЮБИЛЕЙ

Е гиле э гуш Шими хэбер раси, ки корсохгьой эн домоуправление эдете имбуруз юбилей эн начальник ишуре гировунде эз хотур пенжогь сал у эз деде биреи. Песини вэхдгьо Шими ченд гиле оморебу э домоуправление э эрзо—хогьышевоз хуней энуре капитални ремонт соху гуфдире: тэхдегьой хори хунере тозеден дешенуь, чуьнки куьгьне тэхдегьо пуьсири, эдее тьур-туьр бире, трубагьо сула-сулаи эдее глов рихде, дешенуьт тозе дергьо, пенжерегьо. Оммо начальник эн домоуправление гофгьой эн келе мерд Шимире эзи гуш зерембу эзу гушиге ведешенде. У е вогьне миофд, Шимире э рэхь мидекуьрд: гогь тэхде нисди, гогь усдогьо нисди, гогь э склад трубагьо не омори. Кими вэглдо у Шими гене оморенге эри шуькеет хуьшдере гуфдире, у Шимире лэглэ вокурдеш нигьишд, неденишире э келе мерди, сипре руши эн Шими пиш мисохд медекуьрд уре.

Имогьой имбуруз Шими шиновусденге, ки э домоуправление корсохгьо эдете начальник ишуре эри омборекбу сохде юбилей пенжогьсали энуре гировунденуэт, у гене тозеден эрзо нуьвуьсде хуней юре капитални ремонт соху гуфдире, видов-видов шуш нефес гирде омо раси э домоуправление. Шими шуш нефес гирде э домоуправление оморе расики, у мивинуь корсохгьо гьеме э е келе хуне кура бирет. Э звер хуне е келе, руй гьирмизи кешире столи. Э сер стол э е раче вазай хрустали е келе десдей гьуьзуьргуьли. Э ён стол нуьшди хуьшдени юбиляр — начальник эн домоуправление, гьолинде мерд, бирэхьне гиргине сер, текебурлуь. Секретарша — е жогьиле жонлуье зен, геймиш-гуйдермиш, э трибуна поисде эдее хунде э келе хьзвесевоз омборекбуи «эз нуминей коллектив» нуьвуьсде оморе когьозе, эжеки эдембу гуфдире оморе э товун «хубе коргьой» эн юбиляр.

Гьетте секретарша верасде, е бобот сес чеке-чек оморе, Шими веромо э трибуна. Начальник уре диремунде гьовою гье усэглэт дегиш бисдо. У терси, белки Шими гьейсэглэт зобунигьой энуре гуфдире, уре инжо биёбур сохде, юбилей энуре пуч несохуге. Оммо Шими сер гирд небире тэгрифигьо, «хубигьой» эн юбиляре эри гуфдире, берде вешенде уре. Хуьшдени юбиляр юш омбар мэхьтел мунд ижире хубе гофгьо, келе тэгрифигьо шиновусденге эз лэглэй Шими э товун хуьшде.

Гьетте Шими гоф хуьшдере гуфдире верасде, у эз зир лов суьпле хэнде сохде, куьнд омо эз начальник домоуправление, эз гьултугь хуьшде эрзоре ведешенде хуней юре капиталный ремонт соху гуфдире, но эрзоре э пушой энэ сер стол. Чорей энэ небисдо нуьвуьсде э эрзой Шими хуней энуре капитални ремонт соху гуфдире. Песде у эдембу денишире дирет, ки Шими юре э пушой коллектив ю глэйбежер не сохди, энжэгь тэгрифигьо юре дори. Гьемин гье увэхди, кейки Шими э ловхэндеревоз эрзой хуьшдере э гьул начальникевоз э

гьултугъ хуьшде донореки, еки эз корсохгьои эн домоуправление, е жогъиле кук — слесарь, гъэгр оmore уре эз тэґрифгьой Шими, мугу эзу:

— Эй лелей Шими, ме туьре гьемише е дузе, расде одоми дануьсдембируьм. Оммо гьейсэгӑт ме денишире диренге, чуьтам туь начальник имуре гьечи тэґрифдорейге, дануьсдуьм туьш дургу-дулубе одомини гуфдире, э туьш боворин нисди...

Шимире гъэгр неомо эз гофгьой кук.

— Ме, балайме, дануьсдембируьм, ки гьейсэгӑт ме тэґрифигьой эн начальник ишмуре гуфдируьмге, ёгӑин еки нэгӑ, екиге ижире пуьрсуьш мере мидуь. Унегуьре ме гье эз сербошден хьозур биребируьм э ижире пуьрсуьш эри жогьоб доре.

— Герек нисди имуре жогьоб туь, иму лап хуб верасирим, туь чуй гуфдириге гьейсэгӑт инжо, имуре гуш вери, эгьул вери.

— Нэгӑ, эде диренуьм, неверасирит, — мугу Шими, песде сер гирд гьечи: — имогьойле гуш венит ебо. Иму, меселен э гӑруьси гоф-чи биренге, томоде э межлуьс имуре гоф доренге эри гуфдире, гӑруьс эгенер бирач, бинодур гьисдигеш, домор — эз гӑруьс ветете, оммо иму эри гӑдоте пузмиш несохдеи гуфдиреним: «Бигьил сад сал дуьл э дуьл зигьуьт и раче гуьл не и шейде буьлбуьл...», егӑни, гӑруьс не домор.

— Начальник иму домор нисди, не гӑруьсиш нисди, у энжэгъ юбиляри, — гоф Шимире зере, киниге э руьхшенди не хэндеревоз мугу эз жигей хуьшде.

— Кориш гье унжо дери дие, балайме, — э хэнде ве руьхшендиревоз мугу Шими. — Ализе начальник ишму юбиляри. Чуьтам эри домор нен гӑруьс гӑдот нисдиге эри усולי гуфдире э гъэд гӑруьси, эри юбиляриш, ченгъэде у усол, зобу, худо нифри сохде гьисдигеш, начальник ишмуре хуно, гӑдот нисди у гофгьоре очугъ э сифет энугу эри гуфдире.

СЕРНОМЕ

«Модни глэрүүс»	3
Эри гирисдеш одомире биё дуьл бу	5
Чуьтам Шими шоволе вир сохдебуге	7
Гирьёй Шими эри хэр хуьшде	9
Косиб кей керг восдоре	11
Ловой эн Шими	12
Чуьтам Шими глэрүүсе тербие дорбуге	13
Овили небуге глэрүүсини?	16
Дуьл	20
Бэхш эн Шими эри зен хуьшде	21
Чуьтам Шими эри падшогь чоуч биребуге	24
Чуьтам Шими э жигей худо биребуге	26
Чуьтам Шими э ов рафдебуге	30
Сег эн Шими	32
Нимей ю глов, нимей ю — суьрке	33
Бирор эн хэр Шими	34
Бэхд	36
Чуьтам Шими э хуней домор рафдебуге	36
Шори эн Шими	37
Пул не эгьуьл	38
Шими э глэрүүси	39
«Импортный хэр»	41
Хуруз э жигей сэглэт	43
Недово	44

Шими э жигей эн зен хуьшде	46
Гьер расде гофе э зен гуфдире нибу	51
Тозе нифри	53
Чуьтам Шими эри глэруьс хуьшде «чоре» сохдебуге	54
Зимилерз	57
Синемиши	57
Шими не Аполлон	59
Чуьтам Шими э вогьнеки муьрдебуге	61
Чуьтам Шими э пушой худо уьзиёгь ведироморевуге	62
Минежиб	63
Э гуш шинире нэгл, э чум дире кови	65
Се хосиет эн шороб	67
Инсон не мейму	70
Загранични гьуногь	71
Чуьтам Шими э «дутьзди» рафдебуге :	74
Нун не хэнжел	76
Шими — «худой» эн шогьиргьо	77
Хэр рафди, хэр оmore	81
Хундегор бире асанти, одоми бире четин	82
Енгегьой эн Шими	82
Желегьой Шими	83
Кишди хьомоли	85
Муьрдей эн кес хисире одомире хуно оmore	85
Хэьйкел :	88
Шими э командировка	90
Чуьтам Шими э борщ тен шушдебуге	91
Гьоврей эн хон	92
Килэхь эри домор	94
Мило : :	97
Эри гьеме дерму гьисди эри хэр бэгьэь	99
Шими — ревизор	101
Зарифет эн худо	102
Номус э ремонт	104
Чуьтам Шими зен хуьшдере «тологь» доревуге	106
Чуьтам Шими эз кул хэр офдоревуге	111
«Пахьникие глэруьси»	113

Шими не губернатор	. . . . .	129
«Худо келеи»	. . . . .	132
Овил эри хэр	. . . . .	133
Шими э юбилей	. . . . .	137

ХИЗГИЛ АВШАЛУМОВ

Шими Дербенди

На татском языке

Редактор Б. Сафанов.

Художник Л. Брузгин.

Художествен. редактор В. Логачев.

Техн. редактор В. Гаджиева.

Корректор А. Семендуев.

Сдано в набор 15-III-1978 г. Подписано в печать 12-VI-1978 г.
Форм. бум. № 1. 70×108¹/₃₂. Бум. л. 2,25. Печ. л. 4,5.
Усл. печ. л. 6,3. Уч.-изд. л. 6,2. С0 1249 Тираж 1000. Цена 55 к.

Дагестанское книжное издательство Управления по делам
издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров
ДАССР. Махачкала, ул. Маркова, 55. Зак. № 264.

Типография им. С. М. Кирова Управления по делам издательств,
полиграфии и книжной торговли Совета Министров ДАССР.
Махачкала, ул. Маркова, 51.

Цена 55 коп.

Хизил Авшалумов

ШИМИ ДЕРБЕНДИ

На татском языке

